

**KIVELÄN SAIRAALA -ALUEEN
HESPERIAN SAIRAALA**

RAKENNUSHISTORIASelvitys RAK 21

arkkitehdit mustonen oy

Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök, Katja Savolainen

KIVELÄN SAIRAALA -ALUEEN

HESPERIAN SAIRAALA

Martta ja Ragnar Ypyä 1962

RAKENNUSHISTORIASELVITYS RAK 21

arkkitehdit mustonen oy

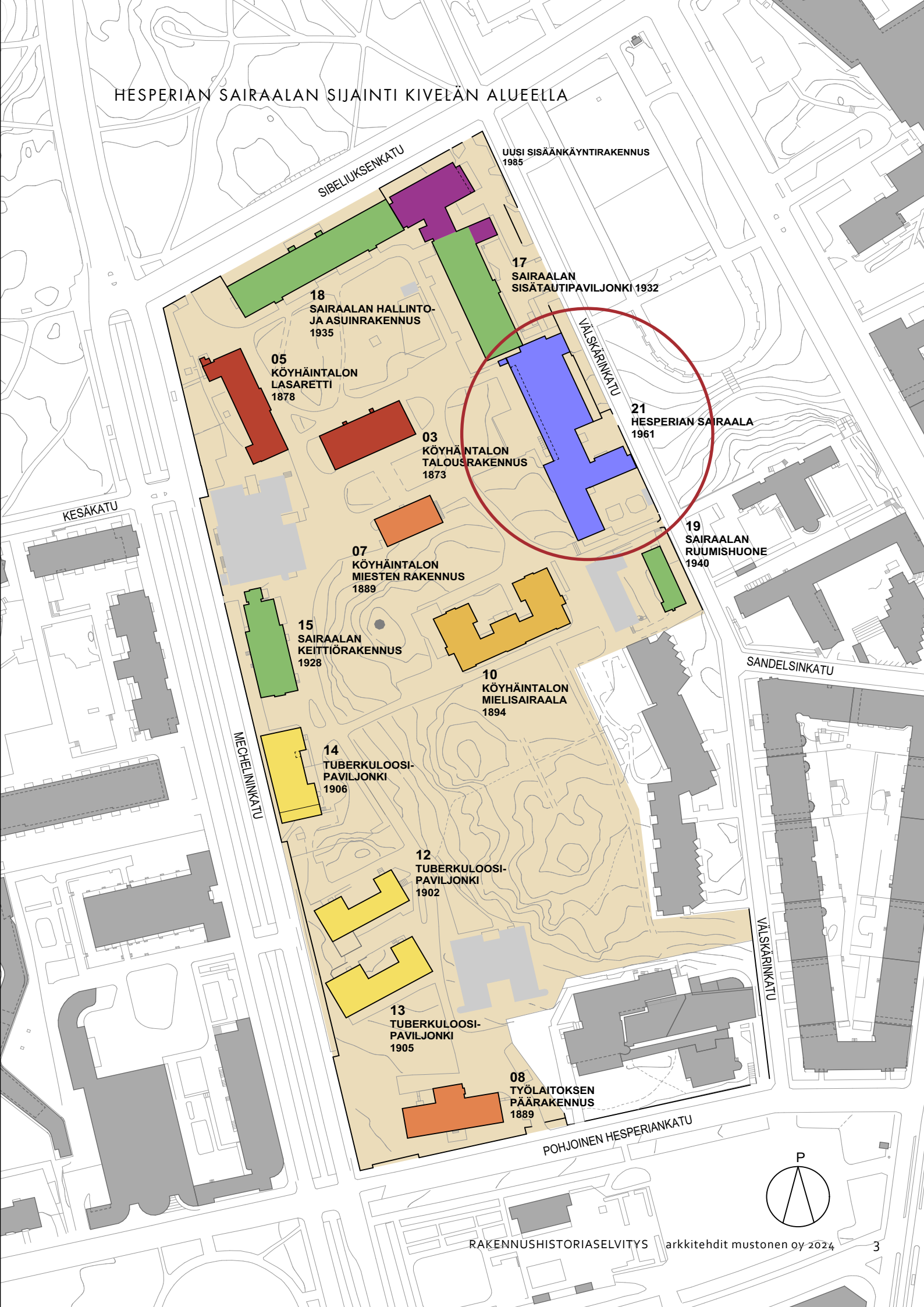
Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök, Katja Savolainen

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
Selvityksen lähtökohdat	4
1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN	6
1.1 Köyhäintalovaihe	6
1.2 Sairaalamaihe	9
1.3 Kivelän alue ja Hesperian sairaala	13
2 1960-LUVUN UUSI SAIRAALA	16
2.1 Sairaala kasvaa	16
2.2 Arkkitehdit Martta ja Ragnar Ypyä	20
3 SAIRAALA-ARKKITEHTUURI 1920–1960-LUVUILLA	22
3.1 Sotienvälisen ajan sairaalat	22
3.2 Sotienjälkeisen ajan sairaalat	24
4 HESPERIAN SAIRAALAN MERKITTÄVÄT MUUTOSVAIHEET	26
4.1 Tilamuutoksia 1970- ja 1980-luvuilla	26
4.2 Suuret tilamuutokset 1990-luvulla	27
4.3 Peruskorjaus vuosina 2003–2006	29
5 ULKOARKKITEHTUURI JA RAKENNE	32
5.1 Hesperian sairaalan alkuperäinen ulkoarkkitehtuuri ja rakenne	32
5.2 Merkittävimmät Julkisivumuutokset	35
5.3 Julkisivujen nykytilanne	38
6 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI	44
6.1 Alkuperäinen pohjaratkaisu ja sisätilat	44
6.2 Alkuperäiset pohjapiirustukset v. 1961	46
6.3 Sisätilat ja säilyneisyys Rak 21	56
6.4. Keskeiset sisätilat ja detaljit	66
7 ARVOT JA ANALYYSI	84
8 LÄHTEET	88

HESPERIAN SAIRAALAN SIJAINTI KIVELÄN ALUEELLA

UUSI SISÄÄNKÄYNTIRAKENNUS
1985

17
SAIRAALAN
SISÄTAUTIPAVILJONKI 1932

SIBELIUSKATU

18
SAIRAALAN HALLINTO-
JA ASUINRAKENNUS
1935

05
KÖYHÄINTALON
LASARETTI
1878

03
KÖYHÄINTALON
TALOUSRAKENNUS
1873

VALSÄRINKATU

21
HESPERIAN SAIRAALA
1961

KESÄKATU

07
KÖYHÄINTALON
MIESTEN RAKENNUS
1889

15
SAIRAALAN
KEITTIÖRAKENNUS
1928

10
KÖYHÄINTALON
MIELISAIRAALA
1894

SANDELSINKATU

19
SAIRAALAN
RUUMISHUONE
1940

MECHELININKATU

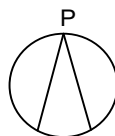
14
TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1906

12
TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1902

13
TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1905

08
TYÖLAITOKSEN
PÄÄRAKENNUS
1889

POHJOINEN HESPERIANKATU

SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT

SELVITYKSEN KOHTEET

Selvitystyön kohteena on ollut Kivelän sairaala-alueen ennen 2000-lukua valmistunut rakennuskanta.

Erilliset selvitykset on laadittu seuraavista kohteista:

- Köyhäintalon päärakennus v. 1873 (Rak 03)
- Köyhäintalon Lasaretti v. 1878 (Rak 05)
- Työlaitoksen Miesten rakennus v. 1889 (Rak 07)
- Työlaitoksen päärakennus v. 1889 (Rak 08)
- Mielisairaalarakennus v. 1894 (Rak 10)
- Tuberkuloosipaviljongit v. 1902, 1905, 1906 (rak 12, 13 ja 14)
- Keittiörakennus v. 1928 (Rak 15)
- Sisätautiosasto sekä Hallinto- ja asuinrakennus v. 1932 ja 1935 (Rak 17 ja 18)
- Ruumishuone- ja kappelirakennus v. 1940 (Rak 19)
- Hesperian sairaala v. 1961 (Rak 21)

Asemakaava ja suojelu

Selvitystä laadittaessa vuonna 2024 Kivelän sairaala-alueen asemakaava oli peräisin 1990-luvulta. Selvitys on laadittu asemakaavoitustyön tarpeisiin. Kaikkia selvityksen rakennuksia koskien suojelumääräykset tulevat tarkentumaan. Kohteet ympäristöineen ovat merkittävä osa köyhäinhoidon ja sairaaloiden historiaa Helsingissä sekä rakennushistoriallisesti arvokkaita.

SELVITYSTYÖ JA SEN TEKIJÄT

Selvitystyö

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu Kivelän alueen ja sen rakennusten kaava- ja tarvesuunnittelua sekä päätöksentekoa varten. Selvitysten pääpaino on ollut rakennuksen säilyneisyyden, ominais-

piirteiden ja arvojen määrittämisessä. Tuberkuloosipaviljongeista (rak 12, 13 ja 14) tehty rakennushistoriaselvitys on muita tarkempi rakennusosien ajoituksen suhteen. Muiden rakennusten kohdalla rakennusosakohdainen ajoitus on tehty kevyemmin.

Tekijät

Rakennushistoriaselvityksen on laatinut riippumattomana konsulttityönä Arkkitehdit Mustonen Oy. Selvityksen tekoon ovat osallistuneet arkkitehdit Olli Heilasvuori, Katja Savolainen, Riikka Koivula, Netta Böök ja arkk. yo. Roope Mustonen.

Tilaaaja ja ohjausryhmä

Selvityksen on tilannut Helsingin kaupunki, maankäyttö- ja kaavoitusosaston sekä rakennetun ympäristön osastojen yhteistilauksena. Yhteyshenkilönä on ollut arkkitehti Karoliina Periäinen.

Selvitystyötä on ohjannut ohjausryhmä, johon kuuluvat Sakari Mentu (arkkitehti, Asemakaavoitus), Santeeri Nuotio (arkkitehti, Asemakaavoitus), Karoliina Periäinen (projektiarkkitehti, Tilat-palvelu), Oula Rahkonen (maisema-arkkitehti, Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu) ja Anne Salminen (tutkija, Helsingin kaupunginmuseo).

Lähdeaineisto

Tärkeimpinä lähteinä ovat olleet alkuperäiset ja varhaisten muutosvaiheiden piirustukset, joista vanhimmat löytyvät Helsingin kaupunginarkistosta ja uudemmat Helsingin rakennusvalvonnan ja Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkistoista. Vanhoja valokuvia on löytynyt erityisesti Helsingin kaupunginmuseon kokoelmista, joitain myös Museoviraston ja Arkkitehtuurimuseon kokoelmista. Kirjallisista lähteistä keskeinen on ollut *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia* vuodelta 1968.¹

¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al., 1968.

→ Kivelän sairaala-
alue ilmakuvas-
saa vuonna 1969, jol-
loin kaikki nyt sel-
vityksen alaisena
olevat rakennuk-
set oli rakennettu.
HKP

Viimeisimpien vuosikymmenten muutosvaiheet ovat paikoin jääneet dokumentoimatta. Näiden osalta tiedot selvityksessä ovat vajavaiset ja tilanne vaihtelee rakennuksittain.

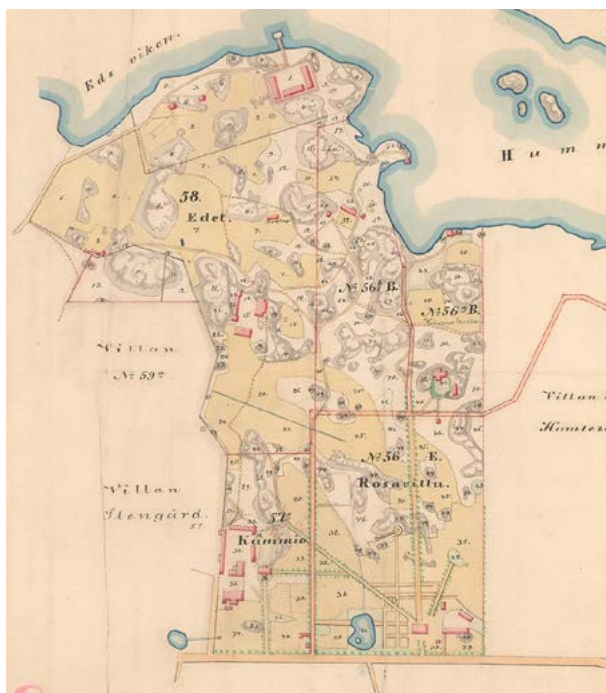
Tarvittavat lisäselvitykset

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu kaava-suunnittelua ja päätöksentekoa varten. Rakennushistoriaselvityksiä on täydennettävä tarvittaessa, kun rakennuksissa lähdetään suunnittelemaan laajempia korjaus- ja muutostöitä tai lupakynnyksen ylittäviä toimenpiteitä. Selvitysten tarkennusvaiheessa käydään, väritutkimuksia ja rakenneavauksia hyödyntäen, tarkemmin läpi julkisivujen ja sisätilojen sekä niiden rakennusosien ja pintamateriaalien säilyneisyys. Analyysiä ja arvotusta tarkennetaan tutkimusten perusteella.

1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN

Seuraavilla sivuilla esitetään tiivistelmä Kivelän sairaala-alueen rakentumisesta, jotta tässä selvityksessä käsiteltävä rakennus asettuu kontekstiinsa. Päälähteenä alueen rakentumisen historiasta on käytetty vuonna 1968 julkaistua *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historiaa* ja Loci Maisema-arkkitehdit Oy:n laatimaa *Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitystä* vuodelta 2012.

Alueella on rakennuksia melkein kaikilta vuosikymmeniltä aina vuodesta 1873 alkaen, ja suunnittelijoina on toiminut useita eri arkkitehteja. Heidän piirtämänsä rakennukset heijastavat oman aikansa rakennustekniikkaa ja köyhäintalo- ja sairaalarakentamisen vaatimuksia mutta myös tuolloisia arkkitehtuurin tyyli-irtoja.

↑ Vuonna 1872 laadittuun karttaan on piirretty Edet-huvilan tontille punaisella Kivelän köyhäintalon ensimmäiset rakennukset. Vasemmassa alakulmassa on Kammiön huvila. Karta öfver staden Helsingfors underlydande villorna Kammiö, Edet... . C. Reuter. HKA.

1.1 KÖYHÄINTALOVAIHE

Vaivaistenhoidosta vastasivat alkuun seurakunnat, kun taas työkykyisille kerjäläisille ja irtolaisille valtio rakens pakkotyölaitoksia. Köyhäinholitolainsäädäntöön työ-laitokset ilmaantuivat vuonna 1817: seurakuntia kehotettiin perustamaan työkykyisille avuntarvitsijoille työhuoneita käsityömaisen työntöön tukemiseksi. 1860-luvun katovuodet ja nälänhätä johtivat säädösten uudelleenarvioimiseen. Tässä vaiheessa myös Helsinkiin ryhdyttiin ajamaan ajanmukaista köyhäintaloa. Vuoden 1879 vaivaishoitoasetus selvensi, että kuntien oli huolehdittava niistä, joista ei kukaan huolehdi ja jotka eivät kykene työhön, mutta työkykyisten tuli tehdä avun vastineeksi työtä. Näin köyhäinhoidon tehtävät ymmärrettiin 1920-luvulle saakka.¹

KÖYHÄINHOITO HELSINGISSÄ

Helsingissä alkoi seurakunnallinen, järjestetty köyhäinhoido vuonna 1815. Köyhäintalo toimi keskustan tuntumassa Kruununhaassa, mutta hoidokkien määrän jatkuvasti kasvaessa uusi köyhäintalo todettiin jo 1830-luvulla välttämättömäksi.²

SIJOTUS KAUPUNGIN ULKOPUOLELLE

Oli pitkällisen prosessin tulosta, että köyhäintalo päätettiin Kivelään, joka ei tuolloin ollut Helsingin kaupungin alueella. Maaseutusijainnalla nähtiin kyllä monia etuja: laitoksen rakentaminen ja ylläpito tulisivat edullisemmaksi, vaivaiset terveemmiksi ja tyytyväisemmiksi, ja kevyt työnteko pelloilla ja puutarhassa olisi monessa mielessä hyödyllistä. Köyhäintalon sijoittamisen kaupungin ulkopuolelle teki kuitenkin mahdolliseksi vasta vaivaishuollon ohjesäännön muutos 1870-luvun alussa. Sen myötä köyhäintalolle hankittiin Edesvikin (Taivallahden) Edet-huvilan tontti n:o 10, joka sijaitsi Stengårdin eli Kivelän huvila-alueella kaupungin ulkopuolella.³

1 Heikkilä-Kauppinen, 2017. s. 131; Pulma, 1994. s. 56.

2 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 193.

3 Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16.

KÖYHÄINTALON RAKENTAMINEN

Köyhäntalon arkkitehdiksi valittiin Theodor Höijer, ja sen ensi vaihe valmistui 1873. Se oli ryhmä rakennuksia, mitä kuvastaakin köyhäntalon ruotsinkielinen nimitys *fattiggård*. Siihen kuuluivat talousrakennus, itäinen siipirakennus eli työlaitos, läntinen siipirakennus, lastenkoti, sauna-pesutupa sekä joukko kevytrakenteisia vajoja ja talleja. Niiden voidaan katsoa noudattaneen nk. *paviljonkijärjestelmää*, jossa periaatteena oli hajauttaa eri toiminnot ja osastot omiin rakennuksiinsa, paviljonkeihin, kuten ajan sairaalarakentamisessakin oli tapana. Yksikerroksiset paviljongit voitiin toteuttaa taloudellisesti kokonaan puusta, kaksikerroksisissa toinen kerros. Kivelässä rakennuksista muodostettiin suora kulmaista koordinaatistoa noudattavia pihoja, jotka tyypillisesti aidattiin. Taustalla vaikutti näkemys, että vaivaiset olisi järkevää sijoittaa useampaan pieneen rakennukseen, jotta köyhäntalosta ei tulisi kasarmia. Hoitopaikkoja riitti 113:lle ja lastenkotipaikat mukaan lukien 149 hoidokille.⁴ Vaivaisten ja köyhien määrän jatkuvasti kasvaessa köyhäntaloon rakennettiin lisätiloja sitä mukaa kuin rahoitusta myönnettiin.

LASARETTI, SAIRAALA, LASTENKOTI

Köyhäinhoitoon kuului myös fyysisten ja psyykkisten vaivojen ja sairauksien hoito. Vuonna 1878 köyhäntaloon valmistui lasaretti parantumattomasti sairaiden köyhien hoitoa varten ja läntiseen siipirakennukseen kirkko. Vuonna 1882 päästiin suunnittelemaan kaivattu mielisairaala ja 1889 laajentamaan lastenkotia.⁵ Nekin sijoitettiin paviljonkimaisesti mutta lähelle toisiaan.

TYÖLAITOS

Oman rakennusryhmänsä muodosti työlaitos, joka perustettiin hädänalaisten joukon vain kasvaessa. Sen tehtävä oli tarjota työansioita työhön kykeneville, kuten vuoden 1879 asetus edellytti. Arkkitehti Sebastian Gripenbergin 100 hengelle suunnittelema työlaitos nousi 1889 tontin lounaisnurkkaan ja käsitti neljä rakennusta: päärakennuksen, työlaitoksen valvojan asuintalon aputoimintoiheen, paja- ja vajarakennuksen sekä ulkokuoneen. Köyhäntalon pihapiiriin valmistui miesten rakennus Mattila.⁶

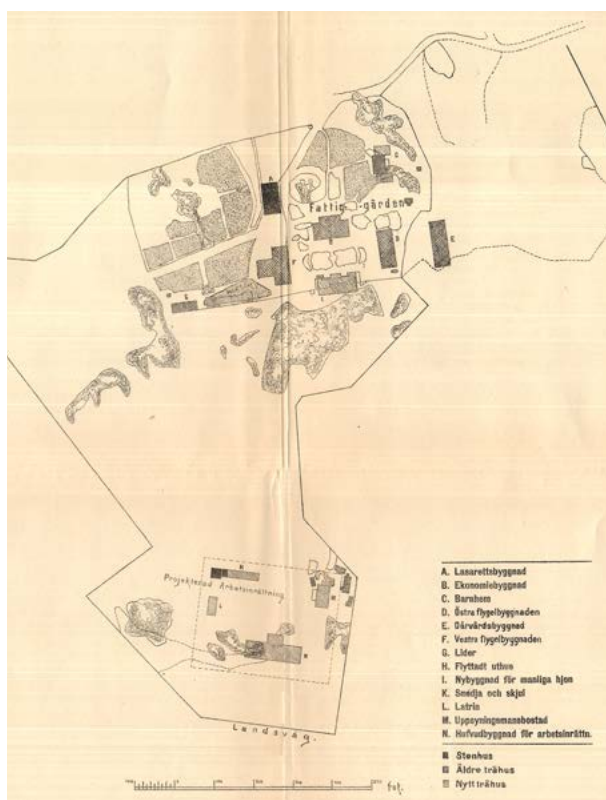
4 Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16; Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 194–195.

5 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 195–197, 198–202.

6 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202–203.

↑ Helsingin kartassa vuodelta 1876 on esitetty köyhäntalo (fattiggård), kun taas tontin aiemmat rakennukset ovat kadonneet. Helsingin raja kulki vanhan Töölön kylän ja Meilahden välillä vuoteen 1906 asti. Plan af Helsingfors jemte omgifning, C. H. Nummelin 1876, HKA.

↑ Köyhäntalon asemapiirros vuodelta 1887. HKA.

↑ Köyhäintalon kirkko sijaitsi läntisessä siipirakennuksessa. Taustalla vasemmalta oikealle lasaretti, talousrakennus ja "Mattila". Eino Heinonen 1949. HKM.

SAIRAANHOIDON KASVAVAT TARPEET

Myös köyhien mielisairaalaapaikoista oli pula, johon pyrittiin vastaamaan rakentamalla 1894 suurempi ja modernimpi mielisairaala. Sen piirustukset laati aikansa pätevin sairaalas suunnittelija, arkkitehti Onni Törnqvist. Toinen akuutti rakennustarve koski köyhiä tuberkuloosipotilaita, joita varten Kivelään pystytettiin vuosina 1902–1906 kolme tuberkuloosipaviljonkia Theodor Höijerin piirustusten mukaan. Ne sijoitettiin köyhäintalon ja työlaitoksen väliselle alueelle. Vielä akuutimpaa oli ilmeisesti mielisairaiden hoitaminen, sillä paviljongit otettiin nopeasti käyttöön näiden hoitotiloina.⁷ Ongelma sai kestäväen ratkaisun vasta silloin, kun Laaksoon valmistui uusi keuhkotautisairaala vuoden 1929 lopulla.

KÖYHÄINTALOSTA SAIRAALAKSI

Vähitellen oli tultu tilanteeseen, jossa suurin osa köyhäintalon potilaspaikoista oli sairaanhoidon käytössä. Lisäksi potilaat olivat kyllä varattomia mutta eivät varsinaisia köyhäinhoidon huostaansa ottamia kunnanvaimaisia. Kun merkittävä osa rakennuksista arvioitiin huonokuntoisiksi 1908 eivätkä Kivelän alue ja tilat muutenkaan riittäneet kaikkiin toimintoihin, Kivelä osoitettiin vuodesta 1912 lähtien pelkästään sairaalakäyttöön.⁸ Köyhäintalo ja työlaitos siirtyivät niille 1906 valmistuneeseen kunnalliskotiin Helsingin Koskelaan ja lastenkoti Oulunkylään, sillä niiden ei katsottu vaativan yhtä keskeistä sijaintia kuin sairaalan.⁹

⁷ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 211–217.

⁸ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 215–216, 223.

⁹ Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21.

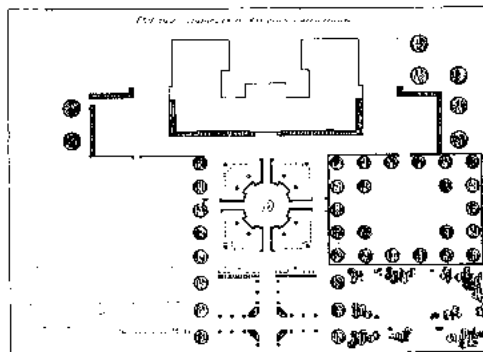
↑ Mikäli Kivelän köyhäintalon alue olisi järjestetty vuoden 1909 asemakaavan mukaisesti, yhteys merenrantaan olisi katkaistu ja Kivelän alue pilkottu tavalla, joka olisi suuresti hankaloittanut alueen kehittämistä sairaalana. Vuonna 1917 tontti kuitenkin palautettiin kokonaisuudeksi, ja sen itäreuna ulotettiin Välskärinkatuun. Kuvalähde: Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 221.

↑ Kivelän sairaalan alue ulottui vuonna 1913 Taivallahden rantaan, jonne kartassa on hahmoteltu suunnitteilla ollut uimahuone. Läntisen reunan alueesta rajasi pois 1920-luvun lopulla rakennettu Mechelininkatu. Karta öfver Stengårds sjukhus område, 13.6.1913. HKA.

↑ Uudet asuin- ja hallintorakennus ja sisätautipaviljonki vuoden 1935 ilmakuvassa. Veljekset Karhumäki. HKM.

↑ Kivelän mielisairaalan eteläpuolelle laadittu muotopuutarhasuunnitelma vuodelta 1926. Suomessakin alettiin 1920-luvulla kiinnittää huomiota hoitolaitosten ympäristöjen laatuun ja luonnonkauneuteen. Kivelän sairaalan puutarha oli vuodesta 1912 ollut sairaalan toimitsijan viljelyksessä, mutta vuonna 1920 kaupungin asemakaava-arkkitehti Birger Brunila sai tehdä ehdotuksen, miten puutarha järjestettäisiin sairaalan tarpeisiin, pääasiallisesti mielisairaalarakennuksen eteläpuolelle. Ei ole varmuutta, onko ylläoleva piirustus Brunilan. (Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21, 28, 39.) HKA.

1.2 SAIRAALAVAIHE

SAIRAALA 1920–1930-LUVUILLA

Ensimmäinen ajanjakso, jolloin Kivelää kehitettiin yksinomaan sairaalakäytön näkökulmasta, oli 1920-luvulta 1930-luvun loppuun. Suunnittelijana toimi kaupunginarkkitehti Gunnar Taucher. Alkuun valmistui kaupan kaivattu uusi keittiörakennus pesuloiheen ja saunoiheen 1928.

Ajanjakson alussa Kivelässä toimivat mielenterveys-, sisätauti- ja keuhkotautipotilaiden osasto, mutta vuonna 1929 alue päätettiin järjestää pääasiallisesti sisätautisairaalaaksi. Vain tiilinen mielisairaala jäi entiseen käyttöönsä.¹⁰ Laajasta rakennusohjelmasta toteutuivat 1930-luvulla sisätautipaviljonki ja hallinto- ja asuinrakennus sekä vuonna 1940 ruumishuone. Rakennetekniikan kehitys ja hissit mahdollistivat uudenlaiset, monikerroksiset *blokkisairaalat*, joissa toiminnot sijoitettiin päällekkäin pystyliikennetilojen varaan. Uudet sairaalarakennukset toteutettiin vuoden 1906 asemakaavan mukaisten katujen varteen alueen reunoille. Taivalahden rantaan rakennettiin sairaalalle uimahuone.¹¹

Mielisairaalan eteläpuolelle suunniteltiin 1920-luvulla asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan johdolla muoto- ja kävelypuutarha, joka toteutui ainakin osin, kuten vuoden 1943 ilmakuva osoittaa.¹²

↑ Kivelän sairaala vuoden 1943 ilmakuvassa. HKP.

¹⁰ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 236, 228, 240, 627–628.

¹¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 237.

¹² Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 28.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1956 ilmakuvassa. Sen alalaidassa näkyvät Ypyöiden suunnittelemat asuintornit Pohjoisen Hesperiankadun varressa tontilla, joka oli erotettu sairaalan tontista vuonna 1941. HKP.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1969 ilmakuvassa. HKP.

SAIRAALA 1950–1960-LUVUILLA

Sotien jälkeen sairaalaympäristöjä kehitettiin yhä suuremmiksi yksiköiksi. Tavoitteena olivat sairaanhoito-
piirikohtaiset keskussairaalat, mikä koski myös Kivelän sairaala-aluetta.

Vuonna 1951 kaupunki julisti kutsukilpailun Kivelän alueen uudelleenjärjestämiseksi. Voittajaksi valittiin arkkitehtien Ragnar Ypyän ja Martta Martikainen-Ypyän erittäin kokonaisvaltainen ehdotus. Vaikka sairaalasuunnitelmassa pyrittiin kokonaisratkaisuun, rakennukset toteutettiin yksittäisinä hankkeina, ja suunnitelmasta toteutui vain osia. Vuonna valmistui 1954 kaksi henkilökunnan asuintornia ja vuonna 1961 Hesperian sairaalan päärakennus. Ne sijoitettiin alueen reunalle, Pohjoisen Hesperiankadun ja Välskärinkadun varteen.¹³

¹³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 631–634.

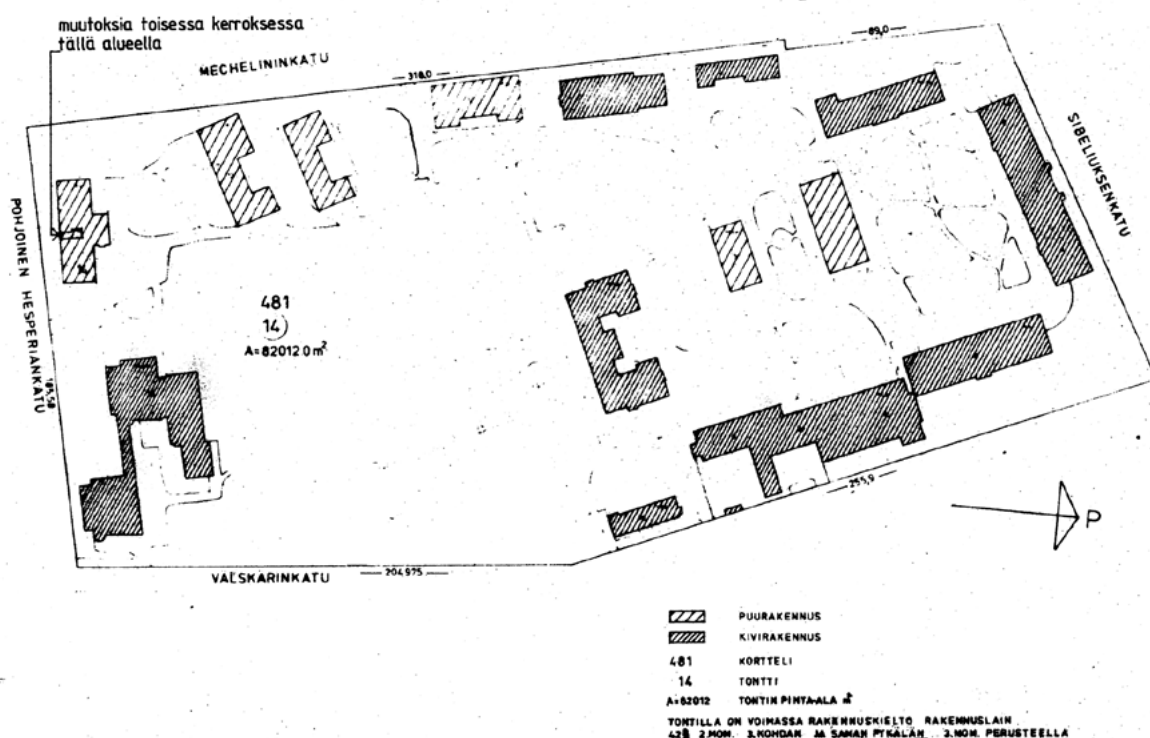
↑ Pohjoisen Hesperiankadun asuintornit rakennettiin sairaalan hoitajille ja sairaalapulaisille. V. S. Salokangas, 1957. HKM.

YHTEENVETO

Kivelän sairaala-alueella on tutkitulla ajanjaksolla 1870-luvulta 1960-luvun alkuun tavoiteltu korkeatasoista arkkitehtuuria ja rakennettu laadukkaasti. Merkittävä osa rakennuksista on suunniteltu virkatyönä Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja kaupungin rakennuskonttorissa. Rakennusten joustavuus on sallinut niiden muuntelun vaihtuvien toimintojen mukaisesti, ja uudisrakentaminen ja laajennukset on toteutettu huolellisen suunnittelun pohjalta kokonaisuuteen harkitus-
ti sovittaen. Vaikka Kivelän sairaala-alueen koko ja rajat ovat muuttuneet 140 vuoden aikana kulloistenkin tarpeiden ja ihanteiden mukaan ja tonttia on 2000-luvun mittaan pienennetty, sen vanhimmat rakennetut osat ovat säästyneet. Ne ovat peräisin Kivelän köyhäntalovaiheesta, joka on olennaisesti vaikuttanut alueen muotoutumiseen. Köyhäntalovaihetta onkin pidettävä yhtä tärkeänä osana Kivelän sairaala-alueen historiaa kuin sairaalavaihetta.

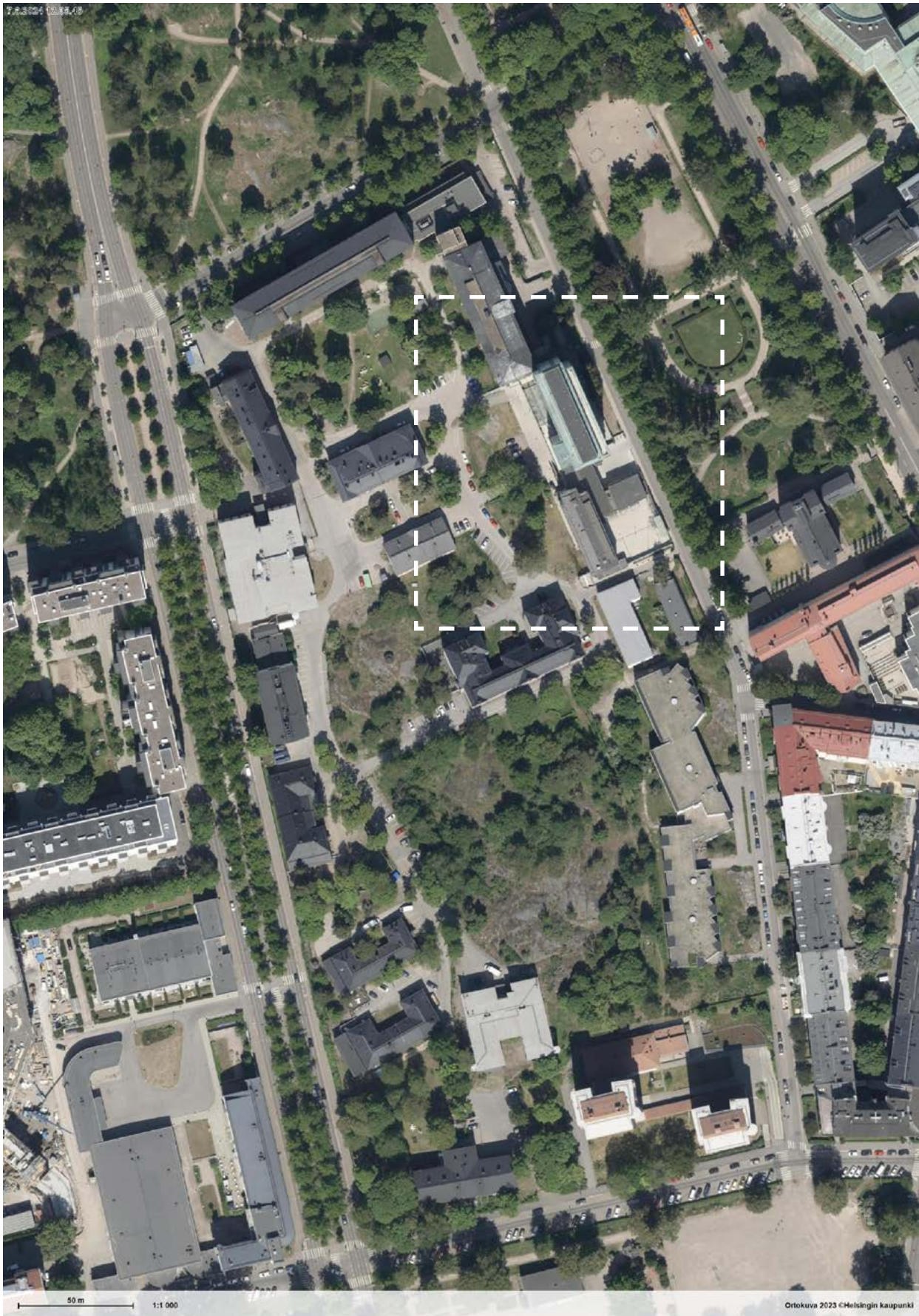

↑ Vuonna 1961 valmistunut Hesperian sairaala Välskärinkadun varressa vuonna 1974. Volker von Bonin. HKM.

↑ Kivelän sairaalan asemapiirustus
22.12.1981. T. Pajunen, Helsingin kaupungin rakennusvirasto. HRVA

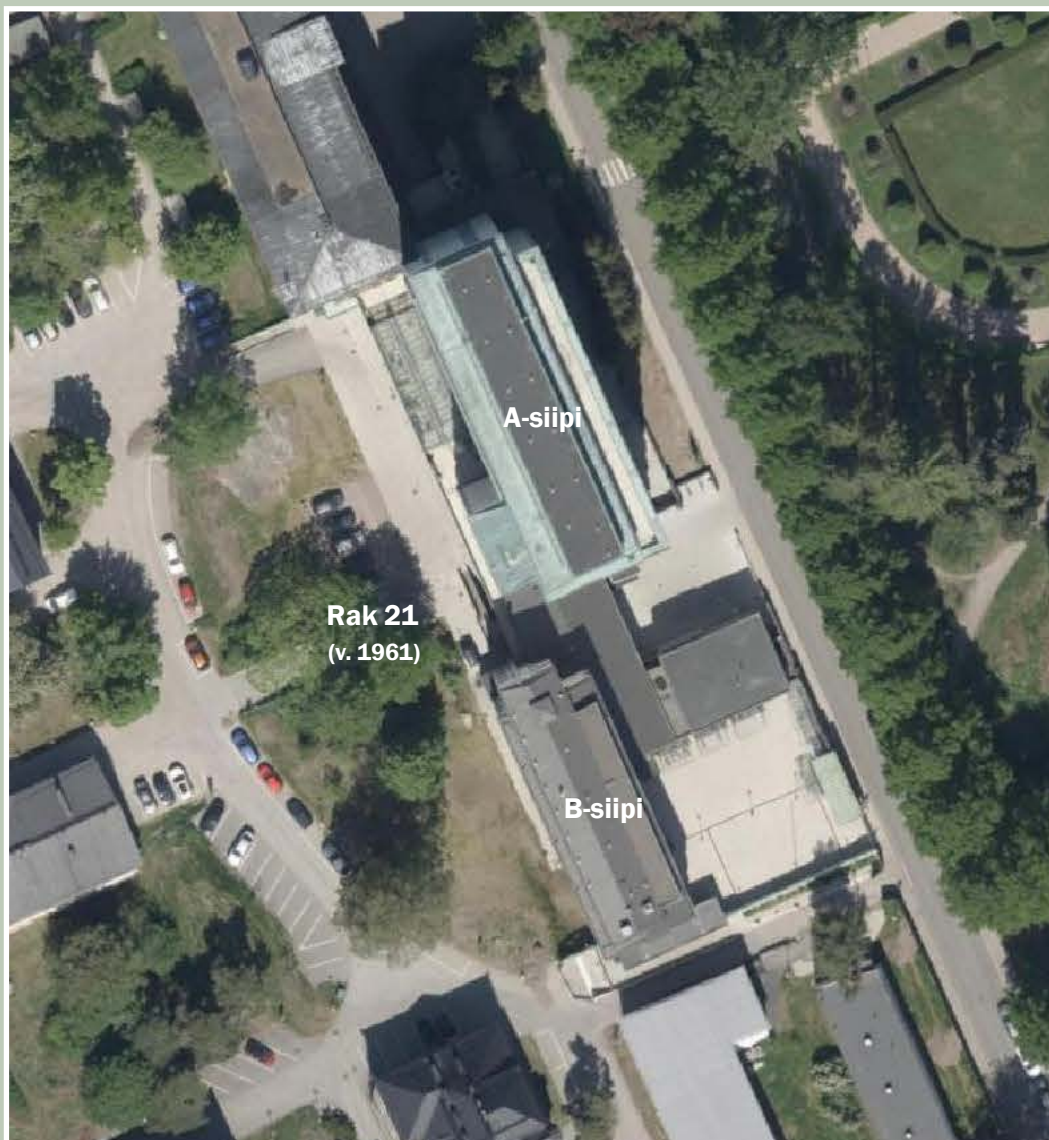

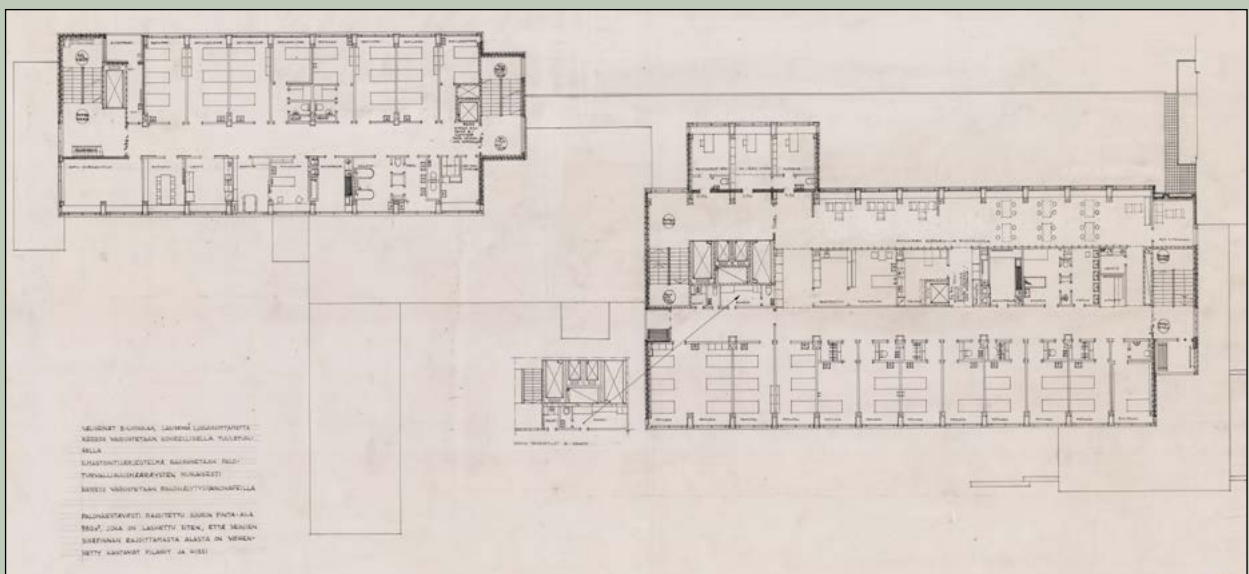
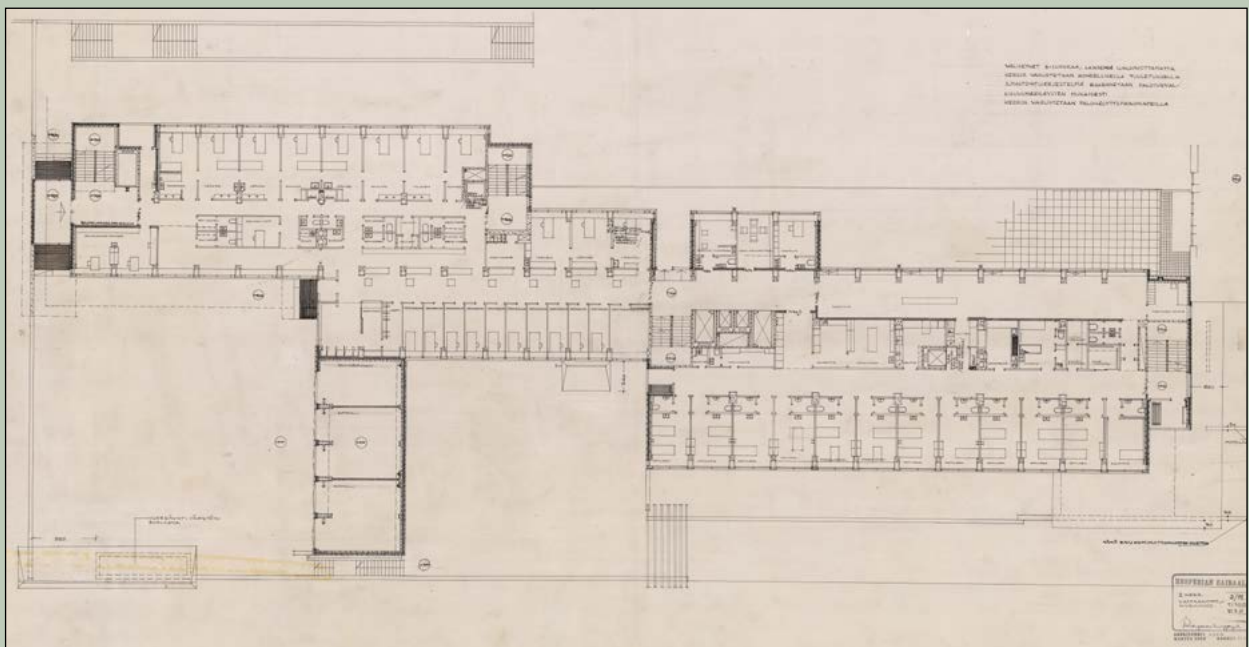
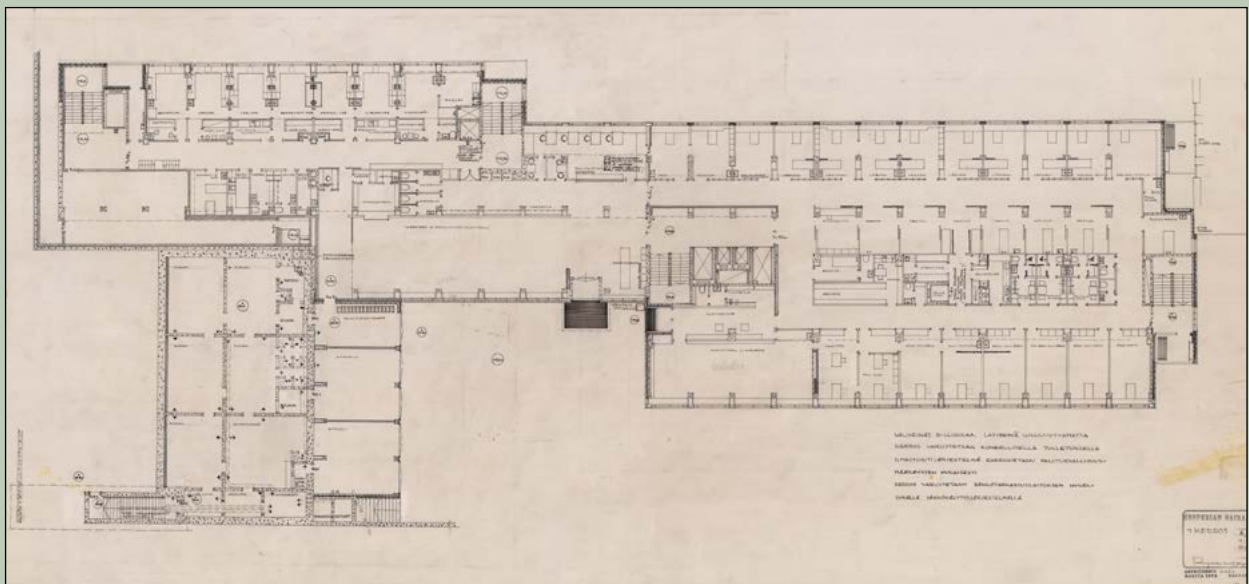
1.3 KIVELÄN ALUE JA HESPERIAN SAIRAALA

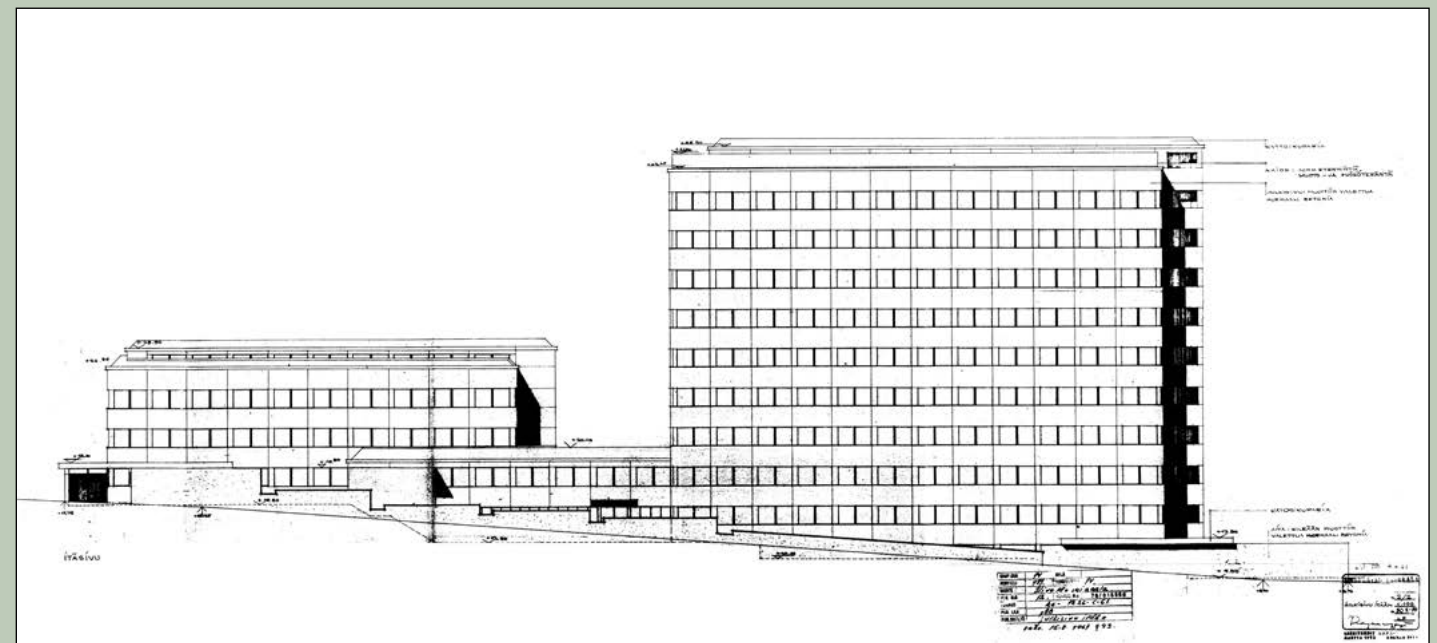
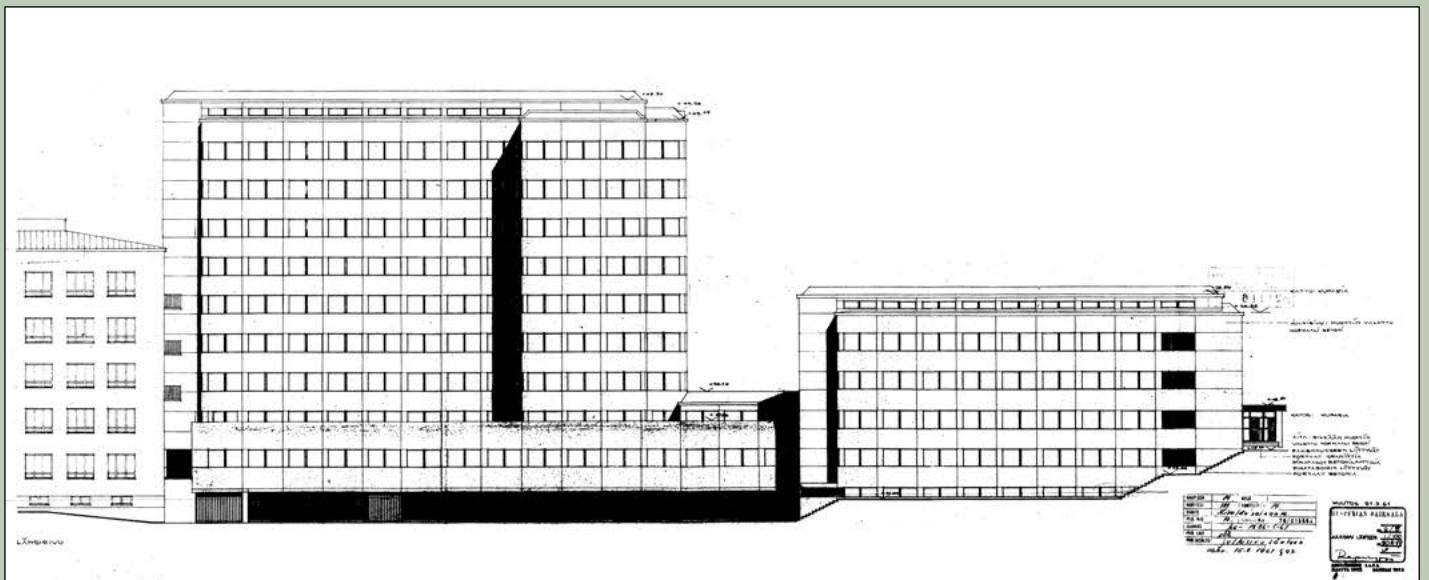
Hesperian sairaala sijaitsee Kivelän alueen itäreunalla Välskärinkadun varressa. Se rakennettiin sairaalatoiminnan edelleen kasvaviin tarpeisiin vuonna 1961 Gunnar Taucherin 1930-luvun Sisätautiosaston jatkoksi.

KIVELÄN ALUE JA HESPERIAN SAIRAALA V. 2023 ILMAKUVASSA
ILMAKUVA HELSINGIN KARTTAPALVELU

Hesperian sairaala, Arkkitehdit Martta ja Ragnar Ypyä, pääpiirustukset v. 1961. HRVA

↑↑ Julkisivu länteen sisäpihalle.   ↑ Julkisivu itään Välskärinkadulle.

Hesperian sairaala, Arkkitehdit Martta ja Ragnar Ypyä, 21.3.1961. AMA

↖↖↖ 1. kerros.

↖↖ 2. kerros.

← 3. ja 4. kerros.

Välskärinkatu pohjapiirustuksissa alhaalla, sisäpiha ylhäällä.

2 1960-LUVUN UUSI SAIRAALA

2.1 SAIRAALA KASVAA

ARKKITEHTUURIKILPAILU VUONNA 1951

Valtiollinen tavoite rakentaa keskussairaaloita vaikutti 1940-luvulla myös Kivelän sairaalan kehittämissuunnitelmiin. Alkuun akuutein ongelma oli kuitenkin yleisen asuntopulan aiheuttama henkilökuntavajaus, jonka vuoksi osastoja jouduttiin pitämään suljettuina. Sairaalalautakunta esittikin vuonna 1949 kaupunginhallitukselle, että olisi kiireellisesti tehtävä suunnitelma henkilökunnan asuintalojen ja sairaanhoitajakoulun rakentamiseksi. Optimistisena ajatuksena oli, että asuintalot valmistuisivat olympialaiskesään 1952 mennessä.¹

Asia edistyi kuitenkin vasta vuonna 1951, kun yleisten töiden lautakunta julisti kutsukilpailun paitsi henkilökunnan asuntojen, sairaanhoitajakoulun ja -internatin sekä lämpökeskuksen suunnittelemisesta myös koko alueen yleissuunnitelmasta ja 600 potilaspaikan keskussairaalaan toimenpideoastoinen.²

Kilpailuun kutsuttiin arkkitehdit Alvar Aalto, Hilding Ekelund, Olli Pöyry ja Ragnar Ypyä sekä arkkitehtitoimisto Cedercreutz & Railo. Lokakuussa 1951 kilpailun voittajaksi julistettiin Ragnar ja Martta Ypyän ehdotus, jota lähdettiin kehittämään edelleen.³

Visiot suunnitteluvaiheessa

Ypyät laativat Kivelän sairaala-alueelle suunnitelmat yhteensä seitsemää rakennusta varten. Mikäli suunnitelma olisi toteutunut kokonaisuudessaan, Kivelän vanhemmat puu- ja tiilirakennukset olisivat joutuneet väistymään. Sairaala-alueen puistomaisuus oli kuitenkin

kin tarkoitus säilyttää keskittämällä rakennukset pääasiassa katujen varteen.

Rakennuskokonaisuuden lopulliset piirustukset valmistuivat vuonna 1954, ja ne oli tarkoitus panna täytännön vaiheittain. Ensimmäisessä rakennusvaiheessa oli määrä toteuttaa henkilökunnan asuintalot, mielisairasosasto sekä lämpö- ja talouskeskus. Toisessa vaiheessa olisi rakennettu sisätautien ja kirurgian osastot sekä sairaanhoitajakoulu.⁴

Erityisen kiinnostavan muodon tässä vaiheessa sai keskussairaala, johon Ypyät piirsivät 15-kerroksisen, sylinterin muotoisen potilastornin. Dramaattinen muoto perusteltiin rationaalisesti: ympyrämuodon ansiosta syntyi keskitetty, tehokas ja taloudellinen pohjakava, jossa muodoltaan kiilamaiset potilashuoneet olivat luonnonvalon ääressä ikkunaseinällä, aputilat ja hissit sylinterin päivänvalottomassa ytimessä. Ratkaisu palveli tärkeänä pidettyä tavoitetta minimoida sairaalan sisäisiä välimatkoja.⁵

Toteutusta kohti

Suunnitteluvaiheessa rakennusohjelma kuitenkin muuttui merkittävästi, kun keskussairaalan toteutusta päätettiin ensin lykätä ja loppujen lopuksi kokonaisuus jäi toteutumatta. Kilpailuohjelman mukaisista rakennuksista toteutui lopulta vain kaksi osaa: asuntola tornit ja psykiatrinen sairaala, nekin alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeavalla tavalla.

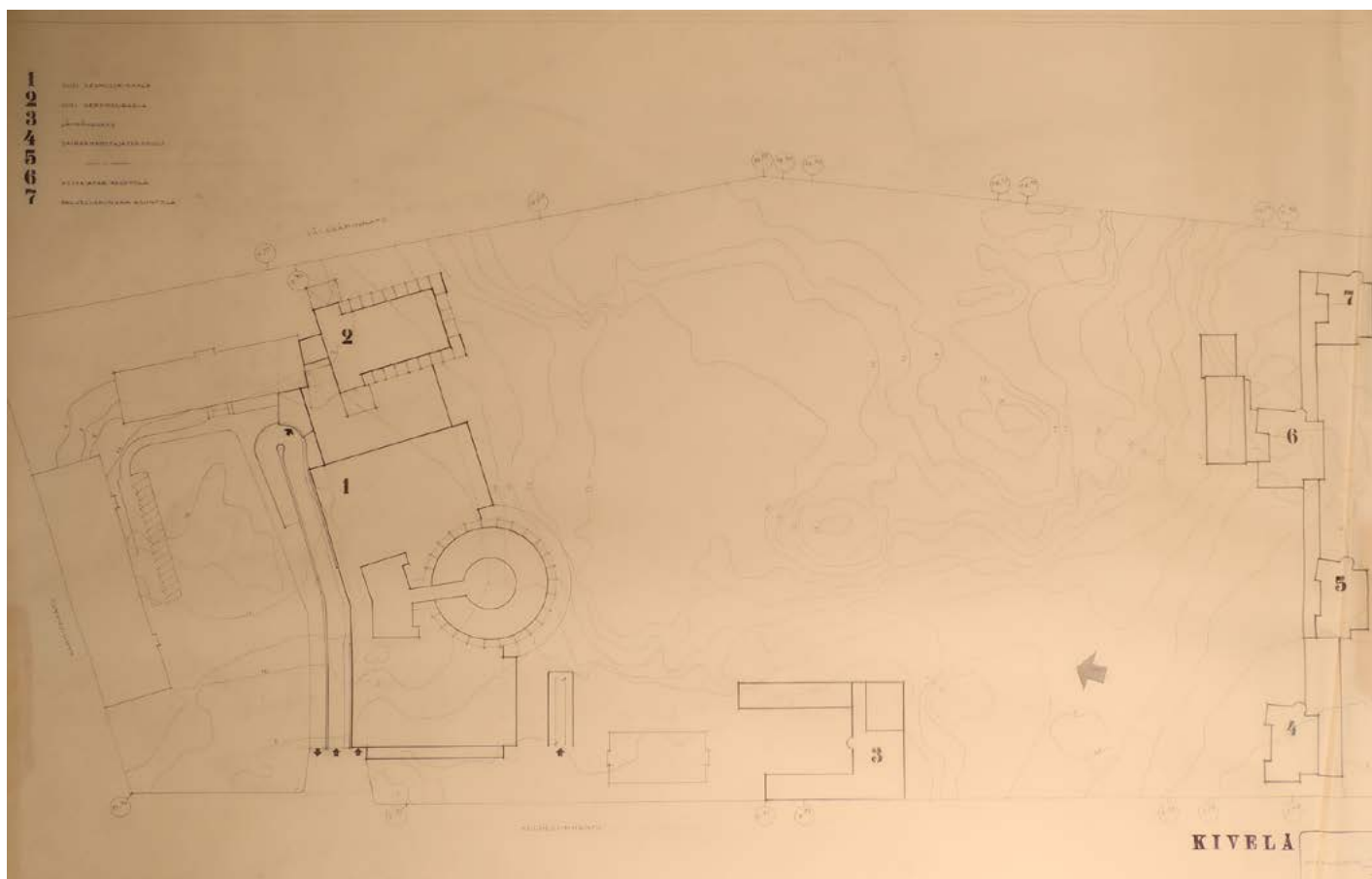
¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 272.

² Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 273, 521; Ypyä, 1964. s. 373

³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 272, 521.

⁴ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 272–273; Makkonen, 1998. s. 70, 72.

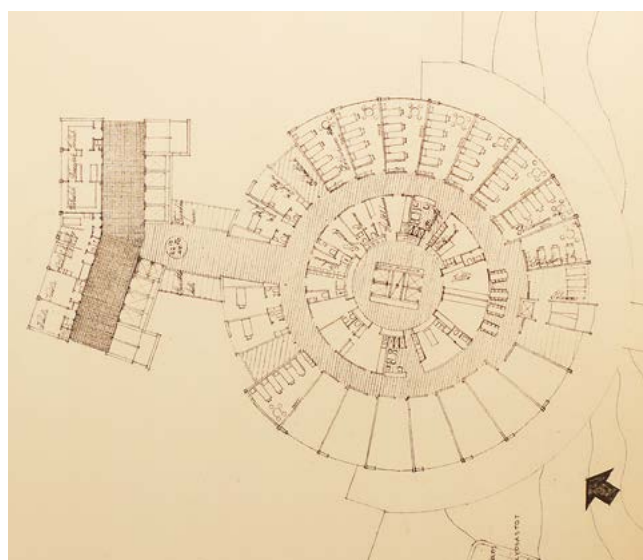
⁵ Makkonen, 1998. s. 72, 73.

↑ Kivelän sairaala-alueen suunnitelmassa, joka on päivätty 30.5.1953, on esitetty 1 uusi keskussairaala, 2 uusi hermossairaala, 3 lämpökeskus, 4-5 sairaanhoidtajakoulu, 6 hoitajatarasuntola, 7 palveluskunnan asuntola. AMA

↑ Dramaattisessa yövalaistuksessa esitetty 15-kerroksinen potilastorni sai muotonsa Ypyöiden työpöydällä vasta sairaalan suunnitteluvaiheessa. Tehokas ympyrämuotoinen pohjakaava olisi ollut potilasrakennuksessa ensimmäinen laatuaan. Suunnitelma herätti kiinnostusta paitsi Pohjoismaissa myös Yhdysvalloissa. (Makkonen, 1998. s. 72.). AMA

↑ Potilaskerroksen pohjapiirustus vuodelta 1953. Potilashuoneiden loivan viuhkamuodon ansiosta ikkunaseinälle jää väljä oleskelutila, kun taas vuoteet on sijoitettu huoneen pimeämpään osaan. Yksi kiilamaisista tiloista on "solarium". Kullakin kerrostasolla on kaksi 31 potilaan osastoa. AMA

← Valokuva pienoismallista, jossa esiintyvät kaikki neljä Pohjoisen Hesperiankadun laitaa suunniteltua asuintornia niitä yhdistävine rakenteineen. AMA.

Pohjoisen Hesperiankadun varteen sijoitetut Hoitajien ja sairaala-apulaisten asuinrakennukseksi tarkoitettut tornitalot valmistuivat vuonna 1954. Tornitalojen määrä supistui neljästä kahteen, kun samaan kokonaisuuteen kuulunutta sairaanhoitajakoulua ei toteutettu.⁶ Niinpä oli *"tämän katusivun arkkitehtoninen kokonaisuus epätäydellinen"*, kuten Ragnar Ypyä kommentoi *Sairaala*-lehden Hesperian sairaalaa esittelevässä artikkelissa vuonna 1964.⁷

RAKENTAMINEN

Psykiatrisen sairaalan suunnitelmiin tuli muutoksia vielä hyvin myöhäisessä vaiheessa. Sen rakentaminen oli jo aloitettu kun keskussairaalan rakentamisesta päätettiin luopua, niinpä psykiatrisen sairaalan tilaohjelmaa jouduttiin muuttamaan. Koska keskussairaalaan oli suunniteltu kaikkia sairaalaosastoja palvelevia toimintoja, näitä toimintoja piti nyt saada mahtumaan psykiatriseen sairaalaan. Muutostarpeeseen vaikutti myös se, että arkkitehtuurikilpailusta psykiatrisen sairaalan valmistumiseen kului kokonainen vuosikymmen, jonka aikana myös mielisairaanhoito ehti kehittyä eteenpäin.⁸

Ragnar Ypyä totesi *Sairaala*-lehdessä vuonna 1964:

"... ohjelman laajentaminen on pakoittanut useassa tapauksessa pusertamaan lisätilat pinta-aloihin ja kuuti-

*oihin, joihin vapaampien olosuhteiden vallitessa ei olisi päädytty. Tällöin toiminnallisesti vähemmän tärkeitä käyttötilat ovat joutuneet kärsimään tärkeämpien rinnalla."*⁹

Haasteista huolimatta ja osittain ehkä juuri niiden ansiosta Ypyät ottivat suunnitelmassaan jo ennalta huomioon sairaalan tulevat tarpeet huolehtien siitä, että rakennusta olisi helppo laajentaa ja uudistaa.

Rakennustyöt Välskärinkadun varressa alkoivat maaliskuussa 1959, ja ne saatiin valmiiksi helmikuussa 1962.¹⁰ Sairaala nimettiin jo suunnitteluvaiheessa Hesperian sairaalaksi, ilmeisesti läheisen Hesperianesplanadin mukaan.

Psykiatrisen hoidon uudet tuulet

Sairaala rakennettiin aikansa modernien sairaaloiden tapaan, mikä merkitsi uudenlaista asennetta psykiatristen sairauksien hoidossa. Uusina hoitomuotoina käytettiin esimerkiksi ryhmähoitoa ja potilaiden aktiivinen osallistuminen sairaalan arkielämään.¹¹ Se käsitti lopullisessa muodossaan huomattavan määrän toimintoja. Sisätiloissa huomiota kiinnitettiin etenkin väreihin.¹² Sisustuksista vastasi pääosin Ypyöiden tytär, sisustusarkkitehti Marjatta Ypyä-Silvennoinen.¹³

6 Tällöin säästyivät entinen Työlaitoksen päärakennus (Rak o8), joka olisi jouduttu purkamaan loppujen tornien tieltä.

7 Ypyä, 1964. s. 373; Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 277.

8 Ypyä, 1964. s. 373.

9 Ypyä, 1964. s. 373.

10 Ypyä, 1964. s. 373.

11 Makkonen 1998. s. 72–73.

12 Ypyä, 1964. s. 373; Makkonen, 1998. s. 72.

13 Ypyä, 1964. s. 373.

Arkkituurimuseon arkistossa on laaja aineisto Hesperian sairaalan suunnitelmavaiheen värisuunnitteluun ja koristereliefeihin liittyviä luonnoksia. Näistä toteutui-
vat 1.kerroksen odotusaulan väri-
klinkkerireliefi ja toisen kerroksen
kahvilan tiilireliefi. AMA (valokuvat
amoy 2024)

2.2 ARKKITEHDIT MARTTA JA RAGNAR YPYÄ

YPYÄT SAIRAALASUUNNITTELIJOINA

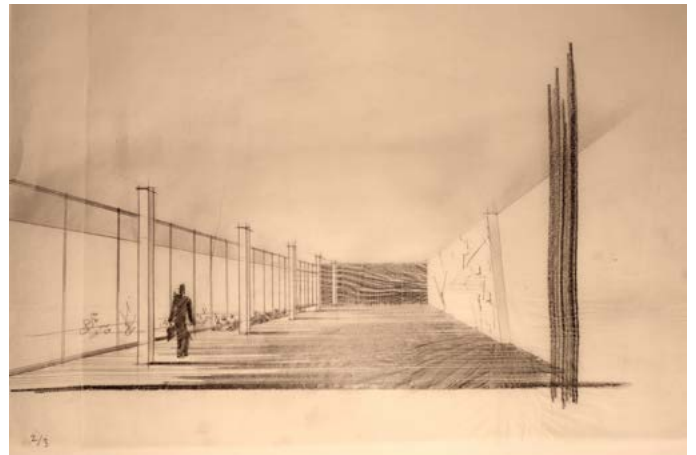
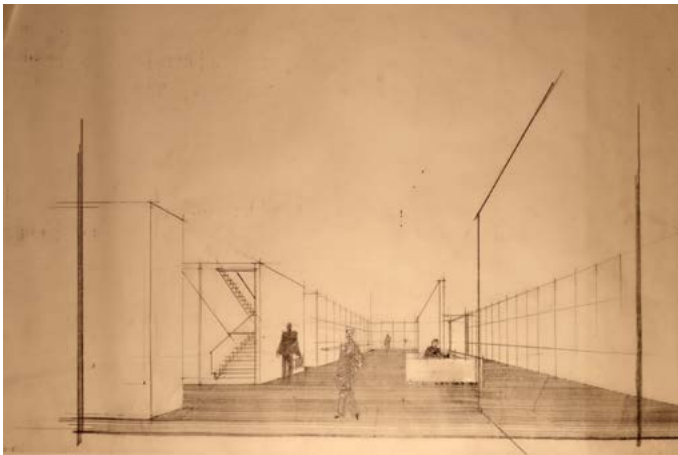
Martta Martikainen-Ypyä (1904–1992) ja Ragnar Ypyä (1900–1980) olivat ansioituneet suunnittelijoina jo ennen kuin tutustuivat toisiinsa puolustusministeriön rakennustoimistossa. Mentyään naimisiin vuonna 1936 he perustivat yhteisen toimiston Viipurissa, minne Ragnar Ypyä oli pestattu kaupunginarkkitehdiksi. Ypyöiden aktiivinen arkkitehdinura ajoittui pääasiassa 1930–1950-luvuille ja käsitti rakennuksia kesämökeistä suuriin laitoksiin asti.¹ Heidän arkkitehtuuriaan tutkinut Leena Makkonen on arvioinut, että hankkeen koosta riippumatta Ypyöillä pysyi aina tavoitteena *"viihtyisän ympäristön luominen tavallisen ihmisen arkeen ja juhlaan"*.²

1 Makkonen, 1998. s. 5, 11, 13.

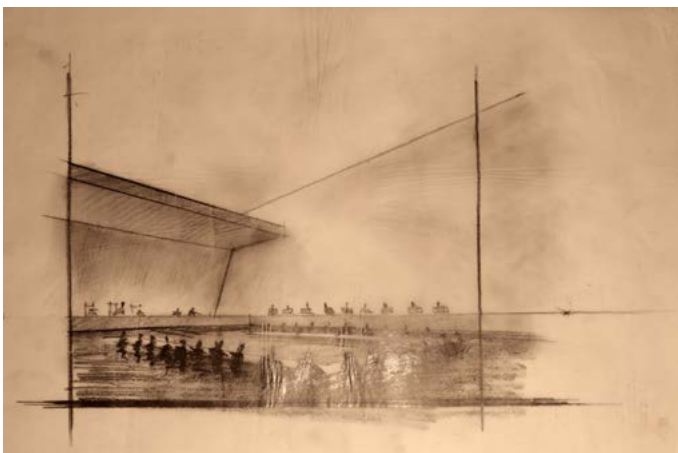
2 Makkonen, 1998. s. 86–87.

Sairaaloiden suunnitteluun Ypyät saivat kosketusta jo 1930-luvulla, jolloin Ragnar Ypyä saattoi Viipurin kaupunginarkkitehtina päätökseen kaupungin naistensairaalan rakentamisen. Sotien jälkeen Ypyät menestyivät kolmessa suurta sairaala-aluetta koskevassa arkkitehtuurikilpailussa. He pääsivät niiden pohjalta suunnittelemaan Glostrupin sairaalaa Tanskassa (kilpailu 1950–51), Hesperian sairaalaa (kilpailu 1951) ja Turun yliopistollista keskussairaalaa (kilpailu 1955), jonka päärakennus saatiin valmiiksi vuonna 1968. Ypyät seurasivat kansainvälistä sairaalasuunnittelun kehitystä ja kehittivät myös omissa hankkeissaan sairaaloiden suunnitteluperiaatteita. Kivelän sairaalan parissa työskennellessään he tutustuivat Ruotsin, Tanskan ja Sveitsin ajankäyttöön sairaalasuunnitteluun.³

3 Makkonen, 1998. s. 73.

Ypyöiden Kivelän sairaalan suunnitteluvaiheessa tekemiä sisätilanäkymäluonnoksia. AMA (valokuvat amoy 2024)

→ Hesperiankadun varren asuintornit pian valmistumisensa jälkeen. AMA

↓ Päiväämätön asemapiirustus vuodelta 1960. Rakennukset on järjestetty Välskärinkadun varteen ja liitetty Taucherin suunnittelemaan 1930-luvun sairaalarakennukseen Pohjoishesperiankadun varressa ovat vuonna 1954 valmistuneet asuintornit sivurakennuksineen. Toteutumattomat sairaanhoitajakoulun tornit on esitetty katkoviivalla. AMA

3 SAIRAALA-ARKKITEHTUURI 1920–1960-LUVUILLA

3.1 SOTIENVÄLISEN AJAN SAIRAALAT

SAIRAALARAKENTAMISEN UUSI AIKA

Suomen sairaalarakentamisessa alkoi uusi aika maan itsenäistyttyä, mikä näkyi myös Kivelän sairaala-alueella sairaalaa laajennettaessa. Sairaalat alettiin käsittää kaikkien yhteiskuntaluokkien palveluna, kun ne aiemmin olivat olleet pääasiassa köyhimmille tarkoitettuja, valtion ylläpitämiä laitoksia. Tähän vaikuttivat useat seikat. Ensiksikin bakteriologian läpimurto sekä narkoosin, antiseptiikan ja aseptiikan kehitys muuttivat yhteiskunnallista asennetta lääketieteeseen ja sairaaloihin. Lääkäreille osoitettiin sairaaloiden suunnittelussa tärkeä asiantuntijarooli. Arkkitehdin tuli muodostaa annetun tilaohjelman pohjalta toimivat tilat, luoda niille ulkoinen ilme ja koordinoida koko suunnittelua.¹

Toiminnallisuus

Modernissa sairaalasuunnittelussa huomiota kiinnitettiin funktionaalisuuteen, hygieniaan ja liikennejärjestelyihin. Tärkeää oli tilojen sijoittelun avulla jäsentää sairaalan prosessien eri vaiheet ja sisäinen liikenne. Arkkitehtuurin keinoin oli huolehdittava siitä, että likaiset ja puhtaat liikennevirrat kulkisivat eri reittejä ja rajoitettava bakteerien kulku- ja tartuntareittejä. Tilallinen erottelu ja jäsentely tapahtui keskittämällä toiminnot eri siipiin ja jakamalla toimintoja kerroksittain. Keskeinen rooli arkkitehtuurissa oli auringolla ja sen bakteereja tuhoavalla UV-säteilyllä, koska antibiootteja ei vielä ollut. Tuberkuloosisairaaloissa se merkitsi avoimia makuuhalleja, joissa potilaita makuutettiin auringossa ja raikkaassa ilmassa.²

Blokkisairaala

Samalla kun sairaalasuunnittelu sai modernit, selkeät, funktionaaliset ja hygieeniset lähtökohdat, sairaala-arkkitehtuuri otti uuden muodon. 1930-luvun mittaan vakiintui *blokkisairaala* eli kompakti, rationaalinen sairaala, jossa vuodeosastot ja tutkimus- ja toimenpi-

detilat, usein myös henkilökunnan asunnot, keskitettiin päällekkäin samaan monikerroksiseen rakennukseen.³ Blokkisairaalaan tehtiin yleensä pitkästäin keskikäytävä, joka jakoi rakennuksen kahteen osaan. Keskikäytävämalli oli rakennuskustannuksiltaan edullisempi kuin aiemmin suosittu sivukäytävämalli, ja se sopi rationalismin oppeihin, sillä se vähensi edestakaista liikennettä ja muita turhia työvaiheita.⁴

Blokkisairaalan mahdollisti rakennusalan tekninen kehittyminen. Vaikka rakennusrunko alkuun yhä perustui sydänmuureihin ja kantaviin tiilisiin ulkoseiniin, rautabetonirakenteet, hissien yleistyminen sekä ilmastointitekniikan kehittyminen loivat lähtökohdat uudenaisten – ja korkeampien – sairaaloiden rakentamiseen.

KIVELÄN VERTAILUKOhteita

Helsinkiin ja sen läheisyyteen toteutettiin 1920–1930-luvuilla useita sairaaloita, jotka edustivat blokkisairaalatyyppejä. Kivelän sairaalarakennusten selkeimpinä vertailukohteina voi nostaa esiin Helsingin kaupungin tuberkuloosisairaalan sekä Sipoon Nikkilän mielisairaa-

3 Henttonen, 2020. s. 300; Mäkinen, 2016. s. 65.

4 Henttonen, 2020. s. 298.

↓ Laakson tuberkuloosisairaalan hallintorakennuksen asemaa korostivat jyrkät sisäänkäyntiportaat ja portaalimaisina ulkonevat porrashuoneet, joissa oli välipohjien ohi ulottuvat lasipinnat. HKM

1 Henttonen, 2009. s. 190; Henttonen, 2020. s. 297.

2 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 656–657; Henttonen, 2020. s. 298.

↑ Laakson tuberkuloosisairaalan läntinen (vas.) ja itäinen potilasblokki 1930-luvulla kuvattuina. Ylimmän kerroksen seinä oli avoin niin, että syntyi loggiamainen ulkoilmamakuusali. Sama ratkaisu toistui Taucherilla Kivellä. HKM

la-alueen uudet potilasrakennukset, jotka Kivellän uusien sairaalarakennusten tavoin sattuivat klassismin ja funktionalismin saumakohtaan.

Aikakauden sairaaloille olivat tyypillisiä vaaleat, rapatut julkisivut, joissa oli tasavälein sijoitetut ruutuikkunat, pääportaiden ikkunaseinä, joka loisti miltei koko rakennuksen julkisivun korkuisena, sekä portailla korostettu pääsisäänkäynti. Vähäiset koristeet sijoituivat pääosin sisäänkäynnin yhteyteen ja räystäään alla kulkevaan nauhaan. Tavallinen oli myös aumattu peltikatto.

Helsingin kaupungin tuberkuloosisairaala

Helsingin kaupungin tuberkuloosisairaala eli nykyinen Laakson sairaala valmistui vuoden 1928 lopulla arkkitehti Eino Forsmanin piirustusten mukaan. Monumentaaliseen sommitelmaan kuuluivat hallintorakennus poliklinikkoinen ja henkilökunnan asuntoineen sekä itäinen ja läntinen potilasrakennus tai "blokki".

Potilasrakennusten pohjakaava perustui keskikäytävään, joka rakennusten keskiosassa muuttui leveäksi, pohjoisvaloa nauttivaksi sivukäytäväksi. Pohjoispuolelle sijoitettiin pääasiassa aputiloja, päätyihin lämpimät makuusalit, joiden ikkunat voitiin haluttaessa avata kokonaan. Ylimmässä kerroksessa oli muun muassa avoin makuuhalli ja valohoituhuoneita. Moderneja olivat betoniset kaksoislaattaholvit, maanalaiset yhdyskäytävät, keskus- ja höyrylämmitys sekä mahdollisuus tehostaa painovoimaista ilmanvaihtoa koneellisella "sisäänpuhalluksella" ja poistoilmaimureilla.⁵

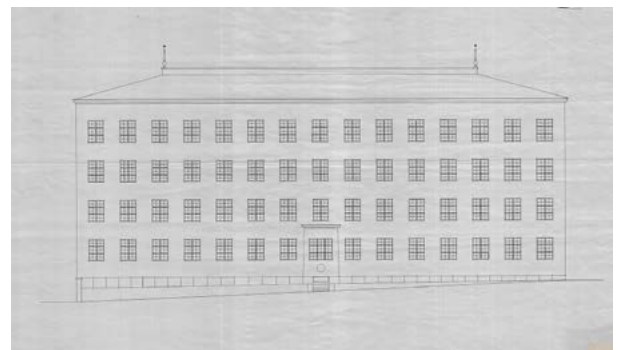
⁵ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 656–678.

Nikkilän mielisairaala

Gunnar Taucherin suunnitelmassa rakennuksia Sipoon kunnalliseen Nikkilän mielisairaalaan asiantuntijoina toimivat sairaalan ylilääkärit, mutta Taucher itse toi uusia tuulia tutustumiskäynneiltään pohjoismaisista mielisairaaloista. Vuonna 1926 valmistui naispotilaiden blokkisairaala, jonka halkaisi sydänseinä. Keskikäytävää ei ollut, vaan potilassalit olivat läpikuljettavia, ja pohjakaavaltaan paviljonki muistuttikin varhaisia sairaaloita. Ratkaisu oli taloudellinen siinä mielessä, että "hukkatilaa" ei syntynyt.⁶ Jo varsin pelkistetyn, klassistisen naisten potilasblokin jälkeen Taucher otti askeleen kohti funktionalismia, mikä näkyy vuonna 1931 valmistuneessa, koruttomassa miesten potilasblokkissa.

⁶ Mäkinen, 2016. s. 62.

↓ Nikkilän mielisairaalan miespotilaiden blokkisairaala edusti funktionalistisen riisuttua sairaala-arkkitehtuuria. Gunnar Taucherin alkuperäispiirustus vuodelta 1929. HKA

3.2 SOTIENJÄLKEISEN AJAN SAIRAALAT

↑ Meilahden pääsairaala valmistui 1965. HKM.

Talvi- ja jatkosodan jälkeen Kivelän sairaalan kehittämistä määrittivät suuntaus rakentaa yhä suurempia sairaaloita sekä pyrkimys standardoimiseen, modularisoimiseen ja rationalisoimiseen.

TORNISAIRAALAT

Rakenneratkaisuissa siirryttiin paikallavaletusta teräsbetonisesta betonirungosta ja kantavista tiiliseinistä paikallavalettuun teräsbetoniseen pilari-palkkirunkoon, joka mahdollisti pitkät jännevälit, ja osin elementteistä koottuihin julkisivuihin.¹

Hissien ja ilmastointitekniikan kehittyessä edelleen rakennettiin yhä korkeampia potilastorneja. Laboratoriotoinnin ja röntgenkuvauksen kehitys tuotti puolestaan uusia tilatarpeita. Näin syntyi uusi sairaalatyyppi, joka käsitti korkean vuodeosastotornin ja matalan, yleensä yksi- tai kaksikerroksisen tutkimus- ja toimenpideoosan. Kapearunkoiset blokkisairaalat kehittyivät keskikäytäväratkaisuisista kaksikäytäväisiksi.²

Sairaaloiden sisätilat

Tekninen ja toiminnallinen tarkoituksenmukaisuus nähtiin ajan käsityksen mukaan ennen kaikkea henkilökunnan näkökulmasta, potilaiden ollessa ikään kuin hyväntahtoisen toiminnan kohteina. Sairaaloiden sisäisten välimatkojen minimoimiseksi ratkaisuna yleistyi tehdä aiempaa syvempi rakennusrunko. Samalla huonekorkeutta pienennettiin, mihin loi tilaisuuden uusi ilmastointi- ja valaistustekniikka. Sairaalaympäristön viihtyisyyttä pidettiin tärkeänä, ja interiöörien merkitys toiminnan palvelijana alkoi korostua 1960-luvulla. Sisätiloihin rakennettiin hierarkiaa mm. värien avulla.³

Hillitty ulkoarkkitehtuuri

Ulkoarkkitehtuurille tunnusomaisiksi tulivat tasakatot, nauhaikkunat ja koristeettomuus. Lasipinta vuorotteli julkisivulevyjen kanssa. Esteettistä miellyttävyyttä tavoiteltiin mittasuhteiden ja massoitellun keinoin.⁴

SAIRAANHOITOPIIRIT JA KESKUSSAIRAALAT

Keskussairaaloiden rakentaminen kypsyi ajatuksena 1940-luvulla. Eduskunta vahvisti 1943 keskussairaallain, joka määritteli vastuut kuntien ja valtion kesken. Suomi jaettiin sairaanhoitopiireihin, joista kussakin olisi keskussairaalsensa. Monet sairaanhoitopiireistä järjestivät arkkitehtuurikilpailun, joilla keskussairaaloille tavoiteltiin toimivaa ja taloudellista ratkaisua. Kun keskussairaaloiden rakentaminen vei tyypillisesti 5–15 vuotta, lääketieteen kehitys, hoitomenetelmät, uusi tekniikka ja tilatarpeet ehtivät huomattavastikin muuttaa niin sairaaloiden konseptia kuin hoitomuotoja.⁵

¹ Lehtimäki, 2014. s. 86.

² Lehtimäki, 2014. s. 33, 44, 50.

³ Makkonen, 1998. s. 73.

⁴ Lehtimäki, 2014. s. 33, 50.

⁵ Heikkilä-Kauppinen, 2017. s. 157–158.

↑ Tampereen keskussairaala vastavalmistuneena vuonna 1962. Juhani Riekkola, Vapriikin kuva-arkisto.

➤ Sätehoitoklinikka valmistui Helsingin Meilahden sairaala-alueelle 1962. HKM.

ARKKITEHTUURIKILPAILUT

Ihanteet näkyivät myös sairaala-arkkitehtuurikilpailuissa, joita 1950-luvulla järjestettiin useita. Osallistujien piti noudattaa valmiiksi laadittua yksityiskohtaista huoneterila- ja toiminnallista ohjelmaa, ja arvosteluissa kiinnitettiin huomiota etenkin perusideaan, jolla monimutkaista kokonaisuutta pyrittiin hallitsemaan. Tärkeinä pidettiin myös toimintojen erottelua ja tämän näkymistä eri vyöhykkeinä ja erillisinä rakennuksen osina sekä liikennejärjestelyjä.⁶

Kilpailujen tuloksia ovat esimerkiksi vuonna 1962 valmistuneet Tampereen keskussairaala (kilpailu 1955) ja Helsingin yliopistollisen keskussairaalan sädehoitoklinikka (kilpailu 1958), joiden arkkitehteina toimivat Erkki Helamaa ja Veijo Martikainen. Meilahden pääsairaala taas valmistui 1965 arkkitehtien Reino Koivulan ja Jaakko Paatelan piirustusten mukaan.⁷ Ne kaikki edustavat sairaalatyyppiä, jossa yhdistyvät vuodeosastotorni, matala jalustaosa sekä sivusiivet. Erityisesti Tampereen keskussairaala sai myös luonnonläheisen ympäristön: se sijoitettiin metsäiselle järvenrantatontille.

⁶ Lehtimäki, 2014. s. 84.

⁷ Lehtimäki, 2014. s. 82, 84.

3.3 YHTEENVETO

Sairaalas suunnittelussa heijastuvat paitsi lääketieteen ja arkkitehtuurin kehitysaskeleet myös yhteiskunnalliset arvot ja tarpeet, kuten sairaala-arkkitehtuuria tutkinut taidehistorioitsija Maarit Henttonen on todennut. Sairaalas suunnittelu on ulottunut asemakaavatasolta aina detaljitasolle saakka, ja siitä on 1900-luvulla kehitynyt oma erityisalansa. Tärkeänä osana sairaalaa on jo tätä ennen pidetty ympäröivää puistoa tai luontoa, jotka yhdessä toimivat "lääketieteen instrumenttina".⁸

Teoksessa *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia* on vuonna 1968 puolestaan arvioitu sairaaloiden ulkoarkkitehtuurista, että ne ovat "edustaneet ajan tyyppillisiä virtauksia – tosin ehkä vähän konservatiivisesti yleisen suuntauksen jälkipuoella, mikä on johtunut sairaaloiden usein tavattoman hitaasta suunnittelu-, hyväksymis- ja rakentamismenettelystä".⁹

Sairaalojen ensimmäinen rakennusvaihe on usein ollut korkeatasoinen ja pätevän, kokeneen arkkitehdin työtä. Arkkitehti Marja Heikkilä-Kauppinen mukaan myöhemmin on riippunut rakennuttajaorganisaation "ymmärryksestä ... , kuinka luontevasti tarvittava täydennysrakentaminen sijoittui ympäristöön".¹⁰

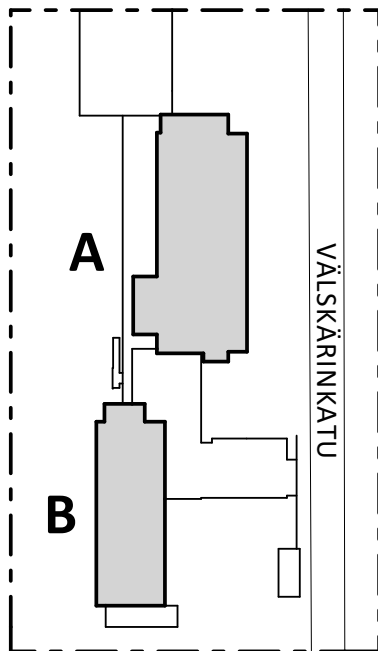
Kivelän sairaala-alueen suuret sairaalarakennukset – Taucherin 1930-luvun blokkisairaalat ja Ypyöiden 1960-luvun tornisairaala – ilmentävät tarkasti sairaalas suunnittelun yleistä kehitystä Suomessa.

⁸ Henttonen, 2001, s. 162; Henttonen, 2020. s. 297.

⁹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 662.

¹⁰ Heikkilä-Kauppinen, 2017. s. 157–158.

4 HESPERIAN SAIRAALAN MERKITTÄVÄT MUUTOSVAIHEET

← Hesperian sairaala muodostuu matalasta jalustaosasta ja sen päältä nousevista kahdesta torniosasta. Korkeammas A-tornissa on 10 maanpäällistä kerrosta, pienemmässä B-tornissa 5. amoy 2024

4.1 TILAMUUTOKSIA 1970- JA 1980-LUVUILLA

1979 Väestönsuojan ottaminen pukutiloiksi¹

Vuonna 1979 päivättyjen pääpiirustusten mukaan väestönsuojatiloihin tehtiin pukuhuonetiloja.

1985 muutokset A-osassa²

A-siivessä tehtiin 1985 pääpiirustusten mukaan talotekninen muutos, jossa työterapia- ja pingishuoneiden tilalle rakennettiin uusi suurempi IV-konehuone. Kerroksissa 2–9 pohjoispään parvekkeelle tehtiin suurikokoinen IV-hormi, joka vei suurimman osan parvekkees-

ta. Pohjakerroksessa tehtiin muutoksia toiseen pihan puolen sisäänkäynneistä.

1987 muutokset molemmissa siivissä³

Vuoden 1987 pääpiirustusten mukaan sekä A- että B-osassa tehtiin vähäisiä muutoksia.

A-osan kellarissa muutettiin tilojen käyttötarkoituksia puhelinvaihteen osalta ja 10. kerrokseen rakennettiin kirjaston ja lukusalin tilalle puhelinvaihte.

B-osan ensimmäisen kerroksen laboratorio muutettiin ajanvarauspoliklinikaksi. Toisen kerroksen kahvila muutettiin lukusaliksi.

¹ Piirustukset v. 1979. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, allekirj. Ossi Leppämäki. Asemapiirustus, väestönsuojapiirustus ja kellarikerroksen pohjapiirustus. HRVA

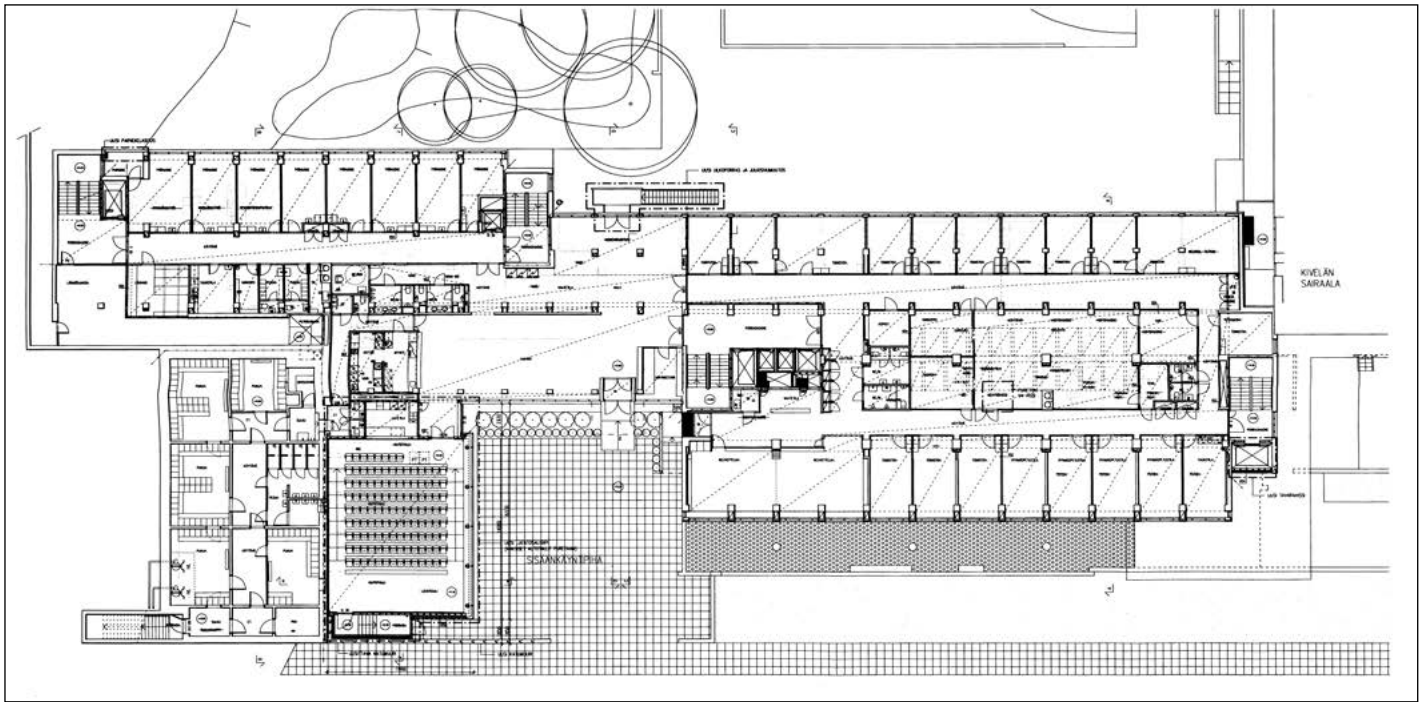
² Piirustukset v. 1985. Arkkitehtitoimisto Lennart Karvonen Oy. Asemapiirustus, pohjapiirustus pohjakerroksesta ja 10. kerroksesta, julkisivut. HRVA

³ Piirustukset v. 1987. Arkkitehtitoimisto Risto Skogström Oy, allekirj. Rauno Oksanen. Asemapiirrokset, osapohjapiirrokset kerroksista kellari, 10. kerros, 1. kerros, 2. kerros, leikkauksia. HRVA

↑ Peruskorjaus v. 2003-2006. Pohjapiirros 1. krs, 1:100, Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. HRVA

4.3 PERUSKORJAUS VUOSINA 2003–2006

Vuonna 2006 valmistui Hesperian sairaalan laaja peruskorjaus- ja muutosvaihe, jonka suunnitteli Arkkitehtitoimisto Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. Pääsuunnittelijana toimi Mika Penttinen.¹

Mika Penttinen kirjoitti vuonna 2006 *Betoni*-lehteen korjaushankkeesta esittelyn, jossa hän kuvaa, kuinka rakennuksen tilajakoa muutettiin 2000-luvun alun psykiatrisen hoidon ja opetuksen vaatimuksia vastaavaksi ja tekniset järjestelmät uusittiin kokonaan.²

TOIMENPITEET

Tilajakoa muutettiin osittain tai merkittävästi lähes kaikissa kerroksissa. Ainoastaan B-siiven tornikerrokset jäivät muutosten ulkopuolelle, ja ne säilyivät 1990-luvun taitteen asussa.

- Alkuperäisen autotallisiiven paikalle rakennettiin uusi luentosalisiipi. Luentosalin päälle tehtiin ilmanvaihtokonehuone ja luentosalin alapuolelle kookas tuloilmakammio.

- Vanhat puikkunat pääosin kunnostettiin,³ samoin vanhat kuparikatot ja katokset pellityksineen.
- Käytävien ja huoneiden väliset lasiseinät uusittiin lähes kaikkialla rakennuksessa. Ainoastaan ensimmäisen kerroksen hyvin säilyneessä kokoustilassa sekä kappelin odotustilassa on alkuperäisiä lasiseiniä.
- Väliovet uusittiin lähes kauttaaltaan, myös porrashuoneiden ovet. B-siiven tornikerroksissa, jossa ei ole tehty 1990-luvun muutosten jälkeen tilamuutoksia, väliovet ovat tältä ajalta.

Keskellä runkoa ollut huoltohissikuilu purettiin ja tavarahissin rakennettiin tuuletusparvekkeiden tilalle A-osan pohjoispäättyyn.

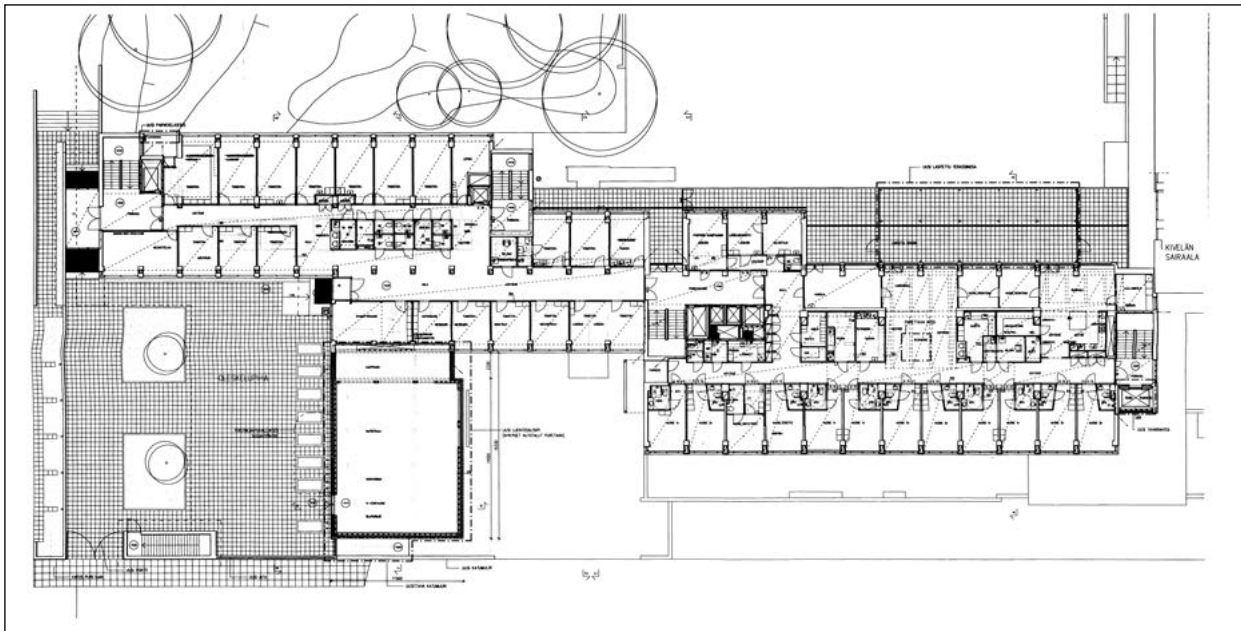
Talotekniikka uusittiin kauttaaltaan. Suunnittelijat totesivat alkuperäisen rakennejärjestelmän edelleen joustavaksi: alakattokorkeuksia voitiin jopa nostaa potilasosastoilla.⁴ Rakennuksen alkuperäisen logiikan mukaisesti pilarien vieressä kulkevia talotekniikkahormeja siirrettiin joissain kerroksissa osittain pilarien toiselle puolelle. Vaakasuurtaiset talotekniikkavedot asennettiin aiempaa ylemmäksi.

1 Rakennesuunnittelu JP-Kakko Oy / Veikko Voho. LVI-suunnittelu Kontermo Oy / Jukka Hyttinen. Sähkösuunnittelu Insinööritoimisto Lausamo Oy / Heini Seppälä. (Penttinen, Mika, 2006. Hesperian sairaala, rakennus 32. *Betoni*-lehti 3 / 2006. s. 30–35)

2 Penttinen, 2006.

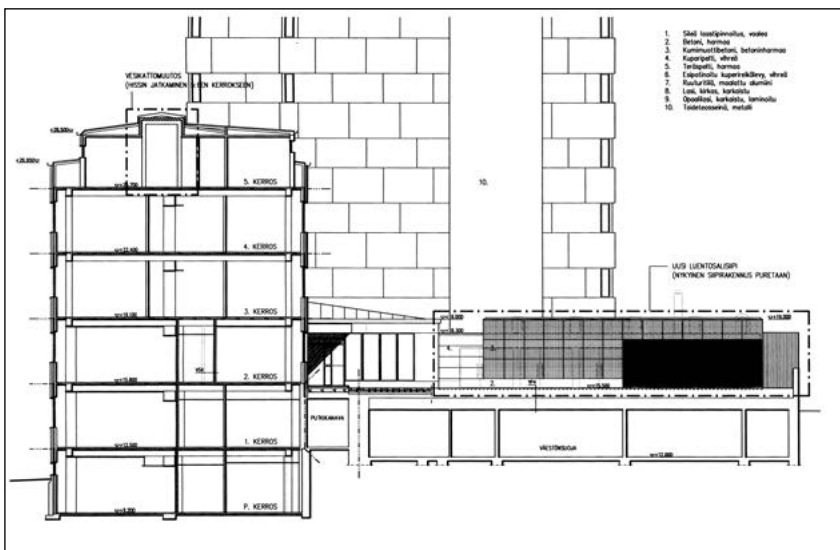
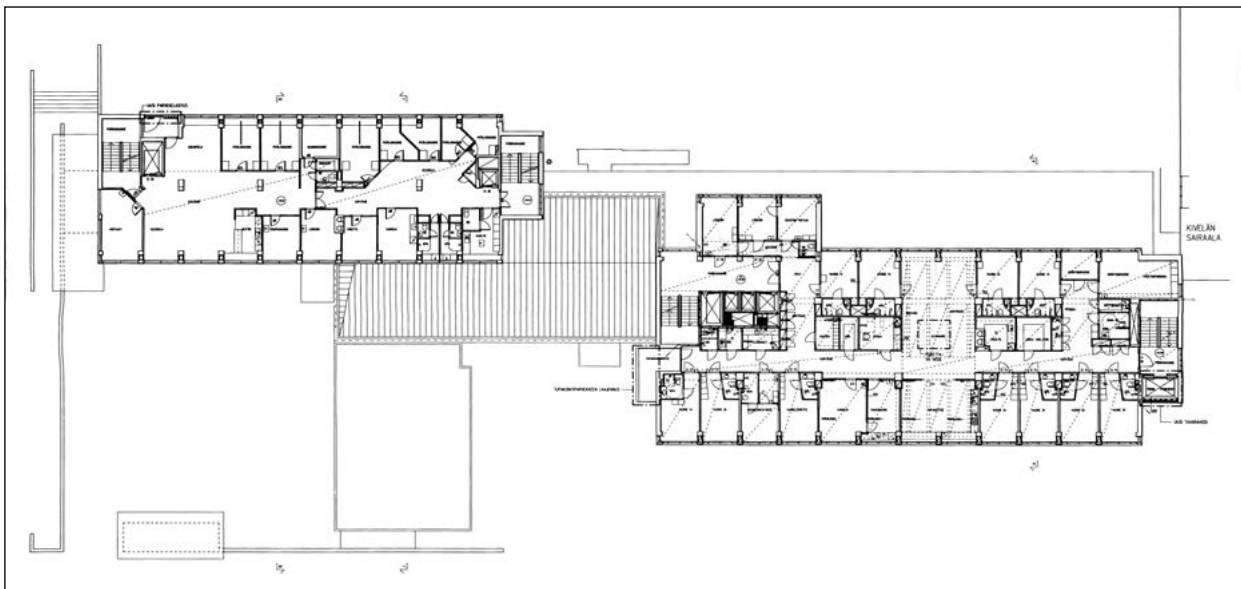
3 Noin 40 ikkunaa uusittiin puu-alumiini-ikkunoina.

4 Penttinen, 2006.

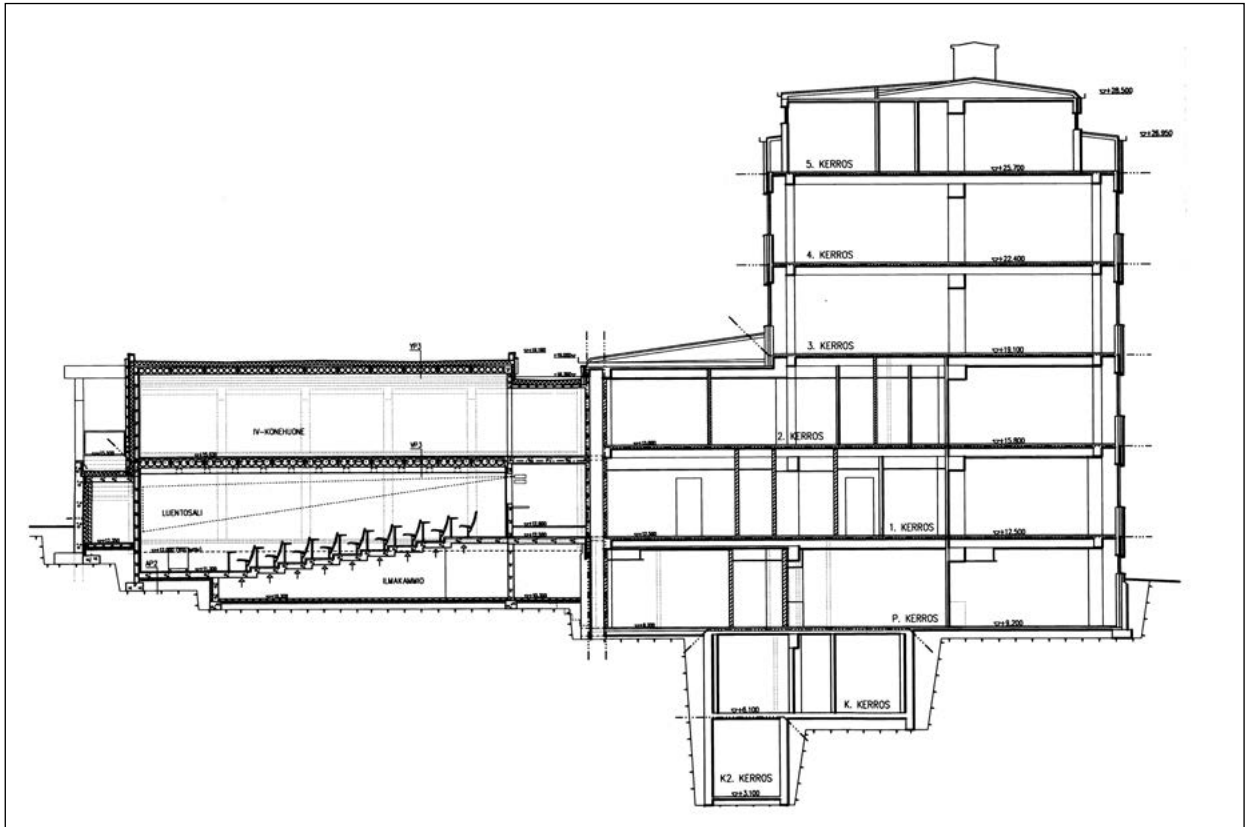

↑ Peruskorjaus v. 2003-2006. Pohjapiirros 2. krs, 1:100, Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. v. HRVA

↓ Peruskorjaus v. 2003-2006. Pohjapiirros 3. krs, 1:100, Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. HRVA

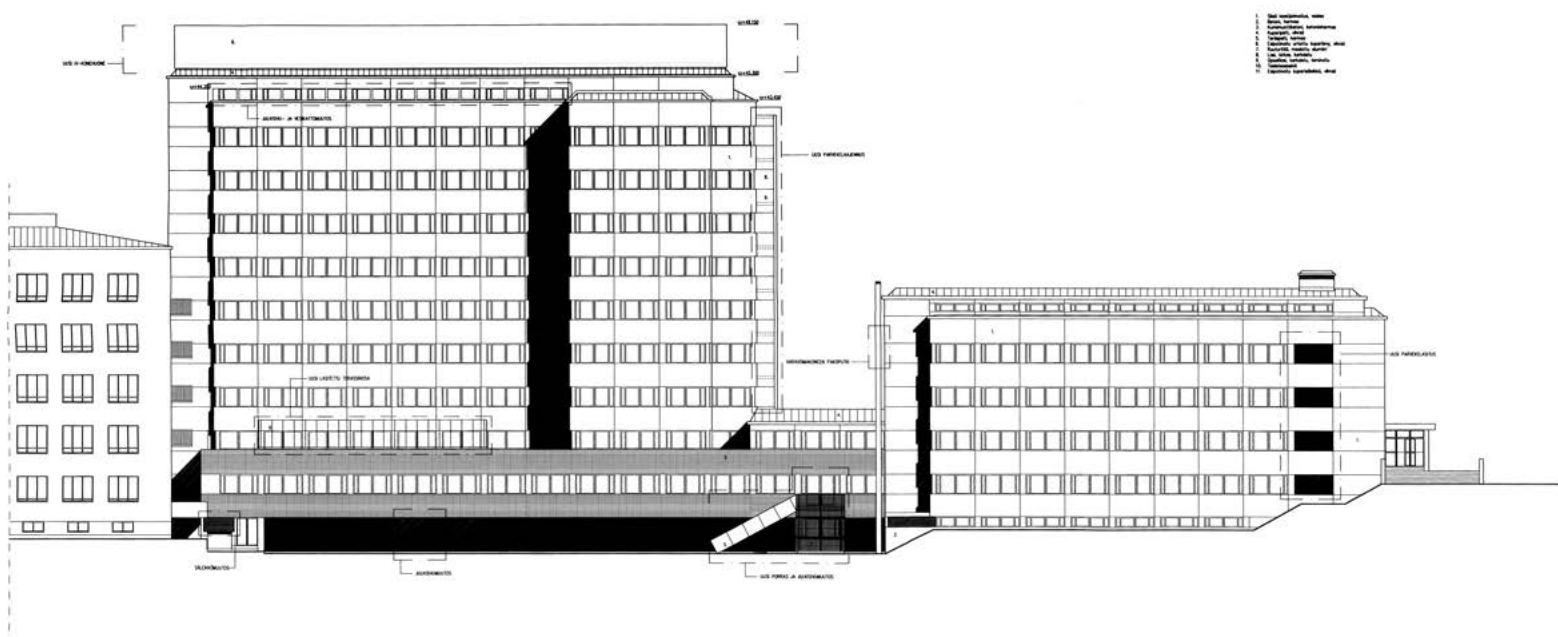

← Peruskorjaus v. 2003-2006. Leikkaus B-B, luentosalin julkisivu etelään, 1:100, Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. HRVA

↑ Peruskorjaus v. 2003-2006. Luentosalisiiven pituusleikkaus J-J, 1:100, Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. HRVA

↓ Peruskorjaus v. 2003-2006. Julkisivu länteen, 1:100, Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen Oy. HRVA

5 ULKOARKKITEHTUURI JA RAKENNE

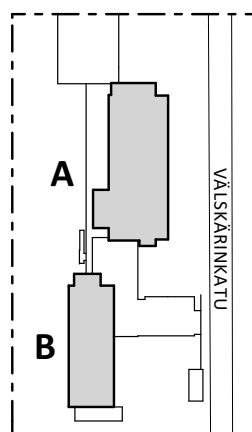

5.1 HESPERIAN SAIRAALAN ALKUPERÄINEN ULKOARKKITEHTUURI JA RAKENNE

Hesperian sairaalarakennuksessa on pohjakerros mukaan lukien kolmen kerroksen korkuinen jalustaosa, ja sen päälle asettuvat kaksi korkeampaa osaa. Suurempi eli A-torni nousee kahdeksan ja puoli kerrosta jalustaosan yläpuolelle. Pienemmässä B-tornissa tai (B-osassa) jalustan yläpuolisia kerroksia on kolme ja puoli.

ALKUPERÄINEN ULKOARKKITEHTUURI

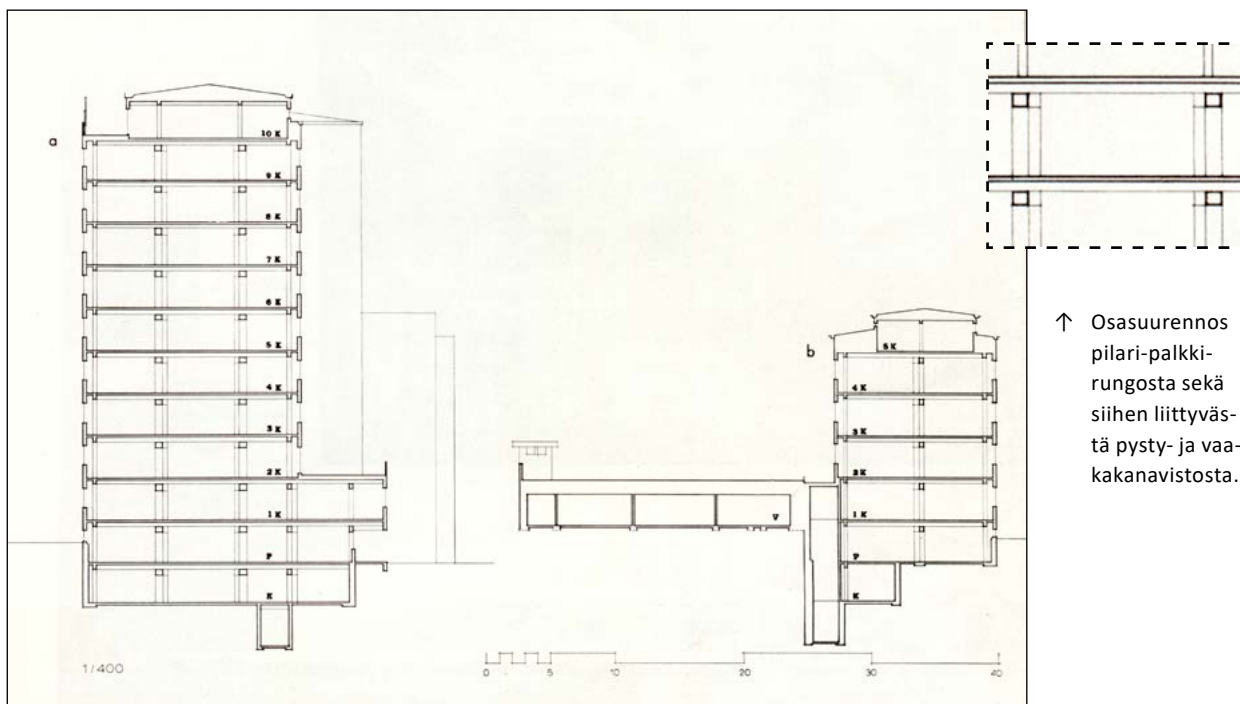
Hesperian sairaalan ulkoarkkitehtuurissa näkyvät vahvasti 1960-luvun arkkitehtuurisuunnaukset. Julkisivujen jäsentely on hyvin säännönmukaista ja ajalle tyypillisesti aukotukset on pääosin toteutettu vaakasuunnaisina ikkunauhoina, jotka kääntyvät nurkissa kulman ympäri. Julkisivut eivät kuitenkaan ole suoraviivaiset. Päinvastoin erilaisia porrastuksia pysty- ja vaakasuunnassa on hyvin paljon. Julkisivuista ulos työntyvät

↑ Hesperian sairaala vuonna 1974. Kuva Volker von Bonin. HKM

← Hesperian sairaala. amoy 2024

osat ovat paikoin melko kapeita ja vertautuvat Gunnar Taucherin 1930-luvun Kivelän sairaalarakennusten arkkitehtuurin ja niiden esiin työntyviin porrashuoneisiin.

↑ a Leikkaus sairaalan korkeasta osasta; b Leikkaus sairaalan matalasta osasta. *Sairaala*-lehti 5/1964

Pilarit, palkit sekä niiden kyljessä olevat pysty- ja vaakasuuntaiset tekniikkakanalit esitetty.

Julkisivumateriaalit

Ragnar Ypyä kuvasi rakennuksen julkisivumateriaaleja *Sairaala*-lehdessä vuonna 1964:

*"Ulkoseinien materiaali on paikallaan valettua teräsbetonia, pääosaltaan sileään muottiin. Osittain on alemmissa kerroksissa käytetty muottina kokeilumielessä hammasmattokumilevyä."*¹

Ypyän mainitsemaa kokeellista betonimuottitekniikkaa sovellettiin sisäpihan puolella, A-siiven julkisivun jalustaosassa. Muottilevynä käytettiin struktuuriltaan voimakkaasti kuvioitua hammaskumimattoa.² Julkisivujen paikallavalupinta taas on jaettu alumiinilistoituksella kentiin, jotta lopputulos vaikuttaisi elementtiratkaisulta.

KANTAVA RAKENNE JA TALOTEKNIikka

Hesperian sairaalan alkuperäinen rakenneratkaisu on teräsbetoninen pilari-palkkijärjestelmä, jossa primääripalkit kulkevat rakennusrungon pituussuunnassa poikisuuntaisten sekundääripalkkien alapuolella. Jokaisen

kantavan pilarin rinnalla kulkevat pystykanavat, joissa talotekniset asennukset kulkevat kerrosten välillä. Kerroksissa talotekniikka pääsee siirtymään vaakasuunnassa suhteellisen vapaasti primääripalkkien kyljissä. Kantavan rakenteen yhteyteen suunniteltu talotekniikkaverkosto on mahdollistanut alusta alkaen myös joustavan tilasuunnittelun.³

Pilarit ja tekniikkakanalit

Näkyvä pilari muodostuu kantavasta pilarista sekä sen kyljessä kiinni olevasta pystykanavasta. Visuaalisesti pilarit hahmottuvat sisätilassa yksinäisinä, mutta todellisuudessa noin puolet pilarista on kevytrakenteista pystykanavaa.

Pystysuuntainen tekniikkakanava on tarvittaessa voitu vaihtaa pilarin toiselle puolelle. Arkkitehtuurin ja rakenteen erityisenä yhteenliittymänä A-tornin pihajulkisivun puoleisessa kantavassa linjassa tekniikkakanala siirtyy pilarien toiselle puolelle rakennuksen eteläosassa, nivelosan liikuntasauaman kohdalla. Näin pilaristo on saatu osumaan nivelosan lisäksi myös B-tornin julkisivulinjaan. Tätä muutosta ei huomaa sisätiloissa.

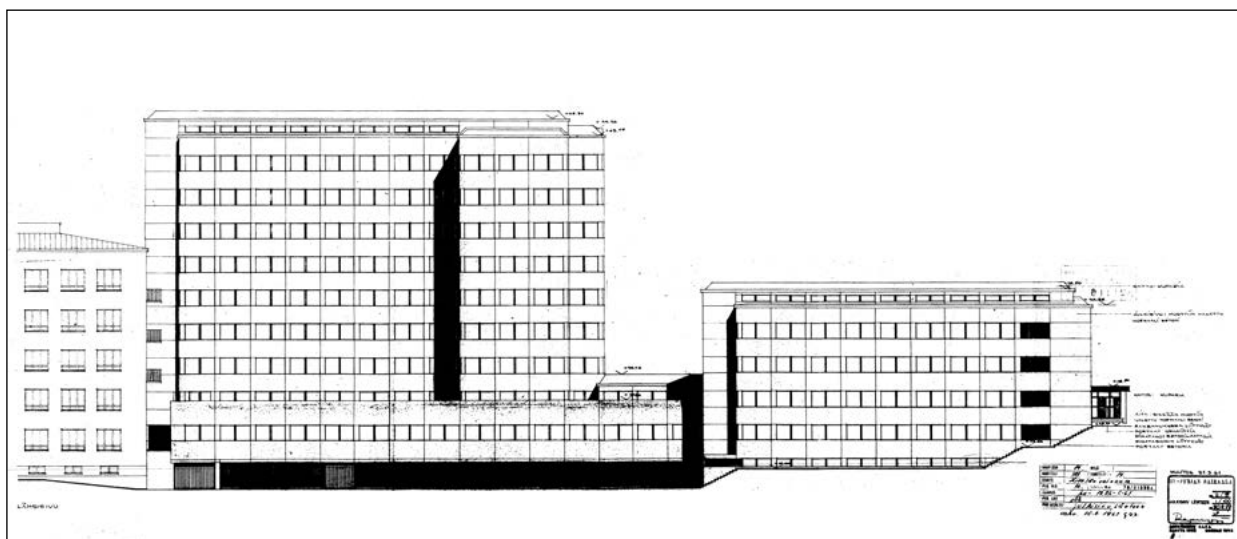
¹ Ypyä, *Sairaala*-lehti 5/1964.

² "Tämä kokeilu onnistui siksi hyvin - myöskin säänkestävyyden kannalta - että allekirjoittaneet ovat uskaltaneet Glostrupin uudessa lastensairaalassa käyttää samaa pintastruktuuria - joskin pintalevyt ovatkin tehdasvalmisteisia yksiköitä." Ypyä, 1964.

³ "...niin että joka kohdasta rakennusta voidaan muita huonetiloja häiritsemättä välipohjassa vetää erilaisia johtoja pilarien viereisiin pystykanaviin sekä rakentamisen aikana että myöhemmin tapahtuvien muutosten yhteydessä." Ypyä, 1964.

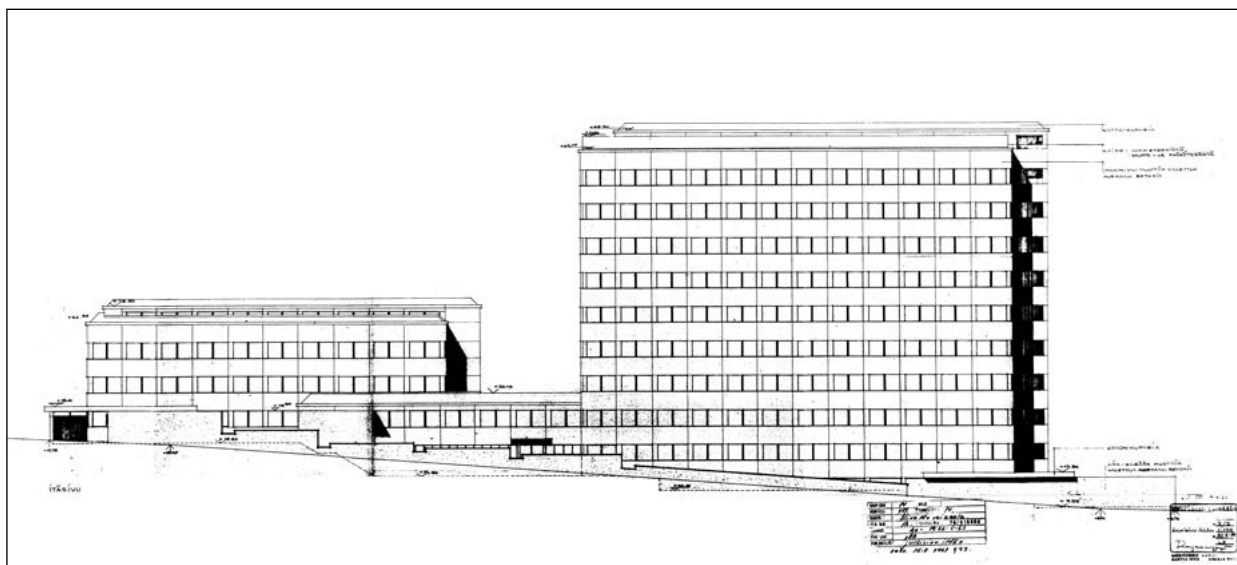
ALKUPERÄISET JULKISIVUT V.1961

Vuoden 1961 pääpiirustukset Arkkitehdit Martta ja Ragnar Ypyä. HRVA

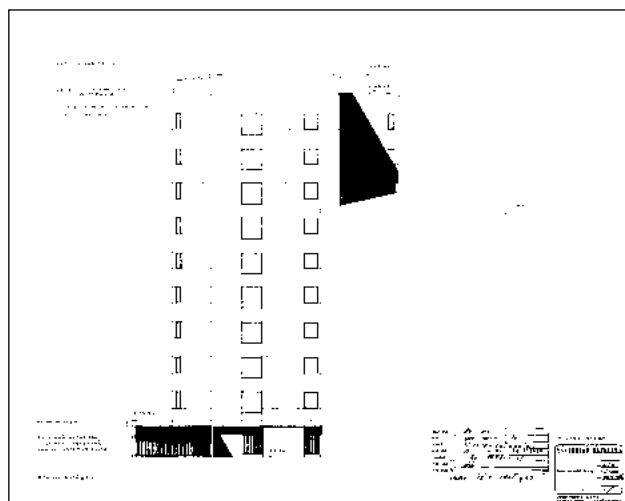
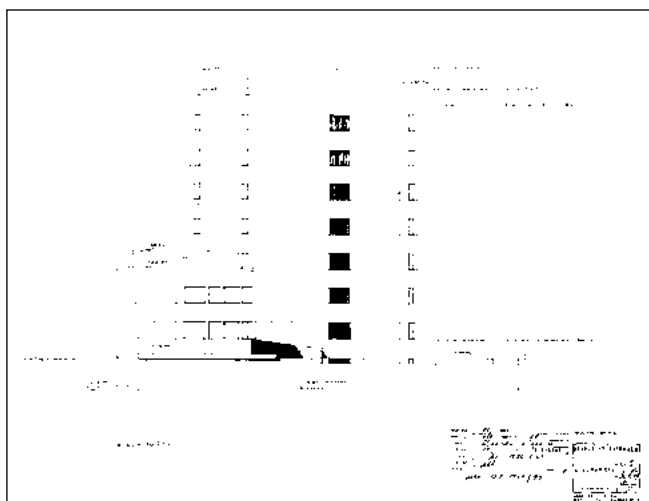
↑ Julkisivu länteen sisäpihalle.

↓ Julkisivu itään Välskärinkadulle.

↓ Eteläpääty.

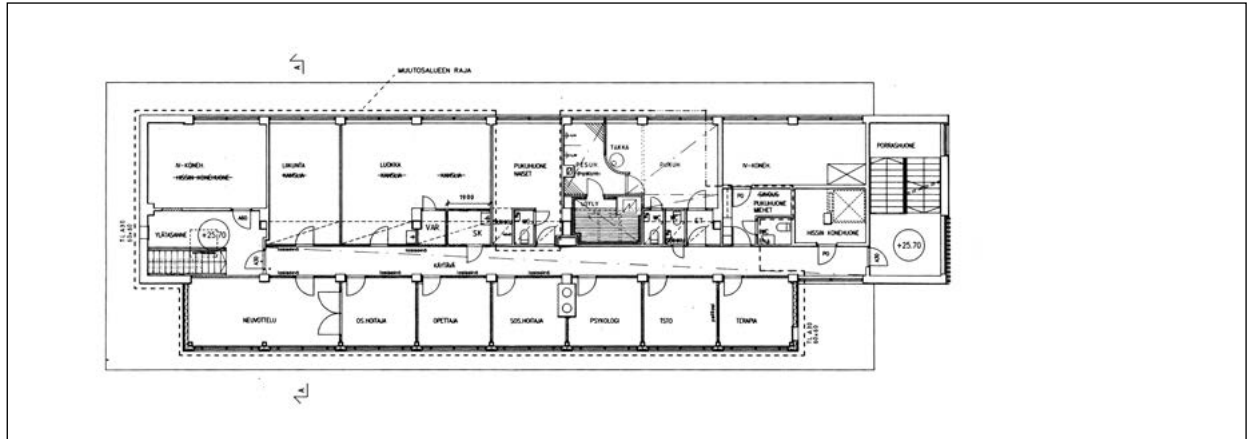
↓ Pohjoispääty.

5.2 MERKITTÄVIMMÄT JULKISIVUMUUTOKSET

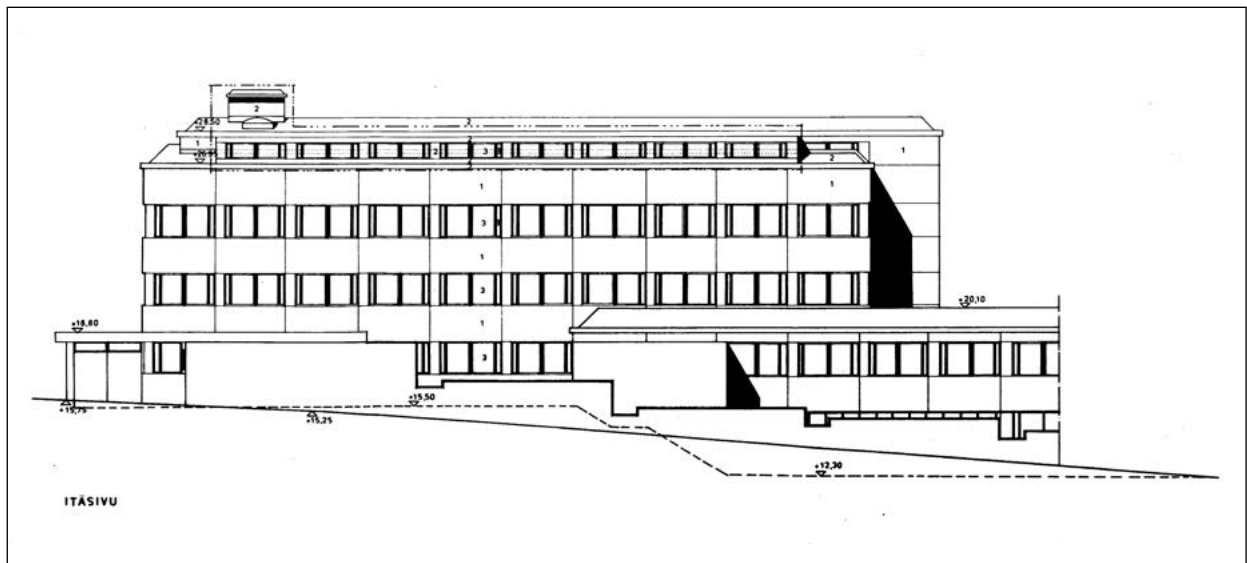
B-OSAN YLIMMÄN KERROKSEN LAAJENNUS V.1991

Vuoden 1991 pääpiirustukset Arkkitehtitoimisto Timo Viikari. HRVA

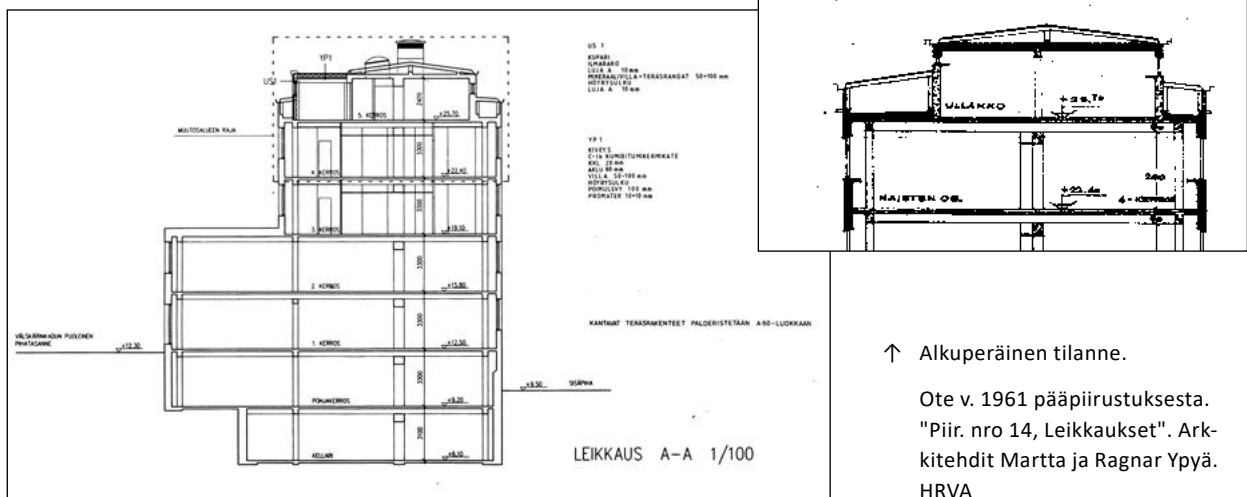

↑ Pohjapiirros 5.krs.

↓ Julkisivu itään Välskärinkadulle.

↓ Leikkaus A-A.

↑ Alkuperäinen tilanne.

Ote v. 1961 pääpiirustuksesta.
"Piir. nro 14, Leikkaukset". Ark-
kitehdit Martta ja Ragnar Ypyä.
HRVA

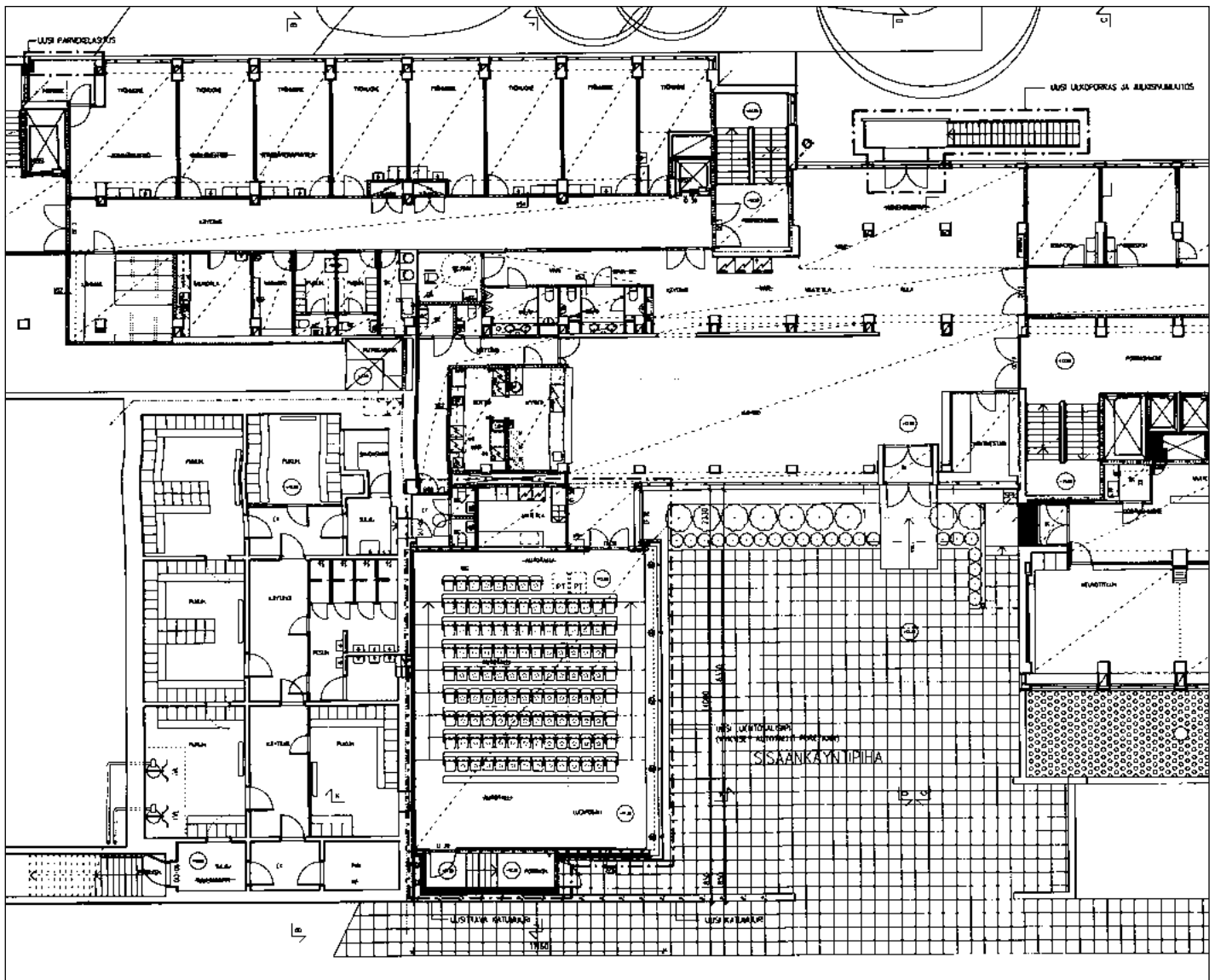
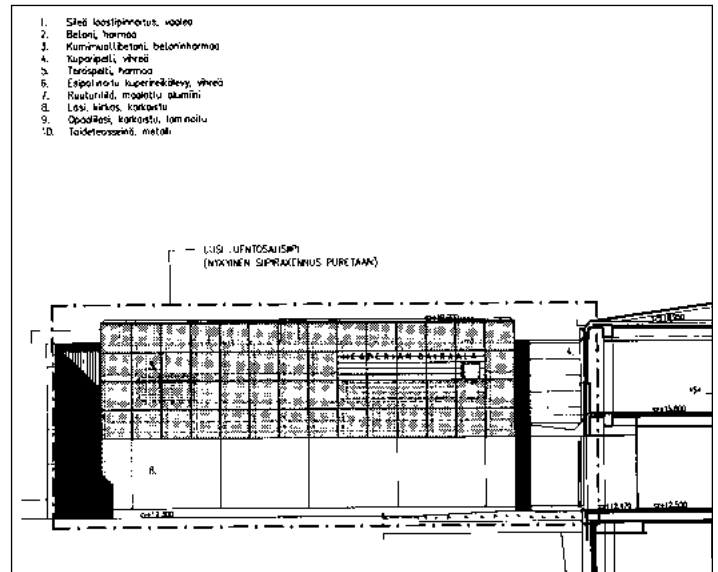
PERUSKORJAUS VUOSINA 2003–2006

UUSI LUENTOSALISIIPPI

Alkuperäisen kaksikerroksisen autotallin paikalle rakennettiin luentosalilaajennus. Salin päälle tehtiin iv-konehuone ja luentosalin alle ilmakammio. Arkkitehdit Korhonen ja Penttinen toistivat Luentosalisiiven julkisivuverhoilussa Ypyöiden innovoimaa betonimuottitekniikkaa, jossa muottilevynä käytettiin struktuuriltaan struktuuriltaan voimakaskuvioista hammaskumimattoa. Alkuperäiset muotit löytyivät rakennuksesta.¹

¹ Ypyä, Betoni 3/2006.

↓ → Otteet v. 2003 pääpiirustuksista. Pohjapiirustus 1.krs sekä "Leikkaus c-c, luentosalisiiven julkisivu pohjoiseen". Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen. HRVA

↑ Ote v. 2003 pääpiirustuksesta Julkisivu länteen. Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen. HRVA

SISÄPIIHAN PUOLEISEN A-OSAN JALUSTAOSAN MUUTOKSET

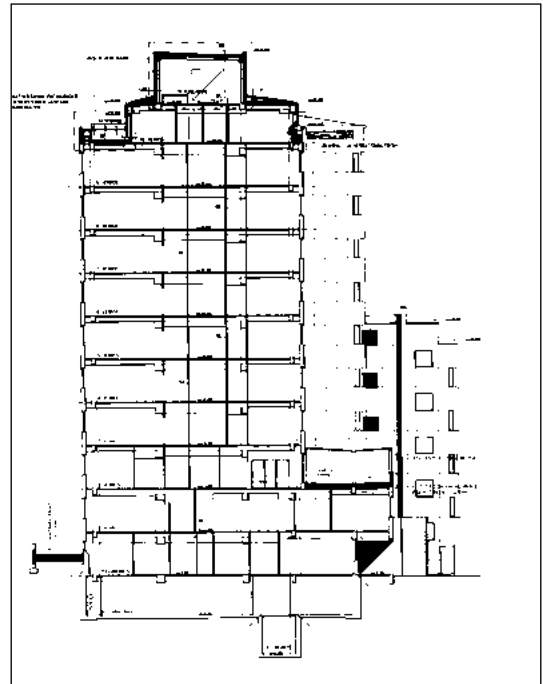
Sisäpihan puolelle lisättiin A-osan julkisivun eteen uusi ulkoporrasyhteys pääsisäänkäyntiaulasta. Osa jalustaosan päällä olevaa toisen kerroksen kattoterassista lasitettiin. Lisäksi maantasosta poistettiin yksi sisäänkäynti. A-tornin katolle tehtiin suurempi iv-konehuone kattoa korottamalla.

JULKISIVUKUNNOSTUKSET

Peruskorjauksen yhteydessä julkisivupinnat kunnostettiin. Sileät julkisivupinnat paikattiin ja pinnoitettiin kauttaaltaan valkaistulla laastilla.

"Lopputuloksen onnistumista auttoi alkuperäisen valupinnan elementtisaumoja imitoivat urat niitä peittävine alumiinilistoineen, ne jakoivat pinnan helposti työstettäviiin osiin."¹

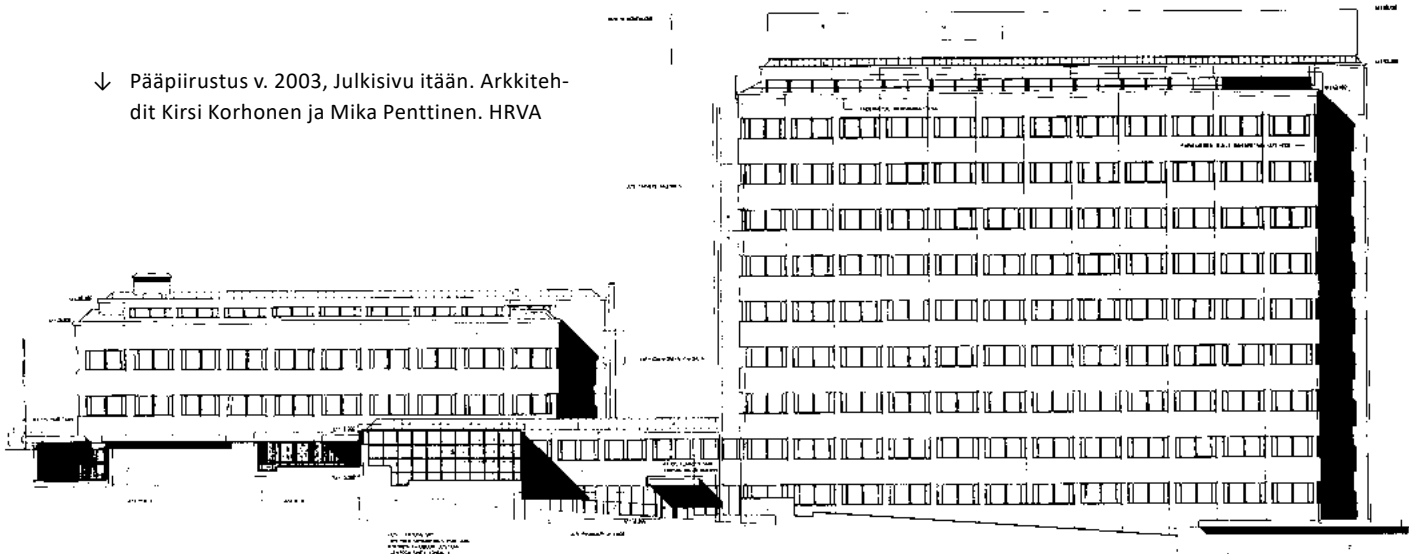
Sisäpihan puoleisen jalustaosan alkuperäiset hammaskumimattomuotilla valetut betonipinnat paikkakorjattiin ja maalattiin betonin värisiksi.

↑ Pääpiirustus v. 2003, Leikkaus a-a. Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen. HRVA

1 Betoni 3/2006

↓ Pääpiirustus v. 2003, Julkisivu itään. Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen. HRVA

5.3 JULKISIVUJEN NYKYTILANNE

VÄLSKÄRINKADUN PUOLEISET JULKISIVUT amoy 2024

↑ Välskärinkadun suuntainen itäjulkisivu ja pohjoispääty.

← Yläkuvan alareunassa näkyvän muurin taakse kätkeytyy ruumiskappelin intiimi puutarhapiha. Ruumiskappelin etulippa jatkuu muurin yli ja jatkuu katuulkisivulla.

↑ Välskärinkadun vartta alas kulkevan muurin takana on kolmen pienen pihan sarja.

↑ Eteläpäädyn parvekkeiden edessä on teräksestä ja alumiinista toteutettu Pauno Pohjolaisen taide-teos *Elämän virta* vuodelta 2006.

↓ Pääsisäänkäyntipiha. Oikealla pääsisäänkäynti, vasemmalla vuosien 2003–2006 peruskorjauksen yhteydessä entisen autotallin paikalle rakennettu luentosiipi.

Hesperian sairaala asettuu 1930-luvun Sisätautiosaston jatkeeksi. Sairaalan jalustaosan rusehtava betoni-
muottipinta vähentää rakennuksen julkisivujen kontras-
tisuutta Sisätautiosaston roiskerappauspintoihin.

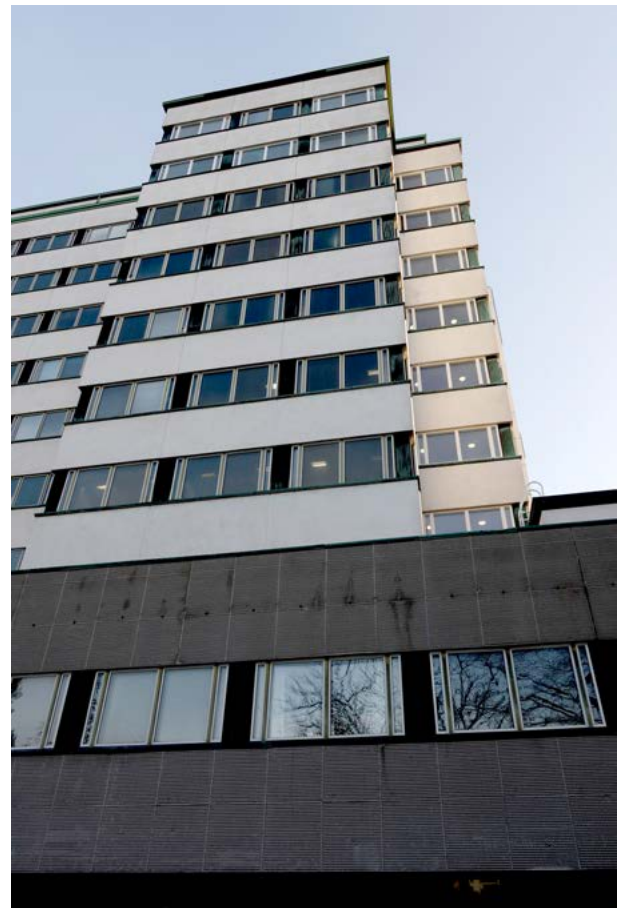

← Luentosalilaajennuksen uutta hammaskumimattomuottien avulla tehtyä julkisivun betonipintaa vuosien 2003–2006 peruskorjausvaiheesta.

↓ A-siiven jalustaosan hammaskumimattomuottien avulla tehty betonipinta on alkuperäinen. Pinta kunnostettiin vuosien 2003–2006 peruskorjauksessa. Etualan uusi teräsrakenteinen ja teräsrutiläpintainen porras on samasta korjausvaiheesta.

Kivelän sairaala-alue on nykyisin hyvin moni-ikäisten rakennusten kiinnostava kokonaisuus.

↓ Horisontissa näkyvät Hesperian sairaalan kanssa samaan vaiheeseen kuuluvat hoitajien asuintornit.

6 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI

6.1 ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU JA SISÄTILAT

ALKUPERÄISET TILAT

Alun perin Hesperian sairaala sisälsi *"psykiatrian ja neurologian osastojen ja nuoriso-osaston sekä intoksikatio- eli myrkytysosaston lisäksi poliklinikan ja erillisen päivystyspoliklinikan, psykiatrisen huoltotoimiston, röntgenosaston, kliinisen laboratorion, fysioterapiaoaston, kuntouttamisosaston, kirjaston ja kerho huoneet, elektroencefalografialaboratorion, patologian osaston ja kapelin, pistotus- eli sisäänkirjoitus- ja konekirjoituskeskuksen, kahvilan, päivä- ja ruokailuhuoneet, henkilökunnan pukeutumishuoneet, hallinto-osaston ja luentosalin sekä väestönsuojan."*¹

POHJARATKAISU

Pääsisäänkäynti ja odotusaula

Pääsisäänkäynti on Välskärinkadun puolelta jaluksien keskeltä. Sisäänkäynti avautuu tilavaan odotusaulaan. Alun perin odotusaulan yhteydessä ei ollut kahvilaa, vaan se sijaitsi toisessa kerroksessa. Aulatilaja koristavaan alkuperäiseen reliefiseinään avattiin kulkuaukko kahvilamuutoksen yhteydessä 1980-luvun vaihteessa.²

Porrashuoneet

Odotusaulasta on välitön käynti useilla hisseillä varustettuun pohjoispuoliseen pääporrashuoneeseen, joka sijaitsee A-osan puolella. Tämä porrashuone palvelee A-tornin lisäksi koko jaluksiaosaa, myös B-osan puolella. Pohjakerroksen aulatilasta on lisäksi käynti B-osan pohjoispäässä sijaitsevaan omaan porrashuoneeseen.

B-tornin eteläpäädyssä sekä A-tornin pohjoispäädyssä on lisäksi toissijaiset porrashuoneet hisseineen.

TORNIOSEN ALKUPERÄINEN TILAJAKO

Tornikerroksissa tilajaon periaatteet ovat alun perin olleet suhteellisen selkeät. Jalustaosassa (1. ja 2. kerros) A- ja B-siiven käytäväaulat liittyvät toisiinsa pääporrasaulan välityksellä. Kantavan rakenteen kanssa yhdessä suunniteltu talotekniikkaverkosto on mahdollistanut alusta alkaen myös joustavan tilasuunnittelun. (Ks. Luku 5.1)

A-torni

Syvärunkoisessa A-tornissa pohjaratkaisu on muunnellut kaksoiskäytäväratkaisusta. Peruskerroksissa potilasosaston potilashuoneet oli sijoitettu Välskärinkadun puoleisen käytävän varteen, kun taas meren ja sisäpihan puoleinen käytävä oli laajennettu melkein koko siiven pituiseksi oleskeluauklaksi. Valoisa tila toimi myös potilaiden ruokasalina. Oleskelutilat liittyivät eteläpäädystään keskeiseen pääporrasaulaan. Potilasosaston kaikki aputilat oli sijoitettu rakennusrungon keskelle, johon kuitenkin saatiin luonnonvaloa länsipuolisen oleskeluauklan kautta. Potilaspaikkoja oli alun perin 224. Ypyöiden mukaan pohjakaava antoi potilaille tilaa sekä yksityisyyteen että kanssakäymiseen muiden kanssa.³

A-tornin pohjakerroksessa oli aputilavyöhykkeen länsipuolella ylemmistä kerroksista poiketen toinen käytävä, josta kuljettiin sisäpihalle avautuviin pienempiin huoneisiin. Ylin kattokerros oli muita kerroksia kapeampi ja se poikkesi muista myös toimintojensa puolesta.

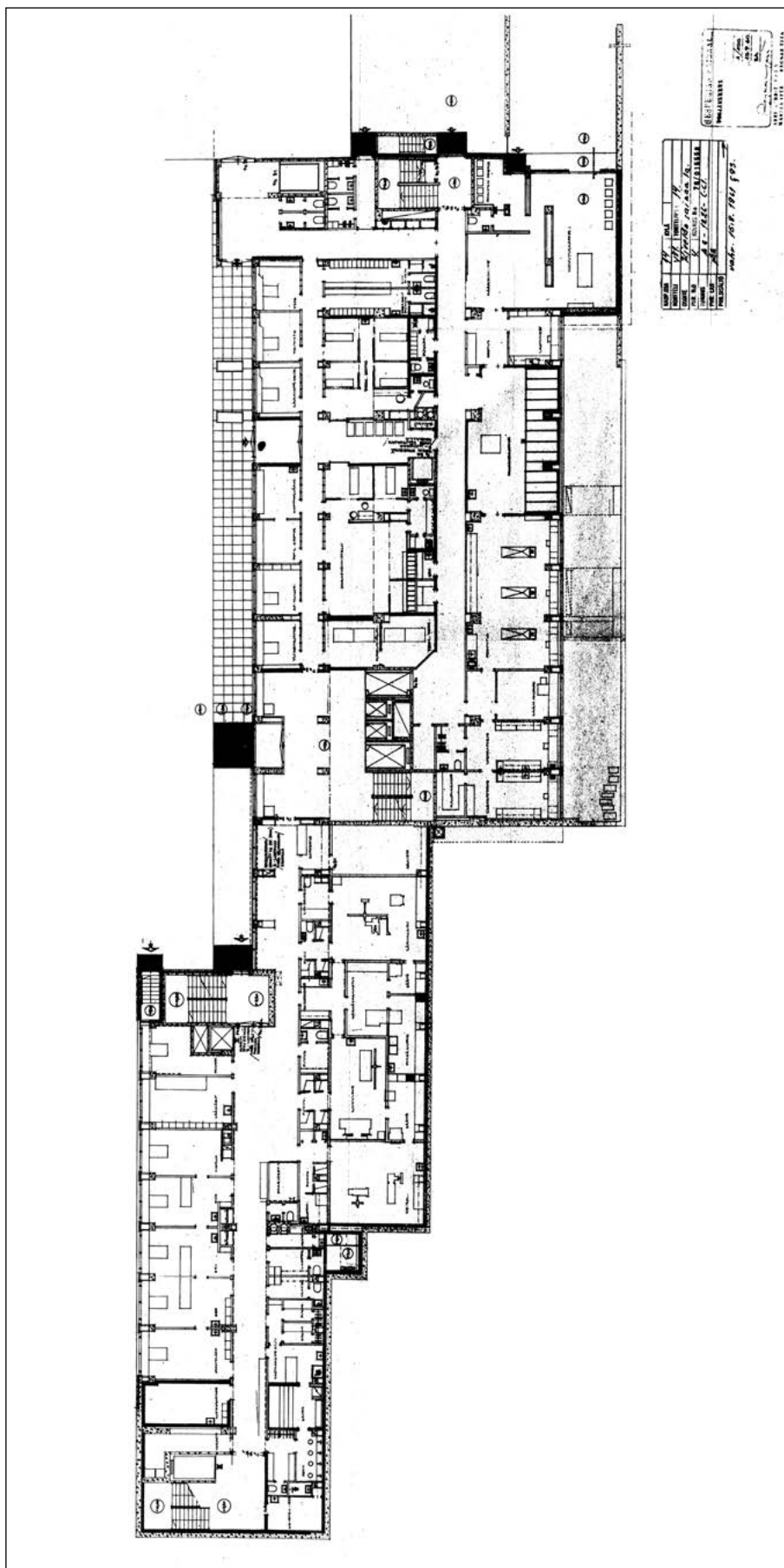
¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 522–523

² Pääpiirustus v. 1989, 1. kerros kahvila, Arkkitehtitoimisto Risto Skogström Oy. RAVA

³ Ypyä, 1964. s. 373

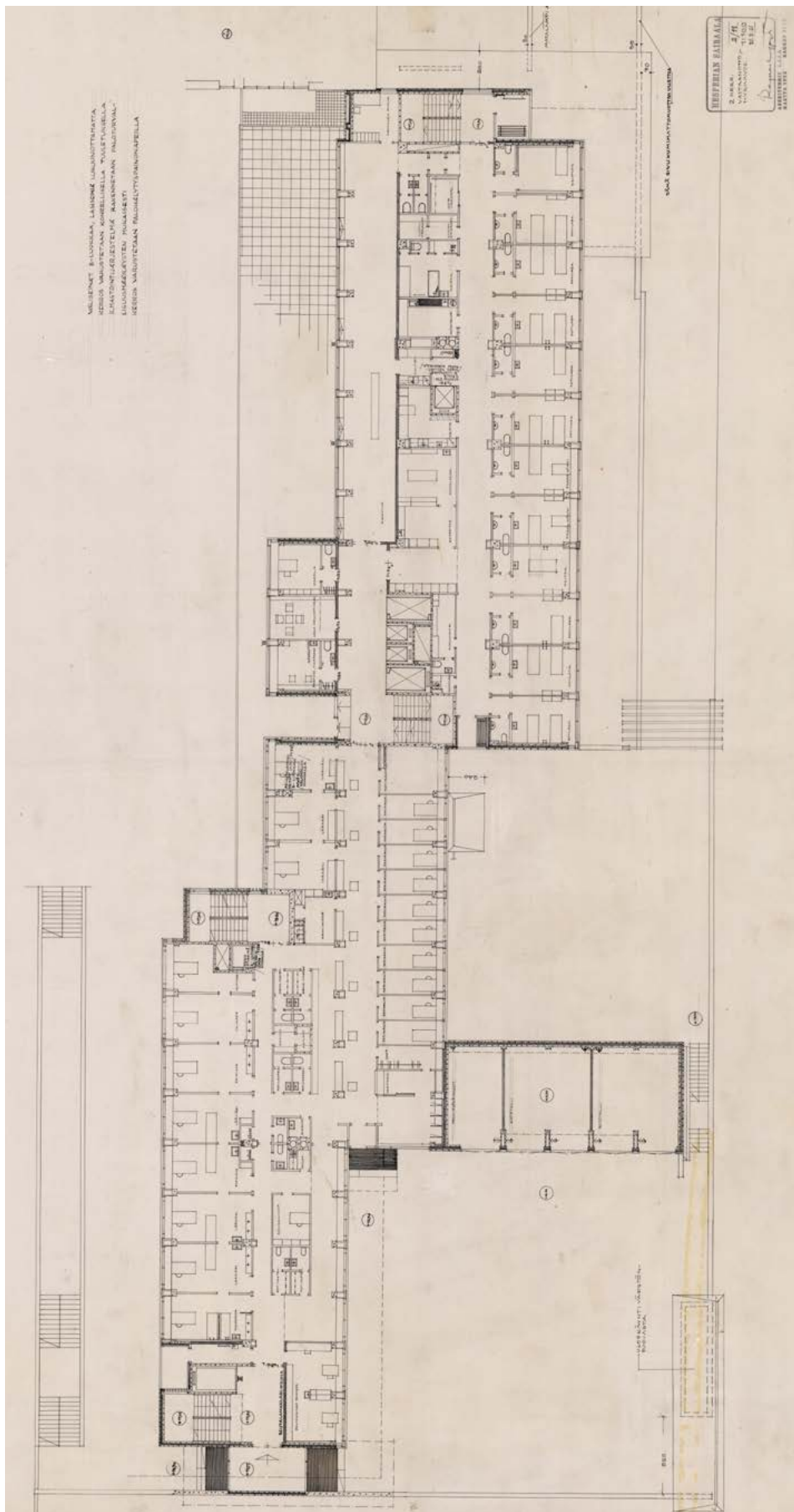
6.2 ALKUPERÄISET POHJAPIIRUSTUKSET V. 1961

← Hesperian sairaala, Pohja-
kerros 13.9.1960, pääpiir.
nro 4 vahv. 15.8.1961,
Arkkitehdit Martta ja
Ragnar Uppä. HRVA

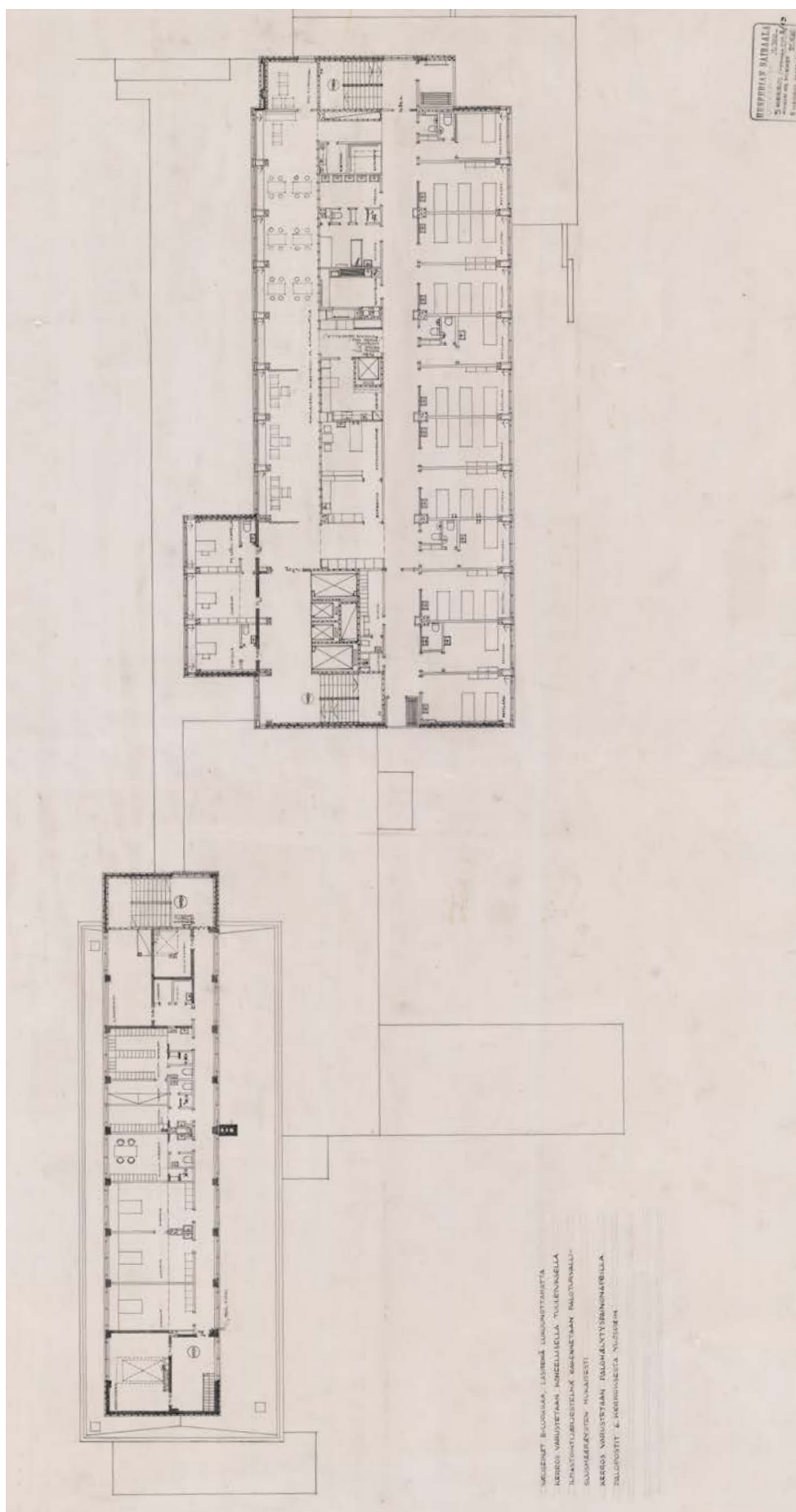
SUOMEN KANSALLISEN MUSEON
 PÄÄKIVÄN KÄYTTÖSUUNNITTELU
 1. KATUUN
 2. KATUUN
 3. KATUUN
 4. KATUUN
 5. KATUUN
 6. KATUUN
 7. KATUUN
 8. KATUUN
 9. KATUUN
 10. KATUUN
 11. KATUUN
 12. KATUUN
 13. KATUUN
 14. KATUUN
 15. KATUUN
 16. KATUUN
 17. KATUUN
 18. KATUUN
 19. KATUUN
 20. KATUUN
 21. KATUUN
 22. KATUUN
 23. KATUUN
 24. KATUUN
 25. KATUUN
 26. KATUUN
 27. KATUUN
 28. KATUUN
 29. KATUUN
 30. KATUUN
 31. KATUUN
 32. KATUUN
 33. KATUUN
 34. KATUUN
 35. KATUUN
 36. KATUUN
 37. KATUUN
 38. KATUUN
 39. KATUUN
 40. KATUUN
 41. KATUUN
 42. KATUUN
 43. KATUUN
 44. KATUUN
 45. KATUUN
 46. KATUUN
 47. KATUUN
 48. KATUUN
 49. KATUUN
 50. KATUUN
 51. KATUUN
 52. KATUUN
 53. KATUUN
 54. KATUUN
 55. KATUUN
 56. KATUUN
 57. KATUUN
 58. KATUUN
 59. KATUUN
 60. KATUUN
 61. KATUUN
 62. KATUUN
 63. KATUUN
 64. KATUUN
 65. KATUUN
 66. KATUUN
 67. KATUUN
 68. KATUUN
 69. KATUUN
 70. KATUUN
 71. KATUUN
 72. KATUUN
 73. KATUUN
 74. KATUUN
 75. KATUUN
 76. KATUUN
 77. KATUUN
 78. KATUUN
 79. KATUUN
 80. KATUUN
 81. KATUUN
 82. KATUUN
 83. KATUUN
 84. KATUUN
 85. KATUUN
 86. KATUUN
 87. KATUUN
 88. KATUUN
 89. KATUUN
 90. KATUUN
 91. KATUUN
 92. KATUUN
 93. KATUUN
 94. KATUUN
 95. KATUUN
 96. KATUUN
 97. KATUUN
 98. KATUUN
 99. KATUUN
 100. KATUUN

← Hesperian sairaala,
2. kerros, 21.3.1961,
Arkkitehdit Martta
ja Ragnar Ypyä. AMA

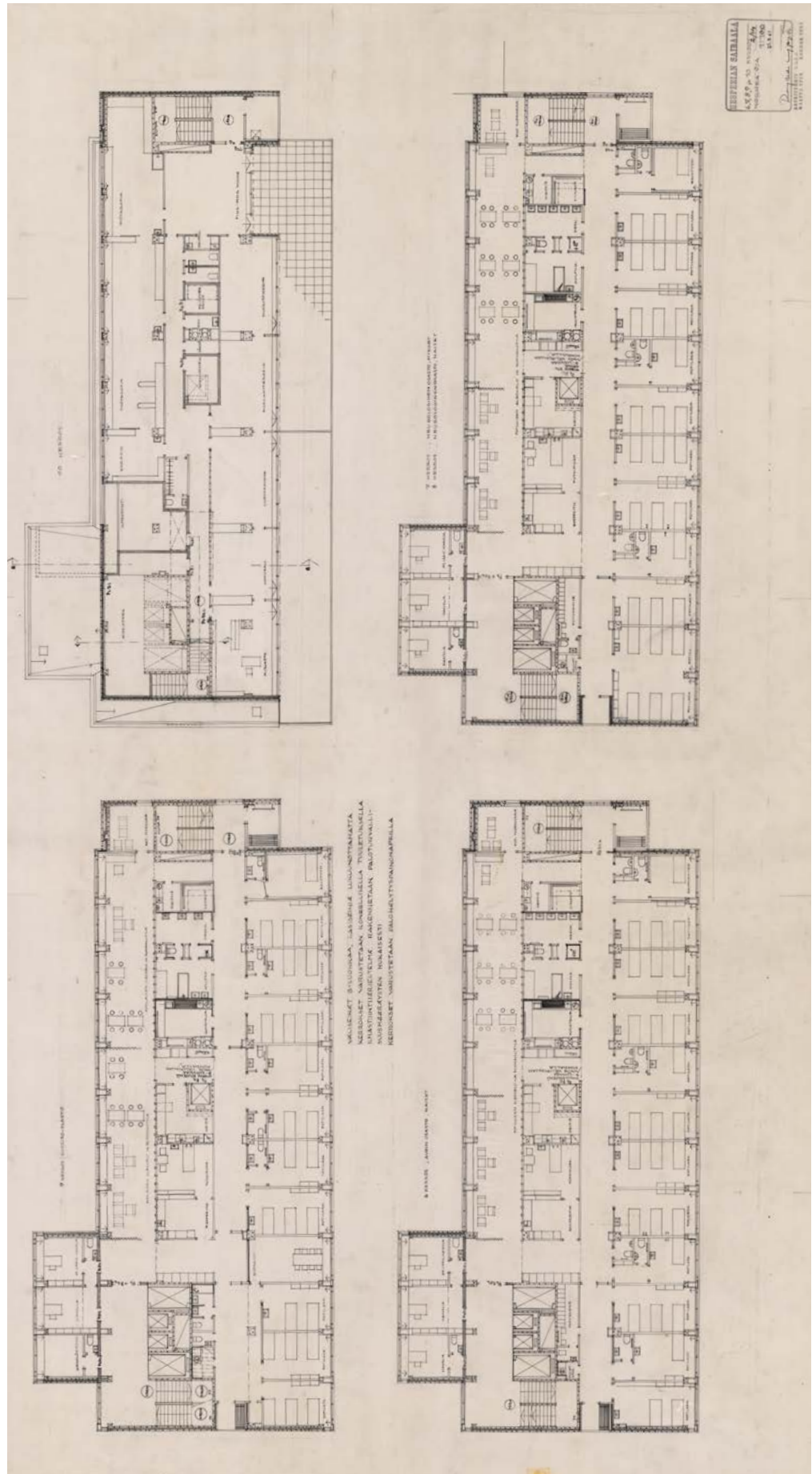

← Hesperian sairaala,
5. kerros korkea osa,
5 krs. matala osa,
21.3.1961, Arkkitehtit
Martta ja Ragnar
Ypyä. AMA

→ Hesperian sairaala,
6., 7., 8., 9. ja 10.
kerros korkea osa,
21.3.1961, Arkkiteh-
dit Martta ja Ragnar
Ypyä. AMA

VALOKUVIA ALKUPERÄISISTÄ SISÄTILOISTA

Kuvalähde: *Sairaala* 5/1964.

← SAIRAALA-LEHDEN HESPERIAN SAIRAALA-OSIO

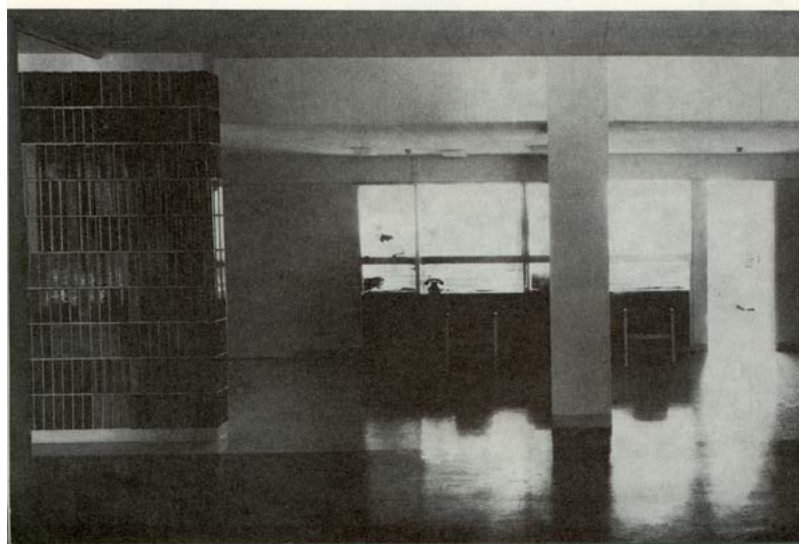
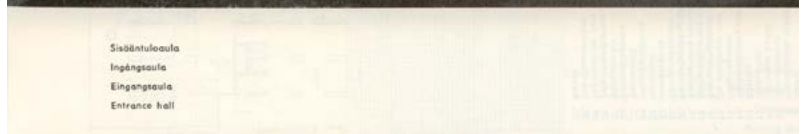
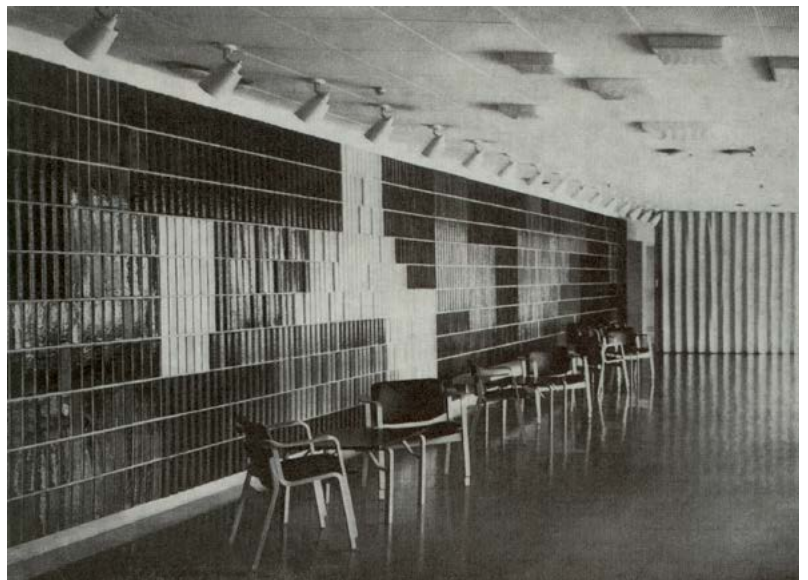
Sairaala 5/1964, sivut 371-394.

→ Sisääntuloaula (1. krs)

Ingångsaula

Eingangsaule

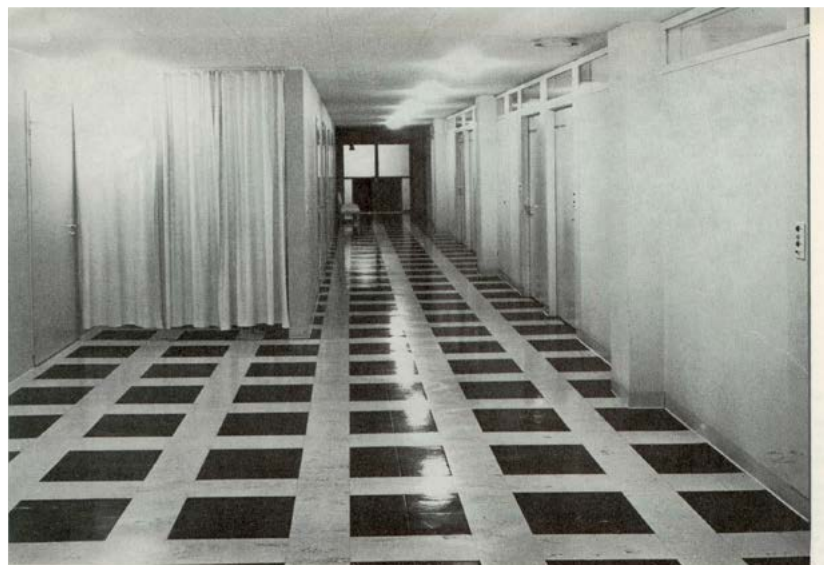
Entrance hall

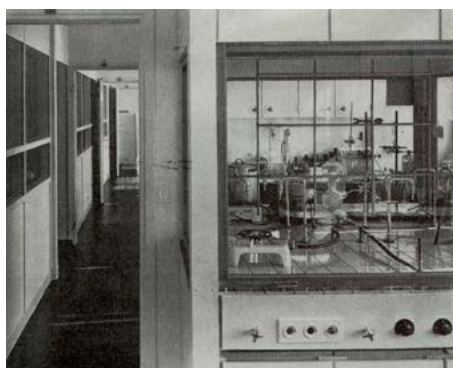
→ Röntgenaula (pohjakerros)
X-ray hall

↘ Siunauskappeli (pohjakerros)
Begravningskapell
Totenkapelle
Funeral chapel

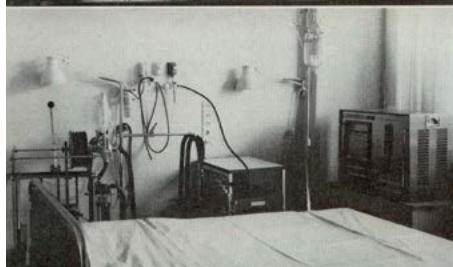
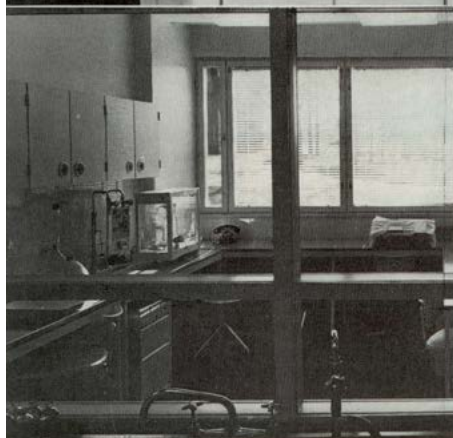

Röntgenaula
X-ray hall

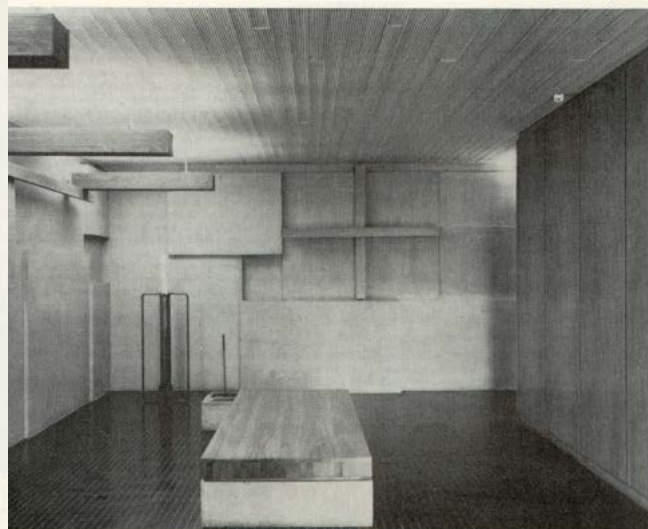
Siunauskappeli
Begravningskapell
Totenkapelle
Funeral chapel

Laboratorio
Laboratorium
Laboratorium
Laboratory

Intoksikaatiohoitohuone
Intoxikationsbehandlingsrum
Intoxicationsbehandlungszimmer
Intoxication treatment room

← Laboratorio
Laboratorium
Laboratorium
Laboratory

← Intoksikaatiohoitohuone
Intoxikationsbehandlingsrum
Intoxicationsbehandlungszimmer
Intoxication treatment room

Poliklinikan aula
Poliklinikens aula
Aula der Poliklinik
Outpatients' clinic, hall

← Poliklinikan aula (1. krs)

Poliklinikens aula

Aula der Poliklinik

Outpatients' clinic, hall

↙ Luentosali (1. krs)

Föreläsningssal

Vorlesungssaal

Lecture room

Toimintaterapia
Arbetsterapi
Tätigkeitstherapie
Occupational therapy

↗ Toimintaterapia

Arbetsterapi

Tätigkeitstherapie

Occupational therapy

→ Kahvila (2. krs)

Café

Kahvila
Café

→ Potilasoleskelu- ja ruokailutilat
(A-siiven 4.–9. krs)

Patienternas dagrum och matsalar

Aufenthalts- und Essensräume der Patienten

Patients' day-room and dining-room

↘ Osastokäytävä (A-siiven 3.–9. krs)

Avdelningskorridor

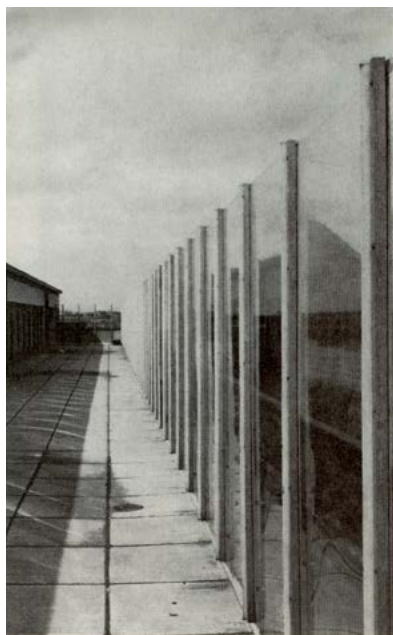
Abteilungskorridor

Ward corridor

Potilasoleskelu- ja ruokailutilat Patienternas dagrum och matsalar Aufenthalts- und Essensräume der Patienten Patients' day-room and dining-rooms

Osastokäytävä
Avdelningskorridor
Abteilungskorridor
Ward corridor

Porrashuone
Trapphus
Treppenzimmer
Staircase well

Kattoterassi
Takterass
Dachterass
Roofed terrace

↖ Kattoterassi

Takterass

Dachterass

Roofed terrace

← Porrashuone B-siivessä

Trapphus

Treppenzimmer

Staircase well

6.3 SISÄTILAT JA SÄILYNEISYYS RAK 21

HESPERIAN SAIRAALA

Hesperian sairaalarakennuksen kaavioissa päähuomio on kiinnitetty tilallisen ajatuksen säilyneisyyteen ja muutoksiin siinä, tiukasti tulkittavan alkuperäisyyden sijaan. Sisääntuloreittien, avoimempien yhteistilojen ja yksityisempien huoneiden jaottelu on tässä keskeisellä sijalla. Erityisen säilyneet yksityiskohdat taikka eläytyvästi toteutetut uudistukset poimitaan myös esiin arkkitehtuuria eteenpäin kantaneina tekijöinä.

NYKYINEN TILARATKAISU

Hesperian sairaalan sisätilojen alkuperäinen pohjaratkaisu on säilynyt osittain. Suurin muutos on tapahtunut A-tornin peruskerroksissa, joissa potilasosastojen länsisivun alkuperäinen avoin oleskeluvyöhyke on suurimmaksi osaksi kopitettu. Tällöin myös keskirungon aputi-

lavyöhykkeelle länsipuolisen oleskeluauilan kautta saatava luonnonvalo on vähentynyt. B-osan potilasosastolla kerroksissa 3 ja 4 keskikäytävän alkuperäistä linjaa on muokattu voimakkaasti. Sekä A-tornin että B-osan kattokerroksien sisätiloja on laajennettu.

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

SELITYSTEN NUMEROT VIITTAAVAT SEURAAVIEN AUKEAMIEN SÄILYNEISYYSKAAVIOIDEN NUMEROINTIIN

1 1. KRS: SISÄÄNKÄYNTIAULA

Ensimmäisen kerroksen pääsisääntäula avautuu nykyisin sekä itä- että länsijulkisivulle. Alun perin sisäänkäynti oli vain itäjulkisivulta. Länsijulkisivulle avattu aulatilaa laajennus tehtiin v. 2003–2006 peruskorjausvaiheessa purkamalla poliklinikkatilat ja rakentamalla sisäpihalta ensimmäisen kerroksen tasolle nou-seva uusi porras.

2 1.KRS: ODOTUSAULA, NYK. KAHVIO

Odotusaulan yhteydessä ei alun perin ollut kahviota (kahvio sijaitsi alun perin toisessa kerroksessa). Aulati-la on sellaisenaan kuitenkin hyvin säilynyt, sitä koristaa alkuperäinen Ypyöiden suunnittelema reliefiseinä. Reliefiseinään avattiin kulkuaukko kahvilamuutoksen yh-

teydessä 1980-luvun vaihteessa, jolloin odotusaulan eteläpäätyyn rakennettu tarjoilutiski takatiloineen. Entisen kukkakioskin tilat otettiin kahvion takatiloiksi v. 2003–2006 korjausvaiheessa, jolloin myös pääsisään-käynnin viereinen vahtimestarin valvomo rakennettiin alkuperäisen vahtimestarin työpisteen paikalle.

3 1. KRS: LUENTOSALISIIPPI

Vuosien 2003–2006 muutos- ja korjausvaiheen merkit-tävä muutos oli luentosalisiiven rakentaminen vanhan autotalisiiven paikalle. Luentosali on korkealaatuista arkkitehtuuria ja sen julkisivussa on käytetty Hesperian sairaalan alkuperäisen betonielementtimuotin mukaan tehtyä hammaskumimatomuotilla valettua betonia.

SÄILYNEISYYSHUOMIOT:

- 1 1.krs Sisääkäyntiaula
- 2 1.krs Odotusaula, nyk. kahvio
- 3 Luentosalisiipi ja VSS-tilat, 1.krs
- 4 Porrashuoneet
- 5 A-osa, 1.krs
- 6 B-osa, 1.krs
- 7 B-osa, 2.krs
- 8 A-torni, peruskerrokset 2.-9.
- 9 B-osa, peruskerrokset 3.-4.
- 10 B-osa, ylin 5.krs
- 11 A-torni, ylin 10.krs
- 12 Säilynyt kokoustila, 1.krs
- 13 Kappeli ja ruumishuone, pohjakerros
- 14 A-osa tilamuutokset, pohjakerros
- 15 B-osa, pohjakerros
- 16 Pohjakerros Sisääkäyntiaula
- 17 A-torni, eteläjulkisivun uusi parveke

- Alkuperäinen säilynyt huonetila / tilaosa, jossa on myös säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia
- Tilajaoiltaan alkuperäinen huonetila
- Alkuperäiseen tilajakoon nähden vähäisiä tilamuutoksia
- Huonetilaksi muutettu alkuperäinen käytävä-, aula- tai läpikuljettava oleskelutila
- Merkittävä tilamuutos
- Merkittävä muutos, uusi rakenne tai laajennusosa
- Arvokas säilynyt rakennusosa tai huonetila

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

HESPERIAN SAIRAALA RAK 21 1. kerros 1:400

arkkitehdit mustonen oy 2024

4 PORRASHUONEET

Pääporrashuone on rakennuksen keskellä oleva suuri-kokoinen porrashuone, johon avautuu neljä hissiä. Tämän lisäksi rakennuksessa on kolme muuta porrashuonetta, jotka ylettyvät tornien ylimpiin kerroksiin.

Portaiden mosaiikkibetoniaskelmat ovat säilyneet. Myös betoninen porraskaide puulistoineen sekä käsi-johteet ovat alkuperäiset.

Porrastasanteet ovat kumilaattaa, joka on peräisin vuosien 2003–2006 korjausvaiheesta. Pääporrashuoneessa portaiden välitasanne on vaaleanharmaa, mutta kerrostasanteilla on käytetty eri värejä kerroksittain. Pienemmissä porrashuoneissa on käytetty tunnusvärinä erilaisia sinisen sävyjä.

4a Potilashissin poisto & uudet wc-tilat (A-torni)

A-tornin kerroksissa on toteutettu muutos, jossa toinen suurikokoinen potilashissi on poistettu. Henkilöhissien takana sijaitsi alun perin suuri talotekniikkakuilu. Tähän kuiluun ja vapautuneeseen tilaan rakennettiin vuosien 2003–2006 peruskorjauksessa uudet wc-tilat.

4b Uusi hissi pohjoisessa porrashuoneessa

A-siiven pohjoispäädyn porrashuoneeseen kaikissa kerroksissa avautuneeseen vaatetilaan on rakennettu uusi hissi.

5 A-OSAN 1. KRS

A-osan ensimmäisen kerroksen käytävätilat ovat lähes alkuperäiset. Lännen puoleisella pitkittäisellä käytävällä käytävää on levennetty hieman ja keskivyo-
hykkeelle

on rakennettu uudet kokoustilat. Alun perin keskivyo-
hykkeellä oli pieniä erillisiä hoitotiloja.

Myös muulta tilajaltaan A-siiven ensimmäinen kerros on hyvin säilynyt. Tilat ovat olleet alun perin lääkärin vastaanotto- ja toimistotiloja ja toimivat edelleen sellaisina, joten niihin ei ole ollut tarpeen tehdä muutoksia. Osa länteen avautuvista huonetiloista on alun perin ollut yhteydessä toisiinsa.

Toimistohuoneiden ovet ja lasiseinät on uusittu vuosien 2003–2006 peruskorjausvaiheessa.

6 B-OSAN 1. KRS

B-siiven ensimmäisessä kerroksessa käytävä- ja huonetilajako on hyvin säilynyt. Länsijulkisivulle avautuvissa toimenpidehuoneissa oli alun perin käytävän puolella pienten aputilojen vyöhyke, jota ei nykyään enää ole. Muilta osin tilajako on lähes alkuperäisen mukainen. Väliovet on uusittu (ilm. v. 2003–2006 peruskorjaus).

7 B-OSAN 2. KRS

B-siiven toisessa kerroksessa käytäväkoordinaatisto muuttuu rakennuksen rakennejärjestelmän mahdollis-
tamana.

Käytävä- ja huonetilajako on muilta osin hyvin säilynyt, mutta kerroksen eteläpäädyssä kaksoiskäytävien keskialueelle jäävät aputilat on purettu ja on tehty kolme uutta suurempaa, itään päin avautuvaa huonetilaa.

Väliovet on uusittu (ilm. v. 2003–2006 peruskorjaus). Yläikkunat ovat ilmeisesti alkuperäiset.

SÄILYNEISYYSHUOMIOT:

- 1 1.krs Sisäänkäyntiaula
- 2 1.krs Odotusaula, nyk. kahvio
- 3 Luentosalisiipi ja VSS-tilat, 1.krs
- 4 Porrashuoneet
- 5 A-osa, 1.krs
- 6 B-osa, 1.krs
- 7 B-osa, 2.krs
- 8 A-torni, peruskerrokset 2.-9.
- 9 B-osa, peruskerrokset 3.-4.
- 10 B-osa, ylin 5.krs
- 11 A-torni, ylin 10.krs
- 12 Säilynyt kokoustila, 1.krs
- 13 Kappeli ja ruumishuone, pohjakerros
- 14 A-osa tilamuutokset, pohjakerros
- 15 B-osa, pohjakerros
- 16 Pohjakerros Sisäänkäyntiaula
- 17 A-torni, eteläjulkisivun uusi parveke

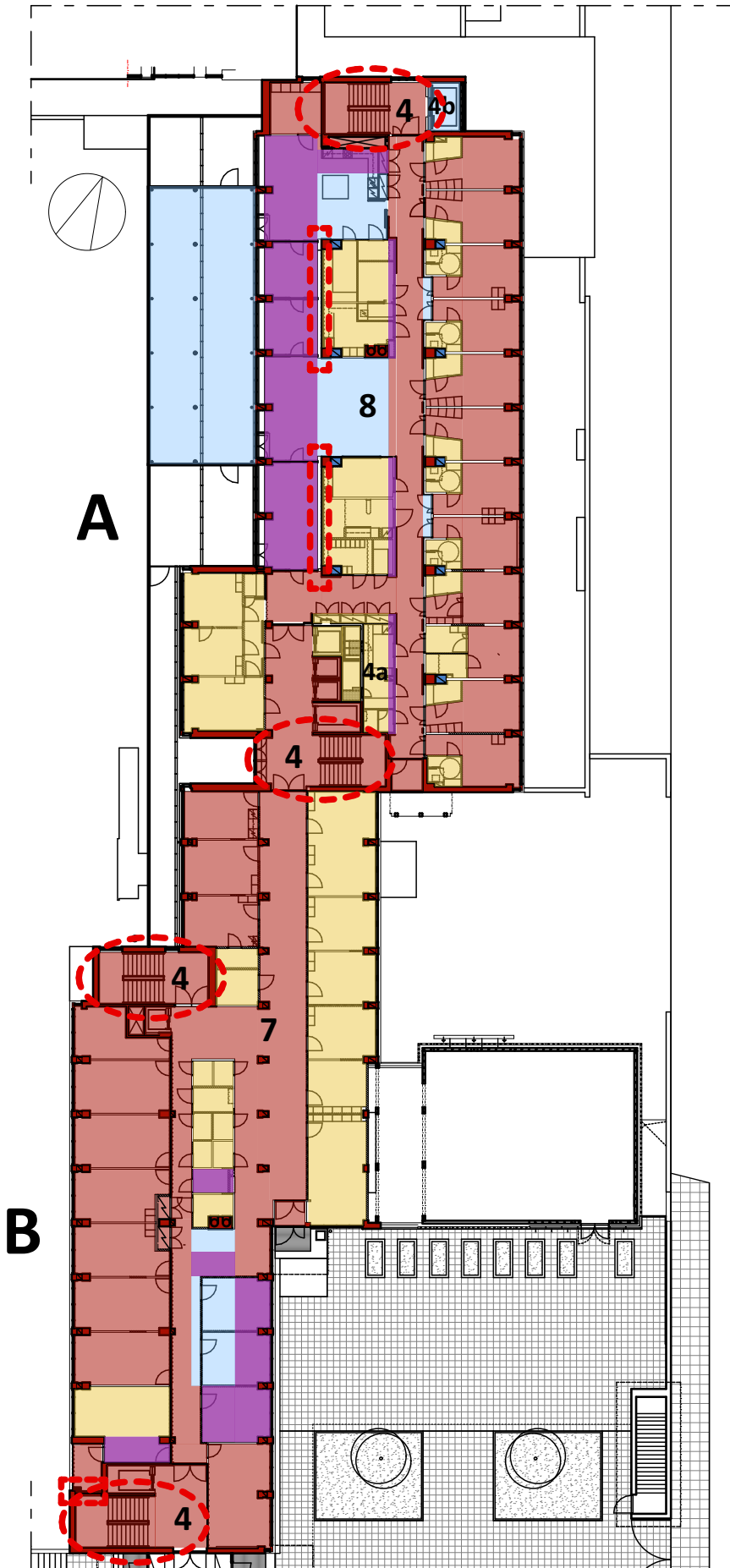
- Alkuperäinen säilynyt huonetila / tilaosa, jossa on myös säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia
- Tilajaoltaan alkuperäinen huonetila
- Alkuperäiseen tilajakoon nähden vähäisiä tilamuutoksia
- Huonetilaksi muutettu alkuperäinen käytävä-, aula- tai läpikuljettava oleskelutila
- Merkittävä tilamuutos
- Merkittävä muutos, uusi rakenne tai laajennusosa
- Arvokas säilynyt rakennusosa tai huonetila

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

HESPERIAN SAIRAALA RAK 21 2. kerros 1:400

arkkitehdit mustonen oy 2024

8. A-TORNIN PERUSKERROKSET 2–9

A-siiven tornikerroksissa on tapahtunut merkittävä tilajaon muutos. Alkuperäinen pohjaratkaisu, joka oli muunneltu kaksoiskäytäväratkaisusta, on muutettu keskikäytäväratkaisuksi.

Alun perin länsijulkisivulle avautunut potilaiden avoin oleskelu- ja ruokailutilavyöhyke on pääosin kopitettu potilas- ja monitoimitiloiksi. Keskelle on jätetty sisäpihalle ja käytävälle avautuva olohuonetila.

Käytävätilaa on levennetty koko matkalta itään päin. Muilta osin itäsivun potilashuoneiden tilajako on alkuperäinen, mutta niihin liittyvät märkätilat on uusittu, useimmat vinoon koordinaatistoon.

Alkuperäinen aputilavyöhyke on osin vielä samojen toimintojen käytössä, mutta vyöhyke ei hahmotu alkuperäisellä tavalla, koska se on nykyisin osa käytävän länsipuolista tilavyöhykettä.

Kaikissa kerroksissa on eteläpään kerrosaulan yhteydessä rakennuksen länsijulkisivusta esiin työntyvät lääkärin ja osastonhoitajien huoneet, jotka ovat säilyneet lähes entisellään.

Väliovet on uusittu peruskorjauksessa 2003–2006. Käytävien lattiat ovat kaikissa kerroksissa harmaata kumilaattaa, mutta yhteistiloilla on kerroskohtaisesti eri värit.

9 B-OSAN PERUSKERROKSET 3–4

B-osan tornikerroksissa ei tehty muutoksia v. 2003–2006 peruskorjauksessa, niiden nykyinen ilme on peräisin vuosien 1989–1991 muutosvaiheista.

1990-luvun taitteen muutosvaiheissa B-osan käytävä- ja huonetilajako koki suuren mullistuksen. Aiemmin selkeä käytävälinja muutettiin monimuotoiseksi käytävän ja oleskelutilojen yhdistelmäksi. Molemmille pitkille julkisivuille avautuvat huonetilat ovat keskenään eri kokoisia, ja osassa seinät ovat 45 asteen kulmassa. Muutamat itäjulkisivulle avautuvat tilat ovat lähes alkuperäisen tilajaon mukaisia, mutta niitä on vaikea erottaa täysin muuttuneesta kokonaisuudesta.

10 B-OSAN YLIN 5. KRS

B-osan ylin kerros ei kokenut vuoden 1989 muutosvaiheessa samanlaista monimuotoisuuden lisäystä kuin B-osan alemmat kerrokset. Käytävä on alkuperäisessä linjassa ja länsijulkisivulle avautuvissa tiloissa tilamutokset ovat melko vähäisiä, saunaosaston rakentamista lukuun ottamatta.

Vuoden 1991 muutoksessa ylintä kerrosta laajennettiin käytävän itäpuolista ullakotilaa korottamalla. Käytävän ja huonetilojen välinen lasiseinä sekä B-osan ylimmän kerroksen idän puoleinen julkisivu mataline ikkunoineen ovat peräisin tästä muutosvaiheesta.

11 A-TORNIN YLIN 10. KRS

A-tornin ylin kerros on säilynyt sekin alempia tornikerroksia paremmin. Käytävätilaa on osittain siirretty hie-
man kohti itäjulkisivua ja länsijulkisivulla tehty aiempien suurempien harrastustilojen sijaan niitä syvempiä erillisiä pieniä huoneita. Kattoterassi on säilynyt terrassina.

Entisen vesikaton yläpuolelle rakennettiin v. 2003–2006 peruskorjausvaiheessa uusi iv-konehuone.

SÄILYNEISYYSHUOMIOT:

- 1 1.krs Sisäänkäyntiaula
- 2 1.krs Odotusaula, nyk. kahvio
- 3 Luentosalisiipi ja VSS-tilat, 1.krs
- 4 Porrashuoneet
- 5 A-osa, 1.krs
- 6 B-osa, 1.krs
- 7 B-osa, 2.krs
- 8 A-torni, peruskerrokset 2.-9.
- 9 B-osa, peruskerrokset 3.-4.
- 10 B-osa, ylin 5.krs
- 11 A-torni, ylin 10.krs
- 12 Säilynyt kokoustila, 1.krs
- 13 Kappeli ja ruumishuone, pohjakerros
- 14 A-osa tilamuutokset, pohjakerros
- 15 B-osa, pohjakerros
- 16 Pohjakerros Sisäänkäyntiaula
- 17 A-torni, etäläjulkisivun uusi parveke

- Alkuperäinen säilynyt huonetila / tilaosa, jossa on myös säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia
- Tilajaoltaan alkuperäinen huonetila
- Alkuperäiseen tilajakoon nähden vähäisiä tilamuutoksia
- Huonetilaksi muutettu alkuperäinen käytävä-, aula- tai läpikuljettava oleskelutila
- Merkittävä tilamuutos
- Merkittävä muutos, uusi rakenne tai laajennusosa
- Arvokas säilynyt rakennusosa tai huonetila

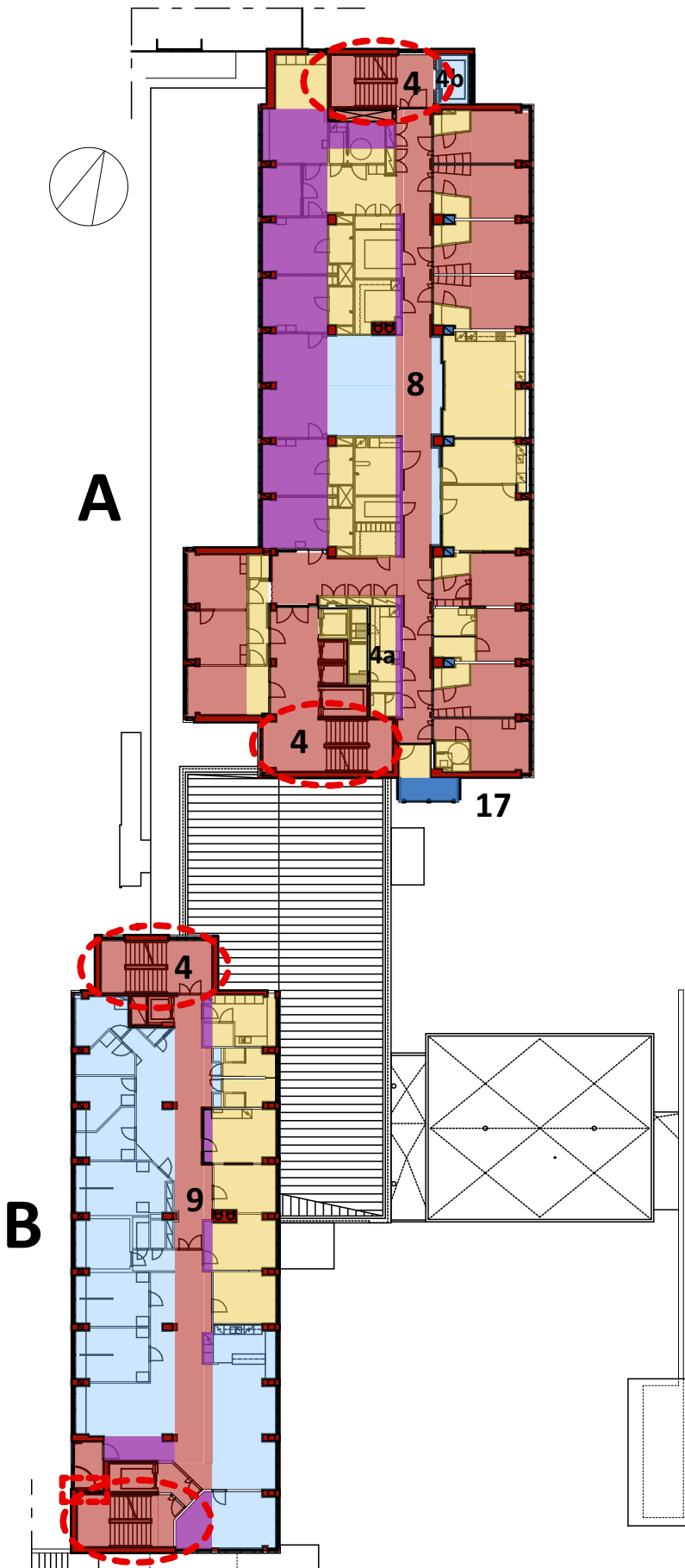

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

HESPERIAN SAIRAALA RAK 21

3. kerros 1:400

arkkitehdit mustonen oy 2024

12 1. KRS: SÄILYNYT KOKOUSTILA

Ensimmäisessä kerroksessa on alkuperäisessä asussa säilynyt kokoussali (Tammisali). Kokoustiloihin pääsee sisääntulopihalta suoraan vieressä olevasta sisäänkäynnistä. Kokoustiloihin kuuluva odotustila ja alkuperäinen vaatetila wc-tiloineen ovat muuttuneet, kun hissien taustalla olevaan kuiluun on tehty uudet wc-tilat.

Itäjulkisivulla oli alun perin suurempia taideterapiahuoneita. Tilat ovat nykyisin jaettuina pieniksi erillisiksi tiloiksi, minkä vuoksi alkuperäistä aputilavyöhykettä on täytynyt pienentää.

13 RUUMISHUONE, SIUNAUSKAPPELI

Pohjakerroksessa sijaitsevat ruumishuone ja luovutus-kappeli ovat Hesperian sairaalan parhaiten säilyneitä tilakokonaisuuksia. Ulko-ovet, väliovet ja liukuovet sekä lasiseinät ovat täällä alkuperäisiä. Kokonaisuudessa on myös paljon säilynyttä kiinteää ja irtainta sisustusta, kuten valaisimia, kalusteita, seinäpaneeleita ja reliefikoristeita. Kappelissa on näyttävä, alkuperäinen betonireliefiseinä, joka jatkuu myös ulkopuolella olevalle sisääntulopihalle.

14 A-SIIP: POHJAKERROS

A-siiven pohjakerroksessa oli alun perin sisäänkäynti pihan puolelta länsijulkisivulta. Vuosien 2003–2006 peruskorjauksessa sisäänkäynti poistettiin ja länsijulkisivulle avautuvat tilat jaettiin toimistohuoneiksi. Sisään-

käynnin paikalla on taukhuone. Alun perin kaksoiskäytäväjärjestelmän läntinen käytävä sijaitsi lähempänä julkisivua ja sen keskellä oli poistetun sisäänkäynnin kohdalla kulku idän puoleiselle käytävälle.

15 B-SIIVEN POHJAKERROS

B-siiven pohjakerroksessa tilajako on hyvin säilynyt. Käytävätila on säilynyt alkuperäisenä lukuun ottamatta huonetilajaon vuoksi tehtyä levennystä, josta on käynti nykyisiin tutkimustiloihin.

16 POHJAKERROS: SISÄÄNKÄYNTIAULA

Pohjakerroksen sisäänkäyntiaula säilyi peruskorjausvaiheessa entisellään. Sisäänkäynnin ovet saattavat olla alkuperäiset (teräslasiovet, joissa on koivulistat ja viilutetut paneelit). Samaa ovimallia on väliovissa kattaaltaan läpi rakennuksen, mutta ne ovat kaikki vanhan mallin mukaan uusittuja.

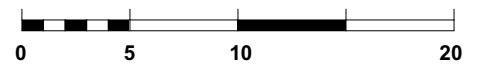
17 A-SIIP: ETELÄPÄÄTY, UUSI PARVEKE

A-siiven eteläpäättyyn rakennettiin vuosien 2003–2006 peruskorjausvaiheessa vanhan parvekkeen kohdalle uusi suurempi tupakkaparveke. Parveke on suojattu 2006 sisäänkäyntipihan suuntaan Pauno Pohjolaisten julkisivutaideteoksella *Elämän värit*.

SÄILYNEISYYSHUOMIOT:

- 1 1.krs Sisäänkäyntiaula
- 2 1.krs Odotusaula, nyk. kahvio
- 3 Luentosalisiipi ja VSS-tilat, 1.krs
- 4 Porrashuoneet
- 5 A-osa, 1.krs
- 6 B-osa, 1.krs
- 7 B-osa, 2.krs
- 8 A-torni, peruskerrokset 2.-9.
- 9 B-osa, peruskerrokset 3.-4.
- 10 B-osa, ylin 5.krs
- 11 A-torni, ylin 10.krs
- 12 Säilynyt kokoustila, 1.krs
- 13 Kappeli ja ruumishuone, pohjakerros
- 14 A-osa tilamuutokset, pohjakerros
- 15 B-osa, pohjakerros
- 16 Pohjakerros Sisäänkäyntiaula
- 17 A-torni, eteläjulkisivun uusi parveke

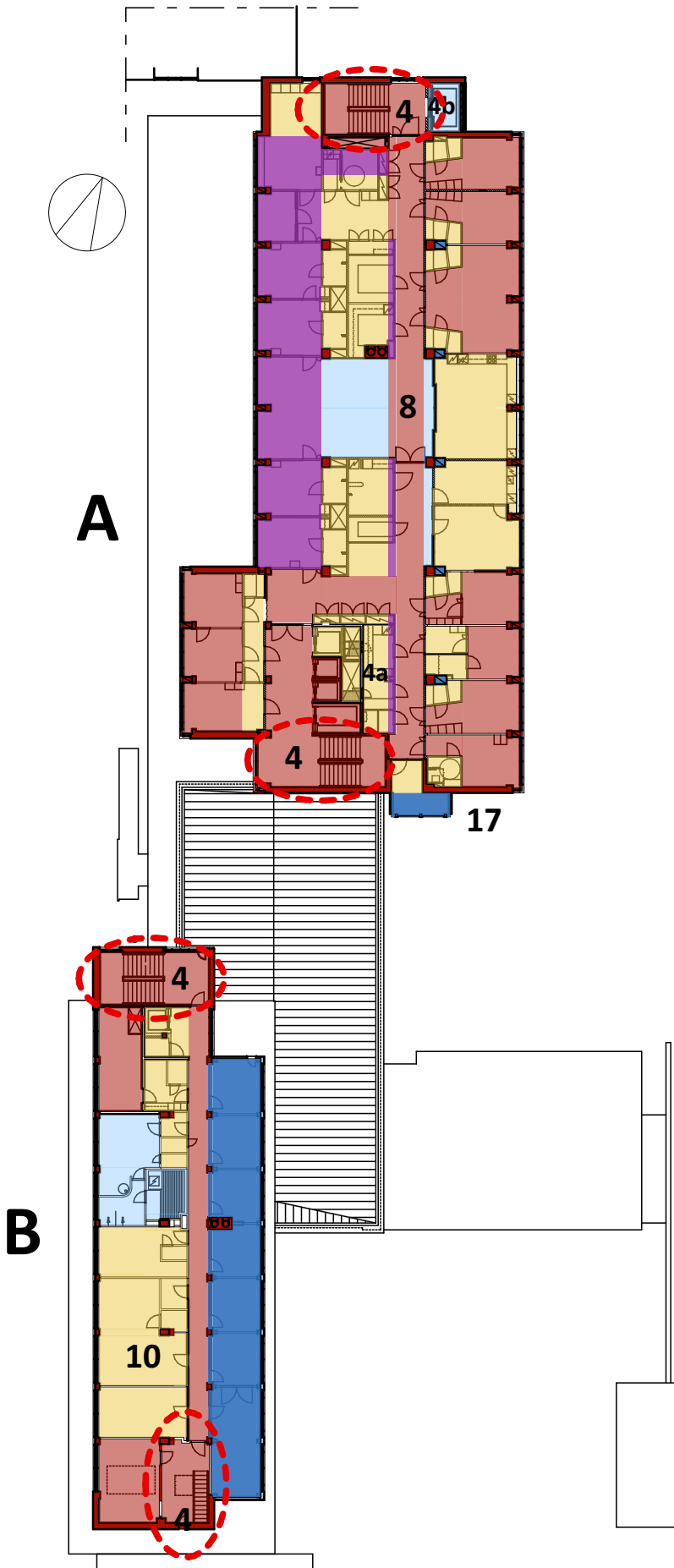
- Alkuperäinen säilynyt huonetila / tilaosa, jossa on myös säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia
- Tilajaoltaan alkuperäinen huonetila
- Alkuperäiseen tilajakoon nähden vähäisiä tilamuutoksia
- Huonetilaksi muutettu alkuperäinen käytävä-, aula- tai läpikuljettava oleskelutila
- Merkittävä tilamuutos
- Merkittävä muutos, uusi rakenne tai laajennusosa
- Arvokas säilynyt rakennusosa tai huonetila

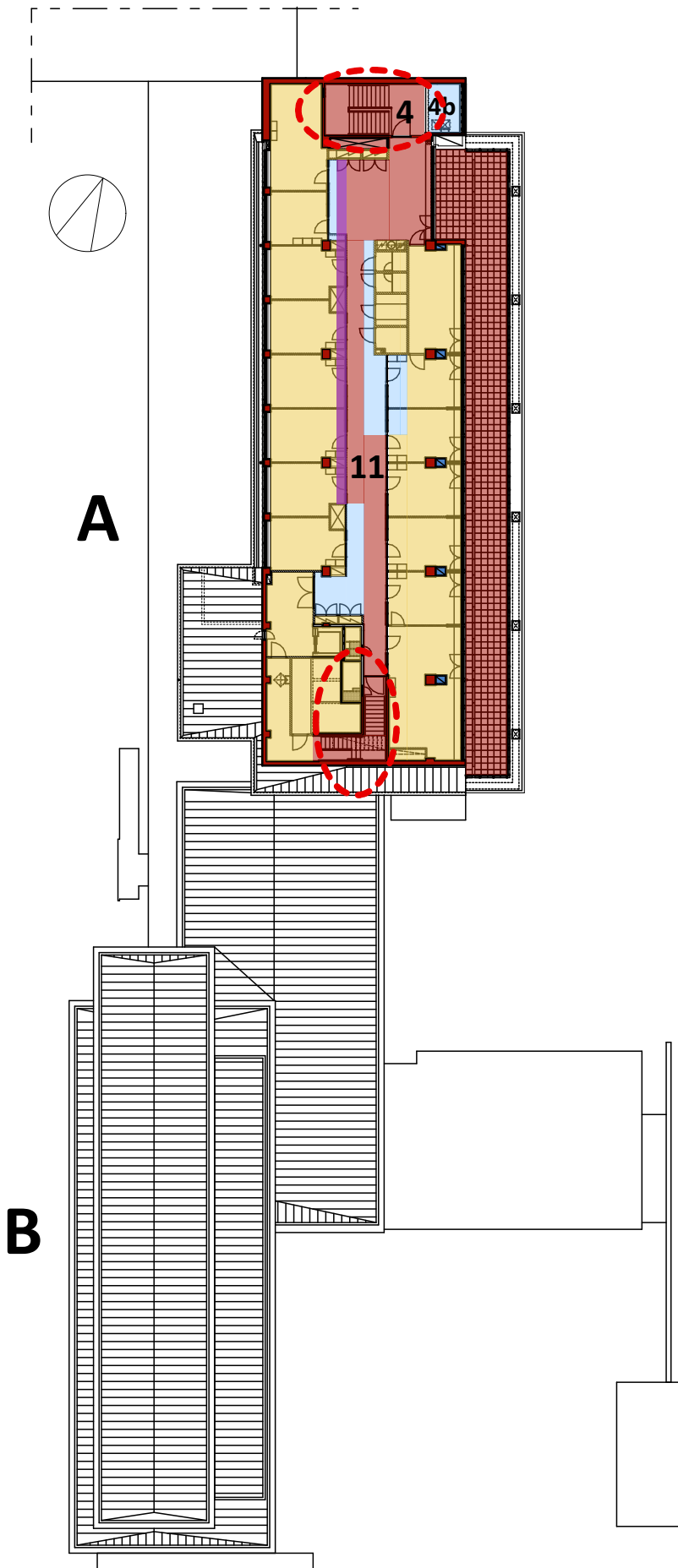

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

HESPERIAN SAIRAALA RAK 21 5. kerros 1:400

arkkitehdit mustonen oy 2024

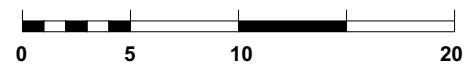

SÄILYNEISYYSHUOMIOT:

- 1 1.krs Sisääkäyntiaula
- 2 1.krs Odotusaula, nyk. kahvio
- 3 Luentosalisiipi ja VSS-tilat, 1.krs
- 4 Porrashuoneet
- 5 A-osa, 1.krs
- 6 B-osa, 1.krs
- 7 B-osa, 2.krs
- 8 A-torni, peruserrokset 2.-9.
- 9 B-osa, peruserrokset 3.-4.
- 10 B-osa, ylin 5.krs
- 11 A-torni, ylin 10.krs
- 12 Säilynyt kokoustila, 1.krs
- 13 Kappeli ja ruumishuone, pohjakerros
- 14 A-osa tilamuutokset, pohjakerros
- 15 B-osa, pohjakerros
- 16 Pohjakerros Sisääkäyntiaula
- 17 A-torni, eteläjulkisivun uusi parveke

- Alkuperäinen säilynyt huonetila / tilaosa, jossa on myös säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia
- Tilajaoltaan alkuperäinen huonetila
- Alkuperäiseen tilajakoon nähden vähäisiä tilamuutoksia
- Huonetilaksi muutettu alkuperäinen käytävä-, aula- tai läpikuljettava oleskelutila
- Merkittävä tilamuutos
- Merkittävä muutos, uusi rakenne tai laajennusosa
- Arvokas säilynyt rakennusosa tai huonetila

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

HESPERIAN SAIRAALA RAK 21 10. kerros 1:400

arkkitehdit mustonen oy 2024

SÄILYNEISYYSHUOMIOT:

- 1 1.krs Sisääkäyntiaula
- 2 1.krs Odotusaula, nyk. kahvio
- 3 Luentosalisiipi ja VSS-tilat, 1.krs
- 4 Porrashuoneet
- 5 A-osa, 1.krs
- 6 B-osa, 1.krs
- 7 B-osa, 2.krs
- 8 A-torni, peruskerrokset 2.-9.
- 9 B-osa, peruskerrokset 3.-4.
- 10 B-osa, ylin 5.krs
- 11 A-torni, ylin 10.krs
- 12 Säilynyt kokoustila, 1.krs
- 13 Kappeli ja ruumishuone, pohjakerros
- 14 A-osa tilamuutokset, pohjakerros
- 15 B-osa, pohjakerros
- 16 Pohjakerros Sisääkäyntiaula
- 17 A-torni, eteläjulkisivun uusi parveke

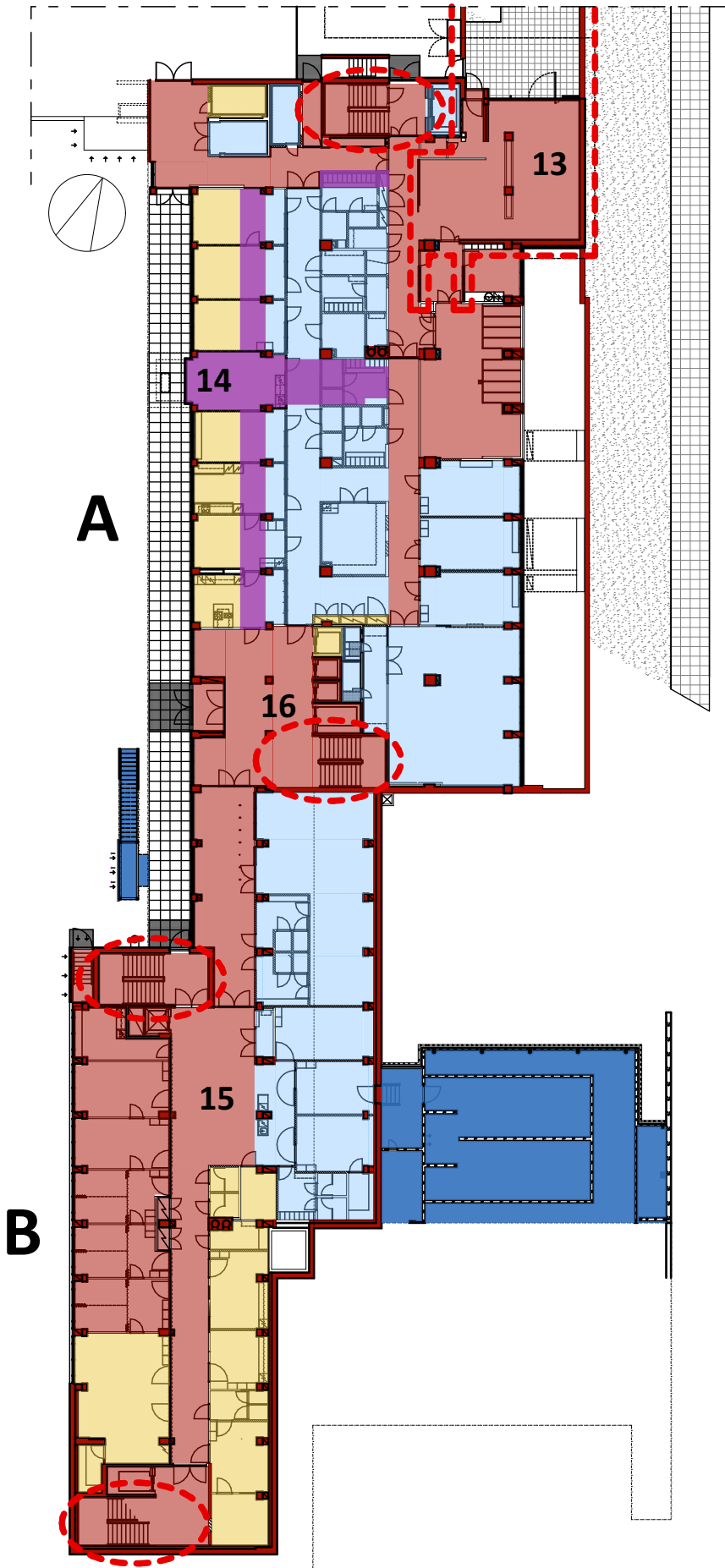
- Alkuperäinen säilynyt huonetila / tilaosa, jossa on myös säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia
- Tilajaoiltaan alkuperäinen huonetila
- Alkuperäiseen tilajakoon nähden vähäisiä tilamuutoksia
- Huonetilaksi muutettu alkuperäinen käytävä-, aula- tai läpikuljettava oleskelutila
- Merkittävä tilamuutos
- Merkittävä muutos, uusi rakenne tai laajennusosa
- Arvokas säilynyt rakennusosa tai huonetila

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

HESPERIAN SAIRAALA RAK 21 Pohjakerros 1:400

arkkitehdit mustonen oy 2024

↑ Ensimmäisen kerroksen pääsisäänkäyntiaulaan on nykyisin sijoitettu kahvila.

6.4. KESKEISET SISÄTILAT JA DETALJIT

Seuraavien sivujen kuvaosiossa on esitetty rakennuksen keskeisten sisätilojen nykytilanne ja tärkeimpiä säilyneitä detaljeja.

TILAT JA DETALJIT

6.4.1 Jalustaosa (1.krs) Pääsisäänkäyntiaula

6.4.2 Jalustaosa (1.krs) Käytävätilat

6.4.3 Jalustaosa (1.krs) Säilynyt kokoustila (nk. Tammissali)

6.4.4 Jalustaosa (2.krs) Käytävätilat

6.4.5 Jalustaosa (2.krs) Entinen kahvilatila

6.4.6 Porrashuoneet

6.4.7 A-torni peruskerrokset (3.-9.krs)

6.4.8 A-torni ylin kerros (10.krs)

6.4.9 B-osa peruskerrokset (3.-4.krs)

6.4.10 B-osa ylin kerros (5.krs)

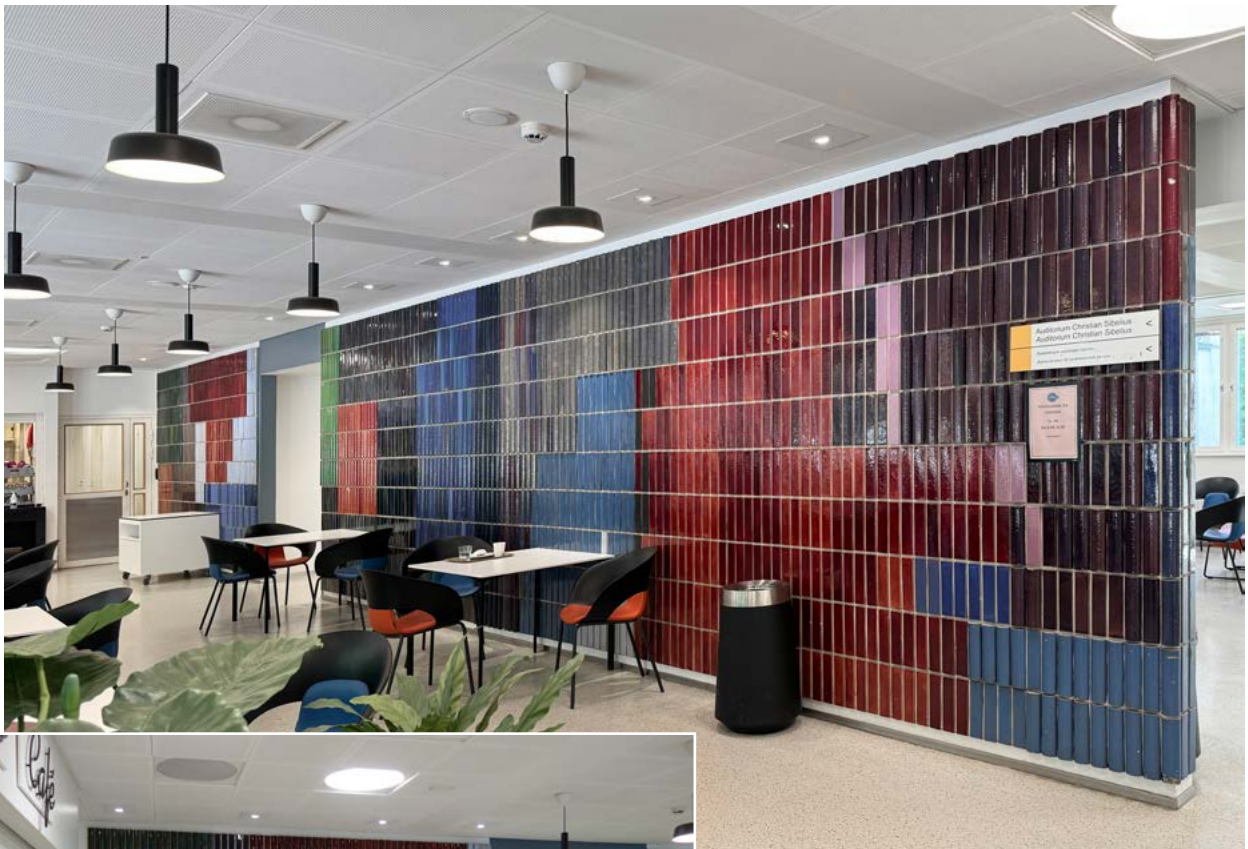
6.4.11 Kappeli ja ruumishuone (pohjakerros)

6.4.12 Säilyneet sisälasisseinät ja sisäikkunat

6.4.1 JALUSTAOSA (1.KRS) PÄÄSISÄÄNKÄYNTIAULA

kuvat amoy 2024

↑ Pääsisääntäytiaulaa koristaa väliseinälle sijoitettu Ypyöiden suunnittelema alkuperäinen sauvakaakelireliefi.

← Alun perin yhtenäinen sauvakaakelireliefiseinä on katkaistu kulkuaukolla.

↙ ↘ Pääsisääntäytin vastaanottotiski on uusi, samoin läpikulkua sisäpihalle ulkoportaitseen.

↓ Reliefiseinän toisen puolen syvennyksissä sijaitti alun perin naulakot.

6.4.2 JALUSTAOSA (1.KRS) KÄYTÄVÄTILAT

kuvat amoy 2024

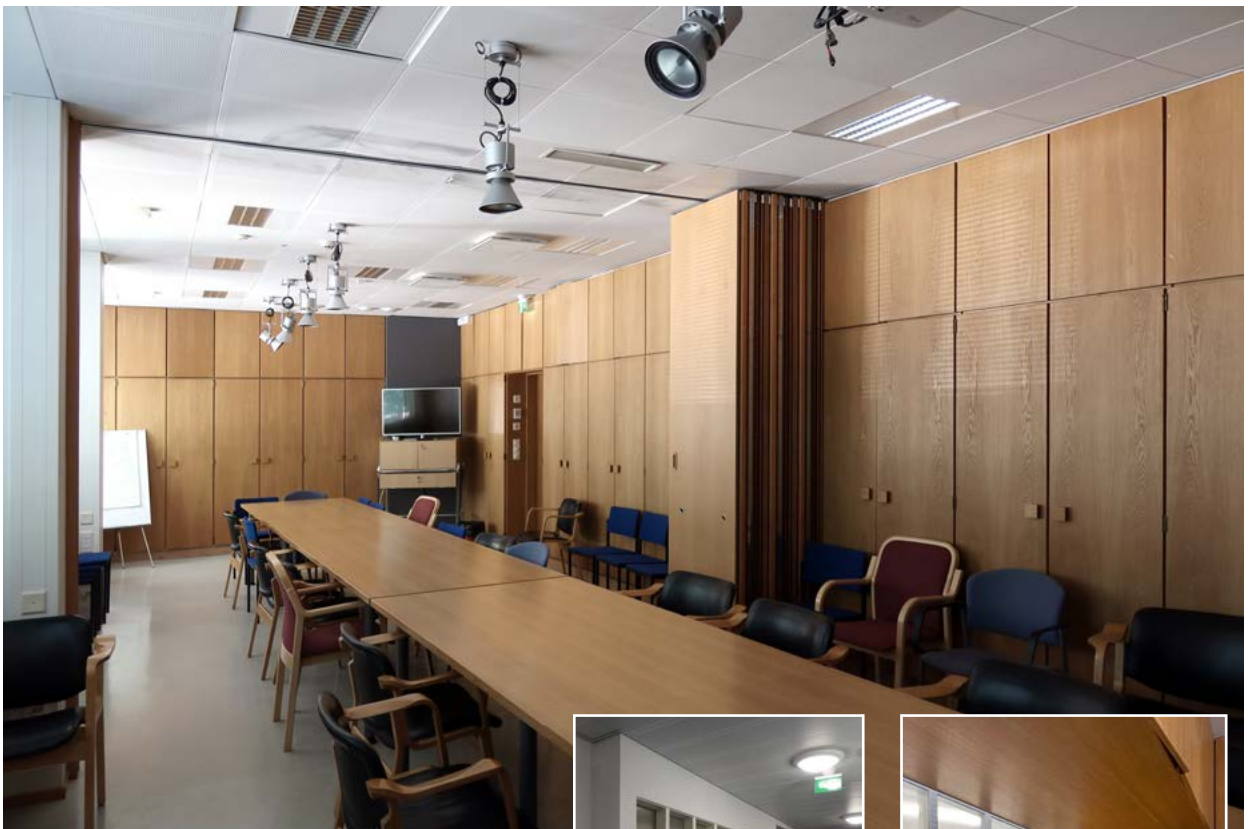
Jalustaosan 1. kerroksen käytävätilat 2000-luvun lasiseinään ja intensiivisine lattiaväreineen ovat näyttävät.

← Rakenteen ja ilmanvaihtotekniikan yhdistävä pilari-palkkijärjestelmä antaa tiloille lisäilmettä.

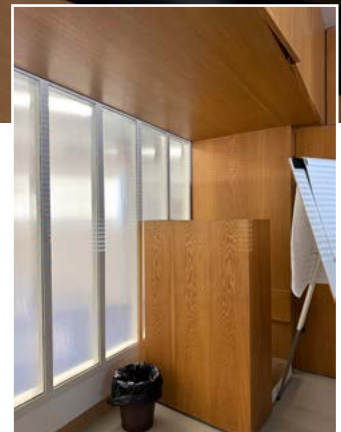
6.4.3 JALUSTAOSA (1.KRS) SÄILYNYT KOKOUSTILA

kuvat amoy 2024

Rakennuksen tärkeimmässä kokoustilassa (nk. Tammisali) on säilynyt paljon alkuperäisiä rakenteita, vaikka esim. alakatto onkin uusittu.

→ →→ Kokoustilan lasiseinä on harvoja alkuperäisiä lasiseinärakenteita. Lasiseinä ulkoa ja sisältä.

6.4.4 JALUSTAOSA (2.KRS) KÄYTÄVÄTILAT

kuvat amoy 2024

Jalustaosan 2. kerroksen nivelkohta on yksi rakennuksen hienoimpia tilasarjoja, joissa myös rakenteen ja ilmanvaihtotekniikan yhdistävä pilari-palkkijärjestelmä on parhaiten esillä.

← ↑ Tilojen pintamateriaalit ja värisävyt ovat 2000-luvulta.

6.4.5 JALUSTAOSA (2.KRS) ENTINEN KAHVILATILA

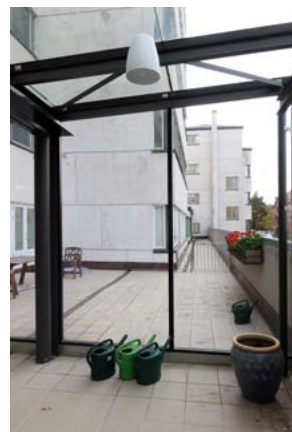
kuvat amoy 2024

- ↑ Toisen kerroksen alkuperäinen kapea länsijulkisivun suuntainen kahvilatila on pilkottu pienemmiksi huoneiksi.
- Kahvilatilaa koristanut tiilireliefi on pätkittäin näkyvissä huonetilojen sisäseinällä.
- ↓ Tiilireliefiseinä on purettu keskikäytävälle avautuvien suurempien huonetilojen kohdalta. Reliefiseinä on kulkenut pilari-palkkilinjassa.

- ↑ ↓ Entisen kahvilan ulkoterrassille avautuneet ovet on suurimmaksi osaksi muutettu ikkunoiksi. Terrassi on nykyisin osittain katettu.

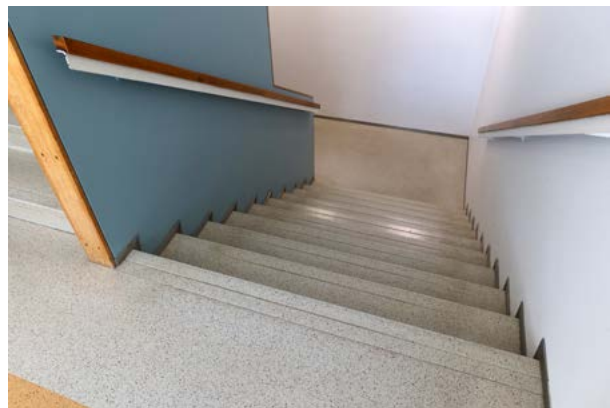

6.4.6 PORRASHUONEET

kuvat amoy 2024

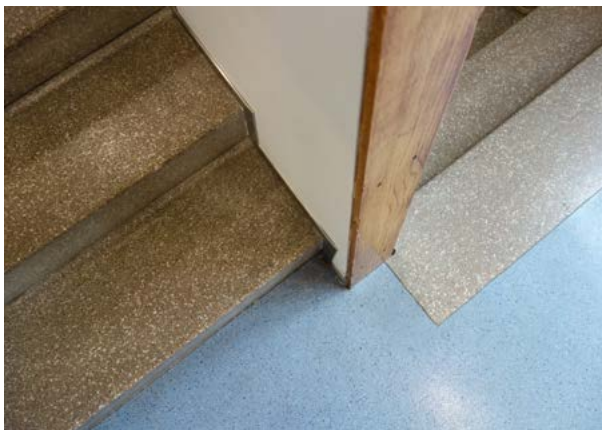
A-tornin eteläpään pääporras. Porrasaskelmat ovat kumimatopintaiset, jalkalistat ruostumatonta terästä. Kerroksissa on kussakin oma lattiavärinsä. Hissiseinän pintamateriaalina on ruostumaton teräs.

↑ B-osan pohjoispään pääporras. Porrasaskelmat ovat mosaiikkibetonipintaiset, jalkalistat ruostumatonta terästä. Portaan lepotasanne saa valoa lasitiiliseinästä, jonka koristeena on vapaasti sommiteltuja, värillisiä lasitiiliä.

↓ A-tornin pohjoispään sivuportaan pintamateriaalit ovat samat kuin B-osan pääportaassa.

6.4.7 A-TORNI PERUSKERROKSET (3.-9.KRS)

kuvat amoy 2024

A-tornin peruskerrosten pintamateriaalit ja huonejako ovat peräisin vuosien 2003–2006 peruskorjauksesta.

6.4.8 A-TORNI YLIN KERROS (10.KRS)

kuvat amoy 2024

↑ ➤ Keskikäytävän pohjoispään neuvottelutilasta on ikkunoiden kautta käynti itäsisivun ulkoterrassille.

↓ Länsisivulla on kattomuodosta johtuen vain yläikkunat.

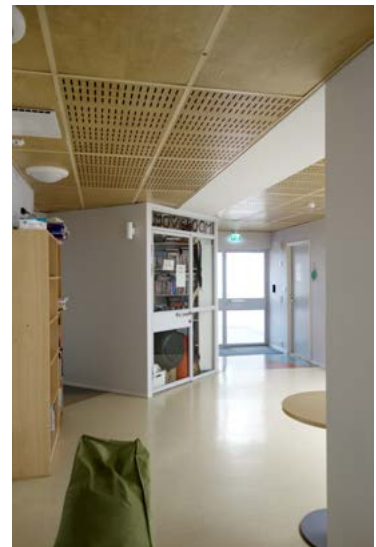

6.4.9 B-OSA PERUSKERROKSET (3.-4.KRS)

kuvat amoy 2024

B-osan peruskerrokset ovat 1990-luvun asussa, jolloin vanhaa huonejärjestystä muokattiin hyvin voimakkaasti. Kantavat pilari-palkkilinjat osoittavat entiset väliseinien paikat.

6.4.10 B-OSA YLIN KERROS (5.KRS)

kuvat amoy 2024

B-osan ylimmän kerroksen ilme on melko suljettu, koska molemmat sivut aukeavat ulos vain matalin yläikkunoin. Ylintä kerrosta laajennettiin 1990-luvun muutosten yhteydessä korottamalla käytävän itäpuolista ullakotilaa. Lasiseinät, joiden alaosa on lasitiiltä, ovat tästä muutosvaiheesta.

6.4.11 KAPPELI JA RUUMISHUONE (POHJAKERROS)

kuvat amoy 2024

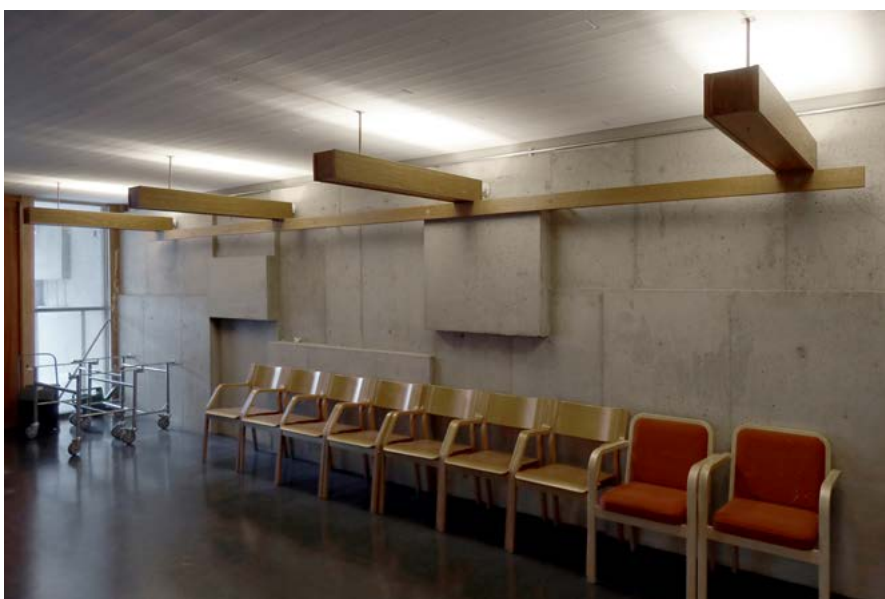

↑↑ ↑ Kappeli muodostuu kahdesta väliseinän erottamasta kappelitilasta.

← Kappelin ja ruumishuoneen välissä sijaitsee pieni odotushuone, jonka takana on keittiö- ja aputila.

↑ ↓ Kappelitilan sisäseinien betonireliefi jatkuu yhtenäisenä ulos edusaukiolle.

Kappelitilan sisäseinien betonireliefipinnat kunnostettiin vuosien 2003–2006 peruskorjauksen yhteydessä. Pinnat hiekkapuhallettiin ja niille tehtiin pölynsidontakäsittely. (Betoni 3/2006.)

6.4.12 SÄILYNEET SISÄLASISEINÄT JA SISÄIKKUNAT

kuvat amoy 2024

Alkuperäisiä puurakenteisia lasiseiniä on säilynyt hyvin vähän. Niiden detaljointi on uudempia lasiseiniä yksinkertaisempaa.

↑ Jalustaosan 1. kerroksen nk. Tammisalin lasiseinä on alkuperäinen.

← Lasiseinä sisältä.

↓ Uusi ja vanha lasiseinä.

→ ↓ ↘ Osa sisäpuolisista yläikkunoista on alkuperäisiä, kuten esim. B-osan toisen kerroksen kirjastohuoneen ja porrasaulan välinen yläikkuna.

Ikkunassa on metallikarmi, johon tammitiset lasituslistat on kiinnitetty messinkiruuvein. Lasit ovat rautalankalasia.

→ ↓ Pohjakerroksessa kappelin ja ruumishuoneen välissä sijaitsevan odotustilan molemmat lasiseinät ovat alkuperäiset.

↓ Lasiseinä sisältä.

↘ Viereisen ovikarmin detajointia.

↑ Näkymä A-tornin ylimmän kerroksen terassilta kohti koillista. amoy 2024

↓ Sisänäkymä vuosien 2003–2006 peruskorjauksessa tehdystä luentosalisiivestä. amoy 2024

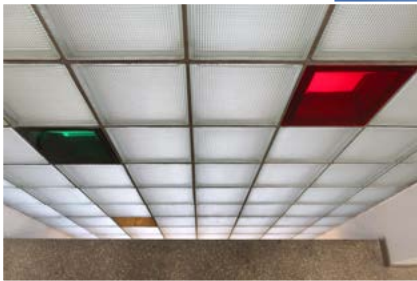

↑ Ikkunanäkymä B-osasta ja-
lustaosan toisen kerroksen
länsiterassille. amoy 2024

↓ Porrashuoneen lasitiili-ik-
kuna. amoy 2024

→ Pihan puoleista länsijulki-
sivua. Taustalla 1930-luvun
Sisätautiosaston eteläpää-
ty. amoy 2024

← Käsijohde. amoy 2024

7 ARVOT JA ANALYYSI

HESPERIAN SAIRAALARAKENNUS JA SEN ARVOT

Kivelän sairaalan Hesperian sairaalarakennus valmistui vuonna 1962 Välskärinkadun varteen psykiatriseksi sairaalaksi. Rakennus on rakennushistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas. Rakennuksen suunnitelleet Martta Martikainen-Ypyä (1904–1992) ja Ragnar Ypyä (1900–1980) olivat erittäin kokeneita sairaalasuunnittelijoita. Hesperian sairaala on yksi kolmesta Ypyöiden 1950-luvun arkkitehtuurikilpailuvoiton pohjalta suunnittelemasta ja toteutuneesta sairaalasta. Hesperian psykiatrinen sairaala on ainoa toteutunut sairaalarakennus vuonna 1951 pidetystä Kivelän keskussairaalaan arkkitehtuurikilpailusta. Suunnitellusta kokonaisuudesta valmistui sen lisäksi vain Pohjoisen Hesperian kadun varteen rakennetut kaksi henkilökunnan asuintornia.

Hesperian sairaalarakennus edustaa toisen maailmansodan jälkeisiä arkkitehtuuri- ja sairaalaihanteita. Rakennuksen ulkoarkkitehtuuri on hillittyä ja jäsentelyltään säännönmukaista, rakennuksen eri osilla on kuitenkin selkeästi oma luonteensa. Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa, julkisivumateriaalit ja ikkunat ovat suurelta osin alkuperäisiä. Rakennuksen sisätiloissa on tehty suuria muutoksia muutamassa korjausvaiheessa. B-osan tornikerrosten sisätilat ovat nykyisin pääosin 1990-luvun korjausvaiheesta, jalustaosan ja A-tornin sisätilat pääosin vuosien 2003–2006 peruskorjauksen jälkeisessä asussa. Lähes kaikki sisäpuoliset pintamateriaalit ja rakennusosat on näissä korjauksissa uusittu. 2000-luvun muutokset on toteutettu vanhaan arkkitehtuuriin eläytyen ja silloin luotu kokonaisuus tuntuu kattavista muutoksista huolimatta ehjältä.

→ A-tornin pohjoispääty, oikealla 1930-luvun Sisätautiosasto.

↓ Jalustaosa ja sen päältä kohoava A-torni, taustalla B-torni.
kuvat amoy 2024

RAKENNUKSEN ARKKITEHTUURI

Hesperian sairaalan suunnittelu ja toteutus

Hesperian sairaalarakennus edustaa toisen maailmansodan jälkeisiä arkkitehtuuri- ja sairaalaihanteita. Rakennuksen suunnittelu-aika kilpailusta lopulliseen toteutukseen oli pitkä ja monivaiheinen, ja sinä aikana tarpeet ja tavoitteet ehtivät muuttua. Kun koko alueen kattavat keskussairaalasunnitelmat päätettiin haudata lopullisesti, piti keskussairaalaan alun perin suunniteltuja, kaikkia sairaalaosastoja palvelevia toimintoja mahdollistaa ainoana toteutettavaan psykiatriseen sairaalaan. Tilankäytöstä tuli tästä syystä tiukempaa kuin aikomuksena oli ja rakennuksen suunniteltu muuntojoustavuus tuli käyttöön alusta alkaen.

kuvat amoy 2024

↑ Jalustaosan ja B-osan nivelkohdassa alkuperäinen pilari-palkkiratkaisu on edustavasti esillä.

← Tammisalin lasiseinä on harvoja säilyneitä alkuperäisiä lasiseiniä.

Toisen maailmansodan jälkeinen sairaalatyyppi

1900-luvun puolivälissä, rakenne- ja ilmastointitekniikan sekä hissien kehittyessä, syntyi uusi sairaalatyyppi, joka käsitti korkean vuodeosastotornin ja matalan, yleensä yksi- tai kaksikerroksisen tutkimus- ja toimenpideoosan. Hesperian sairaalan massoittelu noudattaa tätä uutta mallia: se muodostuu matalasta kaksikerroksisesta jalustaosa ja kahdesta sen päälle asettuvasta tornista. Niistä suurempi eli A-osa on rakennuksen varsinainen torniosa ja koko sairaala-alueen dominantti. Pienempi B-osa on A-osaa viisi kerrosta matalampi.

Ulkoarkkitehtuuri

Rakennuksen julkisivuarkkitehtuuri on aikakaudelle tyypillisesti hillittyä ja jäsentelyltään säännönmukaista. Vahvassa roolissa ulkoarkkitehtuurissa ovat pitkien julkisivujen nauhaikkunat, julkisivujen herkkä detailointi sekä rakennusmassan porrastuminen sekä pystyettä vaakasuunnassa. Rakennuksen jakautuminen useampaan osaan sopeuttaa sitä mittakaavallisesti Gunnar Taucherin suunnittelemiin 1930-luvun sairaalarakennuksiin. Muusta julkisivupinnasta ulos työntyvissä kapeissa osissa voidaan nähdä yhtäläisyyksiä Taucherin rakennuksien julkisivuista ulkoneviin porrashuoneisiin. Jalustaosan sisäpihajulkisivun hammaskumimattomuuttien avulla valettu betonipinta vähentää rakennuksen kontrastia 1930-luvun Sisätautiosaston roiskerapattuihin julkisivuihin.

Sisäarkkitehtuuri ja alkuperäinen pohjaratkaisu

Rakennuksen alkuperäinen sisäarkkitehtuuri oli asiallista ja vaihtelevaa sekä toisaalta erittäin viimeisteltyä ja tarkasti detaljoitua. Rakennuksen sisätiloille antaa il-

mettä rakennetta ja ilmanvaihtokanavistoa yhdistävä jyrkävä pilari-palkkirakenne. Hieman alakattopintaa alemmaksi lasketut palkistot muodostavat leveät pilareita yhdistävät linjat sisätiloihin.

Pohjaratkaisu vaihteli rakennuksen eri osissa. Jalustaosan ensimmäisen kerroksen syvärunkoisissa osissa oli kaksoiskäytäväratkaisu. Muilta osin jalustaosassa ja A-tornissa oli eräänlainen keskikäytäväratkaisun ja kaksoiskäytäväratkaisun muunnelma, jossa länsipuolen käytävä korvautui aputilavyöhykkeen ja ulkoseinälinnan väliin jäävällä, kapeahkolla oleskelualueella. Hyvin kapearunkoisen B-tornin pohjaratkaisuna oli epäsymmetrisesti sijoitettu keskikäytävä, jonka länsipuolella sijaitsivat potilashuoneet ja itäpuolella aputilat.

Arkkitiedit Martta ja Ragnar Ypyä

Hesperian sairaalan suunnitelleet Martta Martikainen-Ypyä (1904–1992) ja Ragnar Ypyä (1900–1980) olivat molemmat jo omilla tahoillaan ansioituneita suunnittelijoita, kun he vuonna 1936 perustivat yhteisen toimiston Viipuriin. Ragnar Ypyä toimi tuolloin Viipurin kaupunginarkkitehtina. Ypyät olivat Hesperian sairaalan lopullisessa suunnitteluvaiheessa erittäin kokeneita sairaalasuunnittelijoita, jotka seurasivat tarkasti kansainvälisen sairaalasuunnittelun kehitystä ja veivät sitä eteenpäin myös omissa sairaalasuunnitelmissaan. Hesperian sairaala on yksi kolmesta Ypyöiden 1950-luvun arkkitehtuurikilpailuvoiton pohjalta suunnittelemaista ja toteutuneista sairaalasta.¹

¹ Toiset kaksi ovat Glostrupin sairaala Tanskassa (arkkitehtuurikilpailu v. 1950–1951) ja Turun yliopistollinen keskussairaala (arkkitehtuurikilpailu v. 1955).

länsijulkisivu

jalustaosan ja A-tornin 2000-luvun alun sisätiloja
kuvat amoy 2024

MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

Ulkoarkkitehtuuri

Hesperian sairaala on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa. Julkisivumateriaalit ja ikkunat ovat suurelta osin alkuperäisiä. Ulko-ovet on lähes kaikki uusittu, mutta uudet ovet on tehty vanhaa mallia mukaillen.

Rakennuksen julkisivuissa tehdyt muutokset ovat suhteellisen pieniä ja pääosin melko huomaamattomia ja olemassa olevaan arkkitehtuuriin sopeutuvasti toteutettuja. B-osan ylimmän kerroksen 1990-luvun alun laajennusta lukuun ottamatta merkittävät julkisivumuutokset on tehty vuosien 2003–2006 peruskorjauksen yhteydessä. Tällöin rakennuksen itäisivulle entisen autotallisiiven kohdalle rakennettiin uusi luentosalisii-
pi, A-tornin vesikattoa korotettiin uuden iv-konehuoneen vuoksi ja jalustaosan länsisivulla tehtiin sisäänkäyntimuutoksia. Itäisivun laajennuksen julkisivuissa käytettiin jalustaosan länsijulkisivun alkuperäistä ko-
keellista ja pienistruktuurista betonivalutekniikkaa.

Vanhasta julkisivuarkkitehtuurista erottuvia uusia aiheita ovat länsijulkisivulla uuteen sisäänkäyntiin liittyvä ulkoporras ja 2. kerroksen terrassin osittainen kattaminen sekä A-tornin eteläpäädyssä uusia parvekkeita peittävä teräs- ja alumiinitaideteos.

Sisätilat

Rakennuksen sisätiloissa on tehty suuria muutoksia muutamassa korjausvaiheessa 1990-luvun vaihteessa ja 2000-luvun alussa. Alkuperäisiä rakennusosia on uusittu ja tiloja järjestetty uudelleen melko voimallisesti.

Jalustaosa ja A-torni

Jalustaosa ja A-torni ovat nykyisin pääosin vuosien 2003–2006 peruskorjauksen asussa.¹ Pohjaratkaisu on A-tornissa muuttunut epäsymmetriseksi keskikäytäväksi, kun länsisivun alkuperäinen oleskelutilavyöhyke on suurelta osin kopitettu pienehköiksi huonetiloiksi. Muutoksen myötä sisätilojen valoisuus ja läpinäkyvyys on vähentynyt. Muilta osin tilamuutokset ovat vähäisempiä väliseinä- ja märkätilamuutoksia.

Jalustaosan ja A-tornin alkuperäistä sisäarkkitehtuuria on muokattu voimakkaasti. Lähes kaikki pintamateriaalit ja rakennusosat ovat 2000-luvun alusta. Muutokset on kuitenkin tehty vanhaan arkkitehtuuriin eläytyen niin, että kokonaisuus tuntuu yllättävän ehjältä. Uudet rakennusosat kuten uudet lasiseinä-rakenteet, rakennusosien detaljointi ja tilojen vaihteleva värityys istuvat hyvin sisä- ja ulkoarkkitehtuurin vanhaan ilmeeseen, vaikka muutos onkin ollut radikaali. Alkuperäistä pilari-palkkiratkaisua on muutoksissa hyödynnetty tiloja ja jäsentävänä ja eri tiloissa toistuvana elementtinä.

B-torni

B-tornin sisätilojen pohjaratkaisu, rakennusosat ja pintamateriaalit ovat nykyisin pääosin 1990-luvun vaihteen korjausvaiheista,² jolloin toteutettu sisätilamuutos on voimakkaasti oman aikansa arkkitehtuuri-ihanteiden mukainen. Alkuperäinen suora ja epäsymmetrinen keskikäytäväratkaisu on avattu hyvin monimuo-

¹ Arkkitehdit Kirsi Korhonen ja Mika Penttinen.

² Arkkitehtitoimisto Risto Skogström Oy, Arkkitehtitoimisto Timo Viikari Oy.

B-tornin 1990-luvun muutos

nk. Tammisalin paneeliseinä

kappelin ulko-ovet ja lasiseinä

toiseksi oleskelutilavyöhykkeeksi. Samalla käytävän sivuille jäävät huonetilat, ovat muuttuneet hyvin erikoisiksi ja -muotoisiksi. Syntyneellä tilaratkaisulla on joitakin ansioita, mutta kun myös uusi materiaailma edustaa omaa aikaansa, on uusien sisätilojen ristiriita rakennuksen 1960-luvun alun alkuperäiseen arkkitehtuuriin suuri. Käytävän laajennuksiin syntyneet oleskelutilat, silloin kun ne eivät ulotu ulkoseinälle, jäivät myös melko pimeiksi ja vaikeasti hyödynnettäviksi.

Alkuperäisiä rakennusosia ja tiloja

- portaiden mosaiikkibetonipinnat ja käsihohteet
- kappelin ja ruumishuoneen kiinteä sisustus, reliefiseinät (myös ulkona), ulko- ja väliovet sekä lasiseinät
- ensimmäisen kerroksen sisääntuloaulan (nyk. kahvio) keramiikkareliefiseinä
- ensimmäisen kerroksen kokoustila (nk. Tammisali) ja sen kiinteä sisustus sekä käytävän lasiseinä
- säilyneet osat toisen kerroksen entisen kahvilatilan tiilireliefiseinästä
- alkuperäinen, rakenteen ja ilmanvaihtokanaviston yhdistävä pilari- palkkijärjestelmä
- suurin osa julkisivujen ikkunoista sekä jalustaosan sisäpihan puoleiset kokeelliset betonielementtipinnat

Huomionarvoisia 2000-luvun alun rakennusosia ovat sisätilojen uudet ja rikkaasti detaljoidut lasiseinärakenteet sekä luentosiipilaajennuksen julkisivujen vanhan mallin mukaan tehdyt betonielementtipinnat.

ARVOT JA SUOSITUKSET

Ulkoarkkitehtuuri

Hesperian sairaalan ulkoarkkitehtuuri ja julkisivut ovat erittäin hyvin säilyneet. Julkisivujen ja niiden alkupeiräisten rakennusosien arvo tulee ymmärtää tulevissa kunnostuksissa. Monimuotoisessa ja vahvaeleisessä rakennuksessa mahdolliset muutokset ja laajennukset on mahdollista sopeuttaa vanhaan arkkitehtuuriin. Tärkeää alkuperäisilmeen kannalta on A-tornin selkeiden julkisivujen ja niiden dominanssin säilyminen.

Sisätilat

Alkuperäisiä tiloja ja rakennusosia on sisätiloissa säilynyt hyvin vähän. Kaikkien säilyneiden alkuperäisöiden ja -tilojen osalta toimenpiteiden tulisi olla säilyttäviä ja palauttavia. Muiden tilojen osalta muutokset ovat niin kattavia, että paluuta alkuperäiseen detali- ja materiaailmaailmaan tuskin enää on. Jalustaosassa ja A-tornissa alkuperäinen pohjaratkaisu on säilynyt pääosiltaan. A-tornin alkuperäiseen käytäväverkostoon liittyvien oleskelutilojen avaaminen ja hyödyntäminen tulevissa muutosvaiheissa olisi alkuperäisen arkkitehtuurin mukainen ja sisätiloja selkeyttävä toimenpide.

Tilöiden arkkitehtuurissa on tärkeää yhtenäinen linjakuus, jonka sisällä variaatiot rakennuksen eri osissa tapahtuvat. Alkuperäinen pilari- palkkijärjestelmä ja sen erilaiset muunnokset toimivat sisätilöiden yhdistävänä elementtinä. Tulevissa muutosvaiheissa paras lähtökohta on 2000-luvun alun muutos, joka on sovitettu hyvin rakennuksen henkeen ja jolla on jo oma rakennushistoriallinen ja arkkitehtoninen arvonsa.

8 LÄHTEET

AIEMMAT SELVITYKSET

- Arkkitehtitoimisto Freese, 2019. Laakson sairaala: hallintorakennus, itäinen ja läntinen paviljonki sekä autotalli – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Arkkitehtitoimisto Freese & Taegen Arkkitehdit Oy, 2015. Laakson ja Auroran sairaala-alueet – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy, 2014. TYKS U-sairaala – rakennushistoriaselvitys. Turku: Turun kaupunki.
- Lehtimäki, Terhi & Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen, 2014. Terveyttä kaikille – keskussairaalat 1940-luvulta 1980-luvulle. Helsinki: Museovirasto.
- Loci maisema-arkkitehdit Oy, 2012. Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskus.

PAINETUT LÄHTEET

- Heikkilä-Kauppinen, Marja 2017. Huolenpitoa ja hyvinvointia kansalle. Teoksessa Rakennetun Suomen tarina. Toim. Harri Hautajärvi. Helsinki: Rakennustieto, s. 130–163.
- Heiniö, Paavo; Rosén, Ragnar; Soininen, Gunnar & al, 1968. Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Henttonen, Maarit, 2001. Suomen sairaaloista. Teoksessa Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja. Toim. Irma Lounatuori & Lauri Putkonen. Helsinki: Ympäristöministeriö, Museovirasto & Rakennustieto Oy, 162–168.
- Henttonen, Maarit, 2009. Kansakunnan parhaaksi. Suomalaiset naisten- ja lastensairaalat 1920–1940-luvulla arkkitehtonisena, lääketieteellisenä ja yhteiskunnallisena suunnittelukohteena. Helsinki: Suom. Kirjallisuuden Seura.
- Henttonen, Maarit, 2020. Sairaalasuunnittelija. Teoksessa Uno Ullberg – Viipurin arkkitehti. Toim. Netta Böök & Kari Immonen. Helsinki: Suomen arkkitehtuurimuseo & Uno Ullberg -seura ry.
- Makkonen, Leena, 1998. Maritta ja Ragnar Ypyä – suomalaisen modernismin kolme vuosikymmentä. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Mäkinen, Anne, 2016. Rakennuksia helsinkiläisille – Gunnar Taucher kaupunginarkkitehtina 1924–1940. Helsinki: Helsingin kaupungin museo.
- Pulma, Panu, 1994. Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, s. 15–162.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arkkitehdit Kirsi Korhonen & Mika Penttinen Oy:n piirustus- ja arkistomateriaali Hesperian sairaalan peruskorjausvaiheesta. Lainattu kyseisen toimiston omasta arkistosta.

SUULLISET LÄHTEET

Penttinen, Mika, 2024. Puhelinhaastattelu 21.10.2024. Haastattelijana Riikka Koivula.

LEHTIARTIKKELIT

Penttinen, Mika, 2006. Hesperian sairaala, rakennus 32. Betoni 3/2006, s. 30–35.

Ypyä, Ragnar, 1964. Hesperian sairaala. Sairaala 5/1964, s. 371–392.

Ypyä, Ragnar, 1969. Turun yliopistollinen keskussairaala. Arkkitehti 1/1969, s. 37.

VERKKOLÄHTEET

Ragnar Ypyä. Arkkitehtiesittely. Viitattu 6.11.2024. www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/ragnar-ypya/

ARKISTOT JA NIIDEN LYHENTEET

AMA	Arkkitehtuurimuseon arkisto
amoy	arkkitehdit mustonen oy
HKA	Helsingin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupunginmuseo
HRVA	Helsingin rakennusvalvonnan arkisto

